

TRIBUNA

Številka 15 / 17. julij
cena 8000 din

TRIBUNA

MARILYN MONROE

kazalo

Hamfri 1

Jovanka B. 2

Biofax
in ločitev 14

intervju:
Janko Prunk 22

Žebot petič 28

Monthly
Python 30

One touch too
much 36

Lou Reed 39

China Black 40

intervju:
Tomo Križnar 42

Strelj v skupščini
- kdo je koga in
kdo je komu 44

Kraljica
v norišnici 47

stran »51«
- ne obstaja

Skok čez plot

Nikar, ljube bralke in dragi bralci, tega ne jemljite preveč dobesedno, saj se kaj takšnega še navadnim damam ne spodobi početi, kaj šele takoimenovanim prvim damam, kakršna je bila major Jovanka Budi-savljević, poročena Broz. In kot vemo, si tega Broza še »resnica« ni drznila prevarati.

Pričujoči tekst o zakulisju spora med ljubljanim, sedaj že bivšim vodjo in njegovo lepo ženo, je na Tribuno prišel še po precej bolj neuglajeni poti kot legendarni zapiski leporečnega Igorja B.

Le avtentičnost nas je skrbela. Zato smo povrtali tja, kamor se je zatekla resnica pred ljudstvom, ki je očitno ne bi znalo prenesti. Tezi, da je to njun intimni problem, je torej spodrsnilo.

Obiskali smo Jožeta Smoleta, enega tistih šefov maršalovega kabineta, ki ga je omenjena dama dala odstraniti s položaja in ki ga pričujoči tekst tudi omenja. Vprašanje je bilo kratko, odgovor tudi, pogovor malo daljši. »To je čista laž!« je rekel in nam svetoval obisk pri Stanetu Dolancu. Ni razloga, da mu ne bi verjeli, kakor ni bilo razloga, da bi rinili k Dolancu.

Drugo dejanje: šerlokholmovsko navezovanje stika z dvornim zgodovinopiscem, Vladimirjem Dedijerjem, ki nam je razjasnil nekaj pojmov in rekel, naj tekst objavimo. Njemu, ali bolje rečeno njegovemu založniku so pred štirimi leti ukradli neverjetno podoben tekst, v njega vnesli nekaj »malenkosti« in ta sedaj kroži po Beogradu, oziroma se prodaja za »mastne pare«. Dragi bralci, mi vam ga ponujamo takorekoč zastonj.

Lahko poletno branje, torej. In ne nasedajte grobim lažem! Dovolj so vas že nategovali z resnico. V Ljubljani, 13. julija 1989

Vaš Hamfri Bogart

P.S.: Če se vam ob tem zazdi morje hladno, potem se verjetno ne kopate pod maršalovo rezidenco na Igalu. Tam so ga baje včasih ogrevali. Revma pač!

JOVANKA BUDISAVLJEVIĆ-BROZ SKOK ČEZ PLOT

Dne 4. aprila 1989 leta sem zbral dovolj moči, da napišem del jugoslovanske zgodovine, o kateri je bilo sedaj pisano le v tujem jeziku ter nekaj malega v II. tomu »Nove priloge za biografijo J. B. Tita«, izpod peresa Vladimirja Dedijerja.

Beseda je o Jovanki Broz, do leta 1952 Jovanki Budisavljević, kapetanu v vojni ter borcu VI. Ličke divizije. V tem gradivu se govori o stvarih in podrobnostih, katerih vsebina se je do sedaj le ugibala v tujem tisku, ter z več ali manj uspeha komentirala in ocenjevala oseba, ki je leta 1977 vzburla jugoslovansko javnost.

Takoj na začetku moram reči, da so moji kolegi iz tujine, kakor tudi domači, tipali na mestu, vendar niso niti približno prispeli vsaj blizu cilja, kakor tudi niso odkrili razlog sporov med Titom in Jovanko. Skoki čez plot, vmešavanje v Titove kompetence so lahko le povod za vse, kar se je dogajalo od leta 1952 do 1977, leta na Belem dvoru v Beogradu, Brionih ali v Kranju, kjerkoli se je pač takrat nahajala rezidenca tovariša Tita.

Tega gradiva sem se lotil, ker čutim, da bom izgubil boj z osebami, ki so krive za te spore in konflikte in so tiho o svojem deležu krivde za vse, kar se je dogajalo med Titom in Jovanko, ter se ne želijo izpostaviti z objavo resnice o tem sporu. Z dvigom zastora resnice o tem sporu se bo veliko jugoslovanskih voditeljev ujelo v zagato, posebno tisti, ki so še med živimi, kajti mrtva usta se le stežka branijo. Dobro obveščeni bodo že vedeli, o kom teče beseda. No, da ne bi izgubljal besed, bom odpiral vrata te tragedije ne samo za nas, Jugoslovane, marveč tudi za naše prijatelje, prav posebno pa za prijatelje in tovariše rajnega J. B. Tita.

ZAVRBOVAN 1936. leta

Pred odhodom v Španijo po posebnih nalogah, je Ivan Krajačić-Stevo leta 1936 podpisal obveznico v Pragi, kar je pomenilo, da bo delal za Sovjetsko kontraobveščevalno službo – NKVD. To je bilo štiri glavo upravljanje sovjetskega generalštaba. Nič čudnega, saj je takrat bila čast za vsakega člana partije, da dobi zaupanje za delo na takšnih odgovornih nalogah.

Tako je kot obveščevalec nadaljeval delo v Španiji, kamor je odšel po službeni dolžnosti. Le malokdo ve, kaj je dejansko tam delal, dasiravno sam Krajačić trdi, da se je ukvarjal z diverzijami. Vendar v zbranih delih J. B. Tita izrecno piše, da so ga v Španijo poslali po nalogu Kominterne za obveščevalca, s čimer ne samo, da so razbite vse iluzije o njegovem vojskovanju

v Španiji, marveč so tudi jasno izrečene. Konec leta 1939, po kapitulaciji revolucije v Španiji, pride Krajačić s sovjetskimi potnim listom v Pariz, kjer se na direktivo »gospodarja – direktorja« iz Moskve poveže z Ivanom Srebrnjakom Antonovim, šefom vojno obveščevalne službe za Francijo, Italijo, Švico in Holandijo.

Na začetku druge svetovne vojen, ko Francija doživi poraz z Nemčijo, Srebrnjak oddide po direktivi iz Moskve v Zagreb, kjer prevzame dolžnost šefa vojno obveščevalne službe za Balkan, vključujoč Avstrijo in Madžarsko. Kmalu po Srebrnjakovem prihodu v Zagreb pride tudi Ivan Krajačić-Stevo, tokrat povišan na mesto Srebrnjakovega pomočnika. Ta center, pod vodstvom Srebrnjaka, je bil za ta čas zelo dobro opremljen z najmodernejšimi radio-postajami, poleg tega pa so imeli tudi velika finančna sredstva za delo.

Ob napadu Nemčije na Jugoslavijo Ivan Krajačić odide iz Zagreba v Zemun. Hodi po Sloveniji in Vojvodini, kupuje živino in prašiče ter jo prodaja za dolarje ali zlatnike »liferantom« iz Dunaja, ki so oskrbovali nemško armado s hrano. V tem vojnem obdobju je Krajačić poskrbel za svojega »gospodarja« Srebrnjaka, okrog deset tisoč dolarjev in več kakor tisoč devetsto zlatnikov. Koliko je obdržal sam zase, bo ostala večna skrivnost. Ko na začetku 1942 leta retirirajo v Zagreb pod še vedno nerazjasnjenimi okoliščinami I. Srebrnjaka, pride v glavno mesto Hrvaške Ivan Krajačić. Tokrat ne kot pomočnik temveč kot šef vojno-obveščevalnega centra. V tem času deluje v Zagrebu center kominterne iz osmih evropskih držav, ki ga vodi Josip Kopinič. Pred Krajačićem je v Zagrebu delal obveščevalec, vendar ne za Srebrnjakov center. On je spoznal Kopača s Ivanom Krajačićem, kajti pred tem se nista poznala. Takoj po prihodu iz zapore sprejme Srebrnjak v svojo službo Andrijo Hebranga ter ob prihodu Steva še druge vodilne člane CK Hrvaške. Vojno leto 1942 je največ v Zagrebu.

Po nekaterih pisanih virih je 1942 večkrat odhajal na osvobojeno ozemlje. V vojnem dnevniku komandanta II. proleterske, generala Ljubodraga Djurića, je zabeleženo na 41. strani: »6. oktobra odide prvi v vas Dragnić-padova, Aleksa in jaz se pridruživa 2. bataljonu, 1. proleterske brigade z Čiča Jankom in Stevom.«

V opombi pod številko 16 stoji: »Ivan Krajačić, ki iz glavnega štaba Hrvaške pride na delo v Vrhovni štab«. Ta podatek ni čisto točen. Dejstvo namreč je, da je v tem času bil skupaj z Mošem, ne da bi delal za V. Š., marveč da bi obvestil Tita o delu

v Zagrebu. Takrat se Krajačić tudi spozna s Titom. Ob tej priložnosti naj bi Krajačić informiral Tita o slabem držanju Hebranga v ustaškem zaporu. pravzaprav, da se je Hebrang zavezal k sodelovanju z ustaško policijo. Po vrnitvi v Zagreb Krajačić ostane v tem mestu do konca 1943, nakar odide na osvobojeno ozemlje, ne da bi o tem karkoli vedela Tito ali šef iz Moskve – Direktor. Ko ga Kopinič vpraša, kako lahko zapusti Zagreb brez privolitve Tita ali Direktorja iz Moskve, mu Krajačić odvrne: »Zdaj se delijo ministrski fotelji in ne bi rad ostal praznih rok. Ti kar ostani v Zagrebu, jaz ne bom.« Konec vojne I. K. Stevo dočaka z eno funkcijo več – minister za notranje zadeve Hrvaške. Med vojno se Krajačić ni popolnoma izpostavil, oziroma vedelo se je, da vodi Center sovjetske vojni – obveščevalne službe, čeprav so ga od 1944 naprej velikokrat videvali s sovjetskimi obveščevalci, ki so prispeli v Jugoslavijo, da bi oživel delo, za katero je bil zadolžen Krajačić. Dasiravno se ni točno vedelo, kaj Krajačić pravzaprav »dela«, je na začetku 1945, v prisotnostih najodgovornejših ljudi, dobil v Belem dvoru red Lenin kot prvi Jugoslovan, celo preden ga dobi tudi Tito. Konec vojne dočaka Krajačić v Zagrebu kot minister za notranje zadeve Hrvaške vlade, član CK ter pozneje kot prvi človek Hrvaške, dasiravno je v tem obdobju bil Baković politični sekretar CK KP Hrvaške in predsednik vlade v Hrvaški.

Medtem ko je bil oktobra 1942 z Mošem na osvobojenem ozemlju, je prišlo do spora med Krcunom in Krajačićem. Ko je 2. proleterska dobila nalogo, da iz osvobojenega ozemlja izžene nanovoprispelle četnike, je imel Krajačić svoje mnenje na razpravi za to nalogo ter mu odvrne: »Če bi bil ti dober ali pogumen, te tvoji Hrvati ne bi brcnili v rit in te poslali v Vrhovni štab. V tem času je bil Krcun pomočnik političnega komisarja brigade. To je eden prvih sporov med voditelji Hrvaške in znanimi polit. delavci.

Ne poklekni dvakrat pred enim moškim

Vojne vihre druge svetovne vojne so prinesle veliko presenečenj, med drugim tudi nekaterim v Jugoslaviji. Druga svetovna vojna zaloti J. B. Tita in njegovo nosečo ženo Hertó Has v Zagrebu. Leta 1941 se Titu rodi sin Aleksander, ki ga kličejo Miša. Sredi maja 1941 Tito odide iz Zagreba v Beograd, pozneje na osvobojeno ozemlje v okolici Užic. Za svojo osebno tajnico dobi Tito Davorjanko Pa-

unovič-Zdenko. Sprva nič nenavadnega, kajti vojskovodja, kakor je to bil Tito, potrebuje čeprav v partizanskih pogojih svojo tajnico. D. P. Zdenka je bila izredno lepa ženska, tako da ni nič čudnega, da Tito »vrže oko« na njo. Iz vsega tega se rodi ljubezen, čeprav je bil Tito še vedno poročen s Herto in mu je ta vzgajala sina Miša v Zagrebu pod zelo težkimi pogoji. O ljubezni med Titom in Davorko je bilo veliko govora, dasiravno si ni nihče upal, mogoče zaradi spoštovanja do Tita, prigrvarjati karkoli. O vsem tem Herta ni vedela ničesar, kar se lahko dokaže z dejstvom, da je pri aretaciji Herte zaradi Krajčičeve nepazljivosti dal Tito nalog GŠ Hrvaške (O aretaciji Herte je Tita obvestil s posredovanjem Moskve Josip Kapinič), da se Herta zamenja za visoke nemške oficirje, ki so jih ujele partizanske enote.

In kaj o tej aretaciji pravi Herta osebno: »3. decembra sem v prisotnosti Josipa Kapiniča govoril s Herto. Pogovor se je večinoma nanašal na Steva Krajačiča. Tu je, kar sem ob tej priložnosti zapisal v svoj dnevnik:

Meni je Stevo storil veliko hudega, posebno med letom 1945 in 1946, kar mu ni zadoščalo da je Dedierju dejal, da sem svojega sina Miša (ki je bil ta dan pri materi, ter šele pred kakšno uro odpotoval nazaj v Zagreb) izdala Nemcem. Pomisli Mali. Stevo je po vseh obtožbah in hudobijah imel še toliko poguma, da me pokliče in prosí za pomoč pri pisanju spominov, ker da se on ne spominja vseh podrobnosti iz vojne. Rekla sem mu: »Če se ne spomniš, ne piši. Zate bi bilo bolje, da ne pišeš, ker tudi nimaš kaj dobrega napisati o sebi.« Malo, po vseh teh obtožbah, o katerih mi je Dedier govoril, sem dala pritožbo predsedništvu CK SKJ. Vendar je imel toliko poguma, da se je tudi njim lagal in zanikal resnico. Pri njegovem ponovnem snidenju z Dedierjem se mu je Krajačič pritoževal, da ga je on izdal. Jaz sem pri ponovni opozoritvi s strani Dedierja, ki mi potrdi, da je pripravljen to ponoviti pred sodiščem, dala tožbo Okrožnemu sodišču v Beograd.

Na intervencijo predsedstva sem tožbo preklcala, a šele takrat, ko Krajačiča pokliče Dolanc in tovariši, ter ga opozorijo, da naj se ne ukvarja z intrigami in neresničnostmi. Med tem časom sem s posredovanjem tvojega in mojega prijatelja Petroviča dala Miša k zagrebškemu folksdojčerju Hagenfelu.«

Herta, tako razburjena, je nadaljevala svojo izpoved. »Veš, Mali, je nadaljevala Herta, Stevo tudi tebe ne mara in vem, zakaj. Veliko veš o njem. Vem, da veš, kaj je počel leta 1941, vse do prihoda v Zagreb. Vem, da veš, da je v tem času kupoval ter prodajal živino in prašiče za nemško vojsko, ter z dobljenimi dolarji in dukati podpiral Antonova in njegov obveščevalni punkt v Zagrebu. Moj dragi Joža, vem, da veš, da je on kriv za mojo aretacijo v Zagrebu. V železniški delavnici v Zagrebu je bil ubit ustaš. Njegova žena (misli na Stevotovo ženo) je bila na listi sumljivih, tako

da je pred njenimi vrati pogosto stala ustaška policija. Stevo je vedel, da bom tega dne obiskala njegovo ženo, še več naročil ji je, naj mu pripravim pečenega junca. Vendar ni prišel, ker je vedel, da bodo ustaši prišli po uboju tistega agenta. Lahko bi me pravočasno obvestil po telefonu k družini Persoglia, kjer sem takrat bivala, a tega ni storil. Med aretacijo njegove nekdanje soproge in preiskavi stanovanja so me odkrili ter me kljub mojim nemškim priimkom aretirali. To je prava resnica o njegovi nekonspirativnosti, kar sem mu tudi povedala po telefonu. Bil je tiho in ni vedel, kaj naj mi odgovori.«

Rezala sem si žile na rokah iz strahu, da ne bi, kajti nisem vedela, kako bom vzdržala mučenje, izdala tovariše ali mesto arhiva CK KPJ. Po moji izmenjavi ter odhodu v Slovenijo, je arhiv rešen in predan Titu.

O moji aretaciji ve veliko Marija Persoglia, ki je vodila akcijo glede moje rešitve.« je pripomnila Herta Has ob koncu pogovora. Po izmenjavi je Herta odšla na osvobodeno ozemlje v Slovenijo. O razmerju med Titom in Davorjanko ni vedela ničesar. Ko so se leta 1943 izvajale politične priprave na drugo zasedanje AVNOJ-a, je pri tem sodelovala tudi Herta Has. Tako se je v slovenski delegaciji, ki je odpotovala na zasedanje v Jajce, pojavila tudi Herta, ne da bi vedela, kaj vse jo tam čaka. Ob prihodu v Vrhovni štab je imela kaj videti.

V Titovo hišo prispe Herta z Edvardom Kardeljem, kjer jo pričaka prvo presenečenje. Kajti v Titovem domu naleti na gospodinjico, ki pospravlja Titovo sobo, v kateri sta dve postelji. Ko Herta vstopi v sobo, jo Davorjanka dočaka z besedami: »Draga moja, v tej sobi ni prostora za dve ženski.« Užaljena Herta steče k Titu, ki je ravno redigiral svoj referat za Drugo zasedanje AVNOJ. Tako prestrašena in razburjena ga brez opravičila vpraša: »Kdo je tista ženska? Mar nisem jaz tvoja zakonska žena?« Tito, ki ni vedel za Davorjankine besede, precej dvosmiselno odgovori: »Ja, dogovorita se.« Užaljena Herta ne glede na prisotne, odrusi: »Nimam se kaj dogovarjati!« Po teh besedah odide po svoje stvari, ki so bile v Titovi sobi, ter si poišče prenočišče v eni od domačij, kjer je bivala slovenska delegacija. Takoj po zasedanju AVNOJ, ne da bi se poslovila od Tita, odpotuje Herta s slovensko delegacijo nazaj v Slovenijo. Tu še prekine zakonska zveza Tita in Herte. Davorjanka pa postane neuradna soproga tovariša Tita. Vojne vihe prinesejo Davorjanki veliko težav. Zboli za pljučno tuberkulozo. Tito je takoj po osvoboditvi Beograda 1944 storil vse, da bi ji rešil življenje. Pošlje jo na zdravljenje v SSSR, pozneje se zdravi na Golniku v Sloveniji pri priznanem profesorju doktorju Furlanu. Koliko je bil Tito navezan na Davorjanko, pričajo pisma, ki jih je Broz pošiljal v času njenega zdravljenja. Kljub vsem prizadevanjem Titu ni uspelo rešiti njenega življenja. Davorjanka je umrla v začetku 1946.

Na Titovo željo je pokopana na Dedinju v neposredni bližini Bele vile. In ob vsaki obletnici njene smrti je bil njen grob prekrit s cvetjem. Ni minil niti mesec dni od Davorjankine smrti, ko se Tito odloči poslati pismo svoji, takrat še vedno uradni soprogi, Herti Has. Dasiravno avtor ni imel priložnosti prebrati celotnega pisma, je pismo imelo naslov »Draga moja Herte«. Na 16 straneh se ji je Tito opravičeval ter jo prosil, naj mu oprosti in naj se vrne nazaj. Tito je lastnoročno napisal pismo. Herta ni bila presenečena nad pismom, a se je vseeno odločila, da bo prepsala nekaj noči. Po tem mu je natipkala pismo, in to le šest vrstic. Na koncu pisma je pisalo: »Moj dragi, nikoli nisem pokleknila dvakrat pred enim in istim moškim, torej ne bom niti pred teboj.«

Ko je dobil Hertino pismo, je bil Tito več kot presenečen. Ni vedel, kaj naj stori. Odločil se je počakati, kajti mislil je, da si bo Herta premislila.

Med tem časom je Ivan Krajačič Stevo na direktivo svojega »gospodarja« iz Moskve koval plan. Njegovi gospodarji iz SSSR so mu namreč ukazali, naj namesti svojega človeka v neposredno bližino Tita, da bi informiral ter bil glavna veza s centrom, katerega je še vedno vodil Krajačič. Po mnogih posvetovanjih in razmišljanjih se Krajačič odloči za Jovanko Budisavljevič, katera dela v OZN-i s činom kapetana. Tako je leta 1946 Jovanka postavljena za glavno gospodinjico Maršalata v Uzički 15 – domu J. B. Tita. Ko se je Stevo odločil, da bo tovarišico Budisavljevič postavil na to mesto, stopi k Rankoviču ter mu predlaga, naj ona prevzame mesto glavne gospodinjice Maršalata ter naj ona skrbi za celotno osebje (čistilke, kuharje, ekonomke, šoferje in ostale, ki so bili nameščeni v Maršalatu), s katerim je razpolagal Tito. Jovanki je bilo to zaupanje v čast, Tito pa je bil tudi zadovoljen, saj je bila Jovanka lepa ženska. Zanj bi Jugoslovani rekli: »Prava lepotica!«

Veliko zaposlenih oficirjev v Maršalatu je pogledovalo za njo. Toda njej je bilo ukazano, da se drži ob strani, tako da se ne sme vpletati v nobeno razmerje, četudi bi ji kdo bil všeč. Minevali so dnevi in Jovanka je bila Titu vse bolj všeč. Nekje na začetku 1948, čeprav strogo inkognito, sta Tito in Jovanka stopila v intimno razmerje. Jovanka je vse manj odhajala službeno iz Titovega kabineta v Uzički 15 in vse pogosteje ostajala s Titom. Od leta 1949 dalje je Jovanka ostajala preko noči v Uzički 15, ali kjerkoli je Tito pač bival, nakar se je v štabu Garde začelo šepetati o intimnem razmerju med Titom in Jovanko. Spomladi 1950 Tito pokliče Jovanko, ter ji smehljaje naroči: »Pojdi v štab Garde ter reči Žiželjcu, Šumanji in ostalim višjim oficirjem, da boš moja žena, tako da naj te ne preganjajo več, ko ostajaš z menoj.« To Titovo opozorilo ni presenetilo Jovanko, a je vseeno zardela, predlagala pa je, da se Žiželjcu to sporoči na kakšen drugačen način. Vendar je Tito vztrajal, da to Jovanka opravi sama. To je tudi storila. Dasiravno je Tito

zaprošil Jovanko že 1950, se je na njihovo poroko čakalo do leta 1952, ko ni bilo več tako močne I. B-jevske aktivnosti v Jugoslaviji. Tito se je poročil z Jovanko, Titova priča na poroki je bil Tičo Stanojević, njegov sekretar, čeprav v dokumentih piše, da je bil to Petar Stambolić. Jovankina poročna priča je bil nihče drug kot Ivan Krajačić-Stevo.

Tito zaljubljen v Jovanko

Razmerje med Titom in Jovanko je bilo že od samega začetka skušnjava, tako za predsednika samega kakor tudi za veliko njegovih soborcev ter bližnjih sodelavcev. Preprosto, kakor je povedal svojemu predvojnemu in vojnemu tovarišu, ni minila minuta, niti ura, ko ne bi mislil na Jovanko. Iz dneva v dan je bil Tito vse več z mislimi pri svoji poroki z Jovanko. Ko sta bila sama, ji je laskal: »Moja najlepša Ličanka. Sonce moje ličko.« Po poroki ni bilo konca takšnih komplimentov. Tito je živel v oblakih svoje nove zakonske zveze. Prvi, ki mu je Tito sporočil, da se je poročil, je bil angleški minister za zunanje zadeve Idn. Tako je pri Idnovem uradnem obisku v Beogradu predstavil svojemu gostu Jovanko kot svojo soprogo.

Leta so minevala, a Tito in Jovanka sta bila ne glede na razliko v letih videti, kakor da bi bila poročena že od mladih let. Zahvaljujoč Titovi eleganci in Jovankini skrbi za svojo zunanost, se ta razlika ni toliko opažala.

Do leta 1960 ni bilo nobenih razdorov med Titom in Jovanko. Tega leta pa je Tito opozoril Jovanko zaradi vtikavanja v njegovo delo. Kakor je Tito sam rekel: »Neumnosti, ki jih dela, a niso v njeni kompetentnosti.« Kajti Jovanka se je od leta 1956, možno, da že prej, vtikavala v kadrovska vprašanja, o tem, ali bo kateri general dobil medaljo ali ne. Tako vtikovanje je nekatere oficirje, posebno tedanjega ministra za obrambo, generala Ivana Gošnjaka, motilo tako, da je Tita opozoril na te Jovankine kadrovske kombinacije.

Jovanka želi oblast

Od 1960 do odstavitve Titovega spremeljvalca in adjutanta, pozneje komandanta Garde, generala Milana Žeželja, Jovanki ni bilo dovolj to, da potuje s Titom, da ima vse prednosti kot predsednikova žena, želi biti ne le njegova žena, temveč »Mali predsednik«, kakor je to povedal eden od Titovih šefov kabineta, ki ga je Jovanka odstavila. Tako je Jovanka odločala, koga bo Tito sprejel in koga ne, kdaj bo koga sprejel, ne da bi se pred tem posvetovala s Titom. Od teh Jovankinih odločitev so bili izvzeti le Ranković, Kardelj, Bakarić in posebno Krajačić. Edino oni so lahko prišli k Titu nenajavljeni, čeprav le z Jovankinim blagoslovom, ali bolje povedano, Protokolu je dana zapoved, kdo in na kakšen način lahko pride k Titu. Poleg že omenjenih je takšne privilegije imel tudi Miroslav Krleža. O tem protokolu odločitev in prihodov Tito ni ničesar vedel, tako da se je

včasih zgodilo, da je Tito ob prihodu Krajačića ali Krleža vprašal: »In kdo vas je poklical?«

Po odstavitvi generala Žeželja in pozneje generala Šumanje, je Jovanka za nekaj časa pritajila svoje pretenzije do oblasti, a jih ni opustila. Kovala je načrte, kaj vse je za narediti, da bi Tita razrešila nekih del in obveznosti, ter da obveznosti, ki so vodile k oblasti, prevzame ona. Od leta 1960 do 1966, ko je bil odstavljen Ranković, se je dogajalo marsikaj v Belem dvoru, o čemer Tito ni ničesar vedel. O teh intrigah so veliko več vedeli uslužbenci protokola, toda na opozorilo Jovanke so morali o tem molčati. Če je kakšna informacija le ušla brez Jovankine vednosti iz kabineta, je sledila kazen za uslužbenca – odpustitev.

Zanimiv je podatek o kadrih, ki so delali v Uziški 15 od 1946. Ko je Jovanka prevzela mesto glavne gospodinje, so med strežbo, to se misli na vse, ki so stregli Titu, bili iz Hrvaške, nihče ni bil iz katere druge republike. Ko je tej kadrovski politiki ugovarjal polkovnik, prvoborec I. proletarske brigade, je bil ne samo odstavljen, marveč so mu tudi sodili zaradi klevete. Potem, ko je Tito izvedel za to, še danes se ne ve, kdo ga je o tem obvestil, je polkovnika, Hercegovca pomilostil in mu vrnil čin. Toda na lastno zahtevo je bil upokojen.

Igra za oblast v Tokutu

Po šestem kongresu KPJ, ki je bil v Zagrebu in na katerem se KPJ preimenuje v SKJ, se začne boj za oblast in to ne le iz strani Jovanke, marveč tudi od takojimenovanih najbližjih Titovih sodelavcev. Tako se na 8. kongresu SKJ med delegati sproži novica, da Tito ne bo več voljen za generalnega sekretarja SKJ in to po njegovi lastni želji, ker da je že star in je že čas, da sestopi s političnega odra. Pisec teh vrstic je bil na tem kongresu prisoten kot gost. Vsi tisti, ki so slišali to novico, so mislili, da bo Titov naslednik A. Ranković. Vendar smo bili tako jaz kakor drugi o tem napačno informirani, kajti to novico ni lansiral A. Ranković, temveč E. Kardelj in V. Bakarić. Hotela sta namreč otipati pulz, ter na najboljši način anketirati prisotne delegate z idejo o zamenjavi oblasti. Čudno, čeprav je tudi do Jovanke prispela novica, o tem nikoli ni obvestila Tita. Torej, ostal je trikotnik Kardelj, Bakarić in Jovanka. A. Ranković je bil zunaj teh kombinacij, o čemer pričajo številni dokumenti, o katerih bo tekla beseda pozneje. Dasiravno se ne more trditi, da Ranković ni imel svojih kombinacij, trdimo lahko le, da ni bil na spisku Kardelj – Bakarić.

Tito kot vizionar in izkušen politik je čutil, da nekaj ni v redu. Tako se je odločil, da Rankovića postavi za podpredsednika republike, Kardelja za predsednika Zvezne narodne skupščine, dokler je Bakarić ostal v Zagrebu z nalogo, da bo ideolog partije. Tako je teklo vse do 9. kongresa partije, ko se zadeva ponovi. Isto kot na 8. kongresu se sprožijo novice o Ti-

tovem sestopu s političnega odra. Vendar tokrat informacija pride Titu na ušesa, na kar je odgovoril zelo ostro, večer tik pred volitvami CK in vodstva. Tito je v noči pred samimi volitvami novega CK poklical k sebi Kardelja in Bakarića in jima dal vedeti, da ne bo sestopil s političnega odra. O tej Titovi reakciji se je razvedelo med delegati, čeprav se ni izvedelo, kdo je izdal skrivnost. Da bi se ta nesoglasja nekako izrinila v ozadje, je organizirana velika zabava v palači federacije, na kateri je bilo več tisoč delegatov in gostov, ob Titu so bili vsi člani najožjega vodstva jugoslovanske partije. Glede na dogovor, da se ne bo govorilo o nesoglasju, je španski borec in do tedaj član CK, Edo Javdas, pristopil k Titu ter mu dejal: »Niti ves ta smeh vam ne bodo oprostili, če se boste še prerekli.« S tem je Edo mislil na izumetničena smehljanja nekaterih članov ožjega vodstva, posebej na Kardelja in Bakarića. Kronik je ob tej priložnosti zabeležil, da je od najožjega vodstva bil resen le Ivan Gošnjak.

Ranković zgublja bitko

Poleg tega, da je bil izvoljen za podpredsednika republike, je A. Ranković – Leko že v sami pripravi osmega kongresa SKJ izgubil bitko za Titovega naslednika. To so bile čudne igre, dasiravno je bila celotna jugoslovanska policija in državna varnost v rokah Rankovića in drugih, njegovih najbližjih sodelavcev: Stefanovića, Lukića, Penežića... Edini, ki ni sodeloval v igri z Rankovičem, je bil Ivan Krajačić, čeprav tudi on ni bil njegov sovraznik.

Osmi kongres se je končal, toda garnitura jugoslovanskega vodstva je ostala ista. Ranković kljub številnim ovaduhom, ni vedel, da mu je bila na tem kongresu zapečaten usoda. Kardelj in Bakarić, v igri je sodeloval tudi Vukmanovič, pozneje še mlajši kadri Tripalo in Crvenkovski so prepričevali Tita, da je Ranković lansiral vse zgodbe o njegovem odstopanju ali bolje rečeno o njegovem nadomeščanju, kajti on naj bi bil tisti, ki ga želi nadomstiti. Tej tezi je bila v prid kritika, ki je letela na nekatera dela državne varnosti ter njenega vmešavanja v kadrovske zadeve, ali kompetencija CK in državnih organov. Tita je o tem informirala Jovanka, ki je vsaki takšni informaciji dodala svoj komentar. Tito se je odločil, a ne bo zamenjal Rankovića kajti menil je, da so to le sumi brez dokazov. Ranković je na začetku 1966 vodil jugoslovansko delegacijo na kongresu sovjetske partije v Moskvi, v Kijevu, kjer je govoril kot vodja delegacije CK SKJ in med ostalim tudi rekel: »Ne bo minil niti mesec, ko bo Jugoslavija že enakopraven član SEV-a.« Naš veleposlanik, ki je bil prisoten na temu mitingu in Rankovičevem govoru, je o tem takoj obvestil Beograd, le da je kratko SEV zamenjal v depeši z Varšavskim paktom.

Po veleposlaniku je sporni stavek, ki ga je izrekel Ranković v svojem govoru, izgledal takole: »Ne bo minil niti mesec, ko bo Jugoslavija že enakopraven član Varšav-

skega pakta. «Dejstvo je le eno. V jugoslovanski vladi so se takrat na veliko trudili, da bi se Jugoslavija zaradi ekonomskih odnosov z vzhodnimi državami – blokom priklopila s svojo delegacijo SEV-u, čeprav ni članica Varšavskega pakta.

Informacija, ki jo je moskovski veleposlanik posredoval Beogradu, je dvignila precej hrupa. Takoj po vrnitvi Rankovića v Beograd, Tito okliče sestanek izvršilnega biroja CK SKJ, na katerem so prisotni najvišji predstavniki armade ter vodje republikanskih in pokrajinskih partij. Na tem sestanku, na insistiranje Kardelja, Bakarića, Tripala ter še posebno vodilnih iz pokrajine Kosovo, se odloči, da se razišče ne samo ta problem, temveč celotna aktivnost državne varnosti, ter drugih akcij, ki so bile vodene pod Rankovičem še iz časov, ko je bil minister za notranje zadeve. Posebno aktiven v tem razčiščevanju je bil Kardelj, ki je podal cel kup do takrat še neznanih stvari in so se tikale dejavnosti jugoslovanske policije. Tako je Kardelj na tem sestanku podal informacije, da je Ranković vsakemu višjemu voditelju določil spremljevalca ali resničnega čuvarja, ki bi ga informiral o tem, kaj vse se dogaja v kabinetu le-teh. Kardelj med drugim poda podatek, da je dr. Anton Vratuša kapitan OZN-e.

Na tem sestanku se je govorilo o delu Državne varnosti, olja na ogenj pa je dolil še eden od Titovih spremljevalcev, ki je obvestil Titov kabinet, da sta v Titovi rezidenca najdena mikrofoni in prisluškovalna naprava. Na Kardeljevo vztrajanje, podprl ga je tudi Bakarić, je formirana komisija, ki naj bi raziskala celotno zadevo, še posebno to o prisluškovalni službi. Na tem sestanku je Ranković odstopil. O tem jugoslovanska javnost ni vedela ničesar.

Tito odstopa ni sprejel, čeprav se je kasneje IK SKJ načeloma strinjal, da se njegov odstop sprejme. Vendar je bilo medtem odločeno, da se bo o Rankovičevem odstopu razpravljalo šele na seji CK, ko bo komisija s Crvenkovskim in Tripalom na čelu podala posebno poročilo.

Brionski Plenum leta 1966

Bralci se bojo prav gotovo spraševali, čemu posvečam toliko pozornosti vprašanju, ki ne sodijo k tem razpravam. Da bi dojel bistvo razdora med Titom in Jovanko, moramo spoznati vse podrobnosti, ki vodijo h končnemu odgovoru tega vprašanja.

Brionski plenum je imel dva tokova. Eden javnosti znan ter drugi, ko se je o vsemu govorilo brez predsodkov in pralo umazano perilo – tako od Tita kakor kate-regakoli drugega od vodilnih ljudi. Dejstvo je, da Ranković ni hotel doživeti Brionski, ali kakor se resnično imenuje, četrti plenum. Nekaj dni pred samim plenumom, čeprav je bil dobro varovan ter vedno v družbi katerega od visokih funkcionarjev, in to največ z Ivanom Gošnjakom, se je večkrat poskušal zastrupiti, ter si vzeti življenje. S hitro zdravniško intervencijo mu je rešeno življenje v zadnjem hipu, tako da

je prisostvoval plenumu. Veliko tega je bilo rečenega na tem zboru vodilnih ljudi jugoslovanske partije. O tem se je na dolgo in široko pisalo, tako da avtorju teh vrstic ni do tega, da bi ponavljali že slišano. Razen obsodbe državne varnosti in njenih aktivnosti, kar je bila poglobljena tema razprave, ter kako onemogočiti vmešavanje državne varnosti v partijske in državne zadeve. Največ je bilo govora o prisluškovanju Tita, Kardelja in drugih voditeljev, o čemer je bilo tudi največ govora v javnosti. Tu in tam je kateri od diskutantov govoril o nezakonitih akcijah jugoslovanske politike na Kosovu, tu sta bila deležna največjih kritik Ranković in Stefanović, kakor tudi nekateri drugi visoki funkcionarji policije. Numič, podsekretar zveznega UJV-a, zadolžen za tehniko in kriptografijo, je bil aretiran, drugi so bili zamenjani in edini, ki je napredoval, je bil I.K. Stevo. Postal je predsednik hrvatskega sabora.

Numič, ki je v vojni izgubil tri brate, je bil mučen v zaporu, kakor da bi bil vojni zločinec. Od človeka, ki je edini imel naziv »Heroj OZN-e«, je ostala le z kožo prekrit skelet, ter je v manj kot v enem mesecu mučenja izgubil najmanj 45 kilogramov. Numičeva žena (Drvarica, sestra skojevke, članice okrožnega komiteja SKOJ-a v Drvarju, ki je herojsko padla ob nemškemu prodoru), ko je uvidela, kaj se je dogajalo, je odšla k nemcu od Titovih predvojnih in vojnih tovarišev, katerega ime avtor nika-kor ni mogel zvedeti, ter mu predala dokumente in obsežne informacije o prisluškovanju in tudi o tem, kdo je to počel. Pozneje je avtor izvedel, da je bil to Josip Kopinič, takratni generalni direktor Titovih zavodov »Litoštroj« v Ljubljani. Ob tem času je bil Vladimir Popović generalni sekretar predsednika republike. Znano je, da je Josip Kopinič v sporu z Vladimirom Popovičem že od leta 1941. Prebravši to informacijo, je Kopinič ugotovil, da tudi ob najboljši volji ne bo mogel priti do Tita. Odločil se je, da bo to dokumentacijo z informacijami ter svojim spremnim pismom poslal v Beograd preko svoje žene Stele Kopinič. Ker je Kopinič vedel za telefonske številke predsednika republike, kakor tudi tiste, za katere niso vedeli niti predsednikovi najbližji sodelavci, jih je napisal Steli, ter ji rekel, naj pokliče Tita iz hotelske sobe. Stela se je namestila v hotelu Moskva, ter je še isti dan ob prihodu v Beograd poklicala Tita. Ker je Tito klical Stelo »Mala«, ter Kopiniča »Malim«, se je ob dvigu slušalke predstavila kot »Mala«. Na drugi strani je slušalko slučajno dvignil Tito. Rekla je, da je prispela v Beograd, ter da se želi srečati z njim, ker mu prinaša važno sporočilo od »Maloga«. Tito, ki je pravkar pričakoval obisk sovjetskega, ter pozneje ameriškega veleposlanika, je rekel Steli, da je ne more takoj sprejeti, in da bo poslal Jovanko po njo. Že med telefonskim razgovorom je Tito rekel Jovanki, naj se obleče ter gre po Stelo v »Moskvo«. Ni minilo niti pol ure, ko sta bili Jovanka in Stela na Uzičkoj 15. Dokler se je Tito

badal z državnimi zadevami – razgovori z sovjetskim in ameriškim veleposlanikom, je Stela predala Jovanki večjo z vaskom zapečateni kuverto. V tem momentu je Vladimir Popović slučajno šel skozi salon, v katerem sta stali Stela in Jovanka. Ko je videl kuverto, je vprašal Jovanko: »Lahko vzamem to? Za predsednika.« »Ne, te kuverte nisem niti jaz odpirala,« mu je odvrnila Jovanka. Po opravljenem delu je prišel Tito nazaj v Uzičko 15, kjer je zalotil Stelo in Jovanko v ostri razpravi. Iz spoštovanja do Stele jo poljubi na lica ter prevzame kuverto, ki mu jo je poslal Kopinič. Čeprav je bil že čas obeda, Tito ni hotel pričakati do kosila, marveč je odšel v svojo rezidenco, kjer je prebral pismo.

Bil je zelo presenečen, ne samo nad dokumentacijo in informacijami o prisluškovanju, marveč tudi nad spremnim pismom njegovega prijatelja in soborca Kopiniča. Takoj za tem, ko je vse prebral, je ves resen stopil v jedilni salon, kjer sta bili Stela in Jovanka. Pristopil je k Steli ter ji rekel: »Mala, ne skrbi, vse bom storil, da se krivica popravi. Še isti dan je Tito poklical predsednika Vrhovnega sodišča, zveznega javnega tožilca, predstavnika ustavnega sodišča, predsednika zvezne vlade ter predsednika zakonodajne komisije SIV-a. Pred njimi je Tito podpisal abolicijo, s katero določa, da se vsi, ki so bili aretirani v zvezi z Brionskim plenumom izpustijo iz zaporov, pravzaprav, da se nikomur ne more soditi na osnovi poročila, ki sta ga sestavila Crvenkovski-Tripalo. Kajti v dokumentaciji in informacijah, ki jih je dobil, je Tito videl, kdo in zakaj je njemu in ostalim vodilnim prisluškoval. Tako je bilo iz tega poročila razvidno, da je nalog za nakup prisluškovalne naprave, namenjene prisluškovanju predsednikovega kabineta, izdala Jovanka, ter lastnoročno napisala iz katerih fondov naj se te naprave plačajo. Nalog za prisluškovalne naprave, namenjene Kardeljevemu kabinetu, je podpisal njegov šef kabineta Dr. Anton Vratuša. V obrazložitvi nakupa in montaže prisluškovalnih naprav za Tita, Kardelja in ostale je pisalo, da naj se montirajo, ker Tito, Kardelj in ostali govorijo več tujih jezikov, ter se dostikrat pogovarjajo s tujimi državniki med štirimi stenami in se ti pogovori ne morejo drugače registrirati, posebno tisti pomembni pogovori, ki jih je Tito vodil z državniki tistih dežel, s katerimi naj bi sodelovali. Ker Državna varnost in KOS nista bila v dobrih medsebojnih odnosih, je KOS montiral prisluškovalne naprave v Rankovičev kabinet, tako da je bil tudi on prisluškovani.

Po odhodu Stele je imel Tito ostrejšo razpravo z Jovanko, ter se je posebno jezil, da se je tako in na takšen način končalo z Rankovičem. Sprva je nameraval sklicati novi plenum, a sta ga Bakarić in Kardelj odvrnila od te misli. Nakar je vseeno, ne da bi se konsultiral z njima dvema, podpisal abolicijo o pomilostitvi vseh zaprtih z Numičem vred. Način, s katerim mu je predstavljeno poročilo Crvenkovski-Tri-

palo, o prisluškovanju, je Tito z vodstvom vred imenoval: sramota. A je bilo prepozno da bi se karkoli spremenilo. Med mojim bivanjem v Beogradu, sem govoril z Momirjem Tešićem, predvojnimi komunistom, ki je bil osební prijatelj A. R. Leka, pogovoru je pristostvoval J. Kopinić.

»Ko sem se tik pred njegovo smrtjo, ne vem, ali zadnjikrat ali predzadnjikrat pogovarjal z njim – Lekom, je (ne vem, ali namerno da se ne pozabi) veliko govoril o četrtem plenumu. Moram poudariti, je rekel Tešić, da je bil Leko več kakor razburjen, ko je govoril o letu 1966. Tu so, dragi moj Moša, kakor Tešića kličejo njegovi predvojni in vojni tovariši, svoje prste vpletle obveščevalne službe zahoda, posebno v Hrvaški in Sloveniji. Vplivu teh služb ni bila izvzeta niti armada. Obveščevalne službe, posebno CIA iz ZDA, je izkoriščala naše slabosti. Vedel sem, je nadaljeval Leko, za 7 in 8, ter za vse ostale kongrese naše partije, ter za vse, kar so te službe lansirale na njih. S Titovim posredovanjem nisem prevzel ničesar, da bi preprečil osebe, ki so lansirale te informacije, in so prihajale iz Zagreba in Ljubljane. Moša, sam veš, da sta ti dve mesti, je rekel Leko, centri obveščevalnih služb v Jugoslaviji in ne Beograd. Moji sodelavci so me opozarjali ter me informirali, da se mi bo moja pasivnost in nereagiranje na takšno aktivnost zahodnih agentur vrnila kakor bumerang. Nisem prevzel ničesar, ker me je bilo strah, a imel sem tako oblast, da karkoli bi naredil, ne bi pripeljalo do novih sporov, pa naj bi celo prišlo do prelivanja krvi. Da sem imel prav, se je izkazalo par let za tem, še posebno leta 1968 in 1971., ko se je marsikaj uresničilo od tega, kar smo opozarjali Tita, a nam ni verjel...

Novi boj za oblast

Kakor nekoč Đilas, je Ranković ostal ob strani. Po Brionskem plenumu je izgubil vse možnosti za rehabilitacijo, s samim tem pa tudi možnost vrnitve na dolžnost podpredsednika republike. Niti Titova abolicija mu ni pomagala, da ne bi bil tarča pogostih napadov, tako da so se vse negativnosti, o katerih se je govorilo v jugoslovanski partiji in v Jugoslaviji, poimenovala »rankovičevske«. Po odstavitvi Rankovića z vseh dolžnosti, je bil postavljen za podpredsednika republike priljubljeni jugoslovanski partizanski komandant Koča Popović, za ministra za notranje zadeve pa na mesto Svetislava Stefanovića Milan Mišković iz Hrvaške. Tito je menil, da je s to spremembo in zamenjavo garnitur v republikah in pokrajinah vse urejeno, v čemer se je uštel. Šele tedaj nastanejo problemi med Titom in Kardeljem, Bakarić pa se je zaradi slabega zdravja umaknil iz te igre. Kardelj je od Tita odkrito zahteval, da se zaradi visoke starosti upokoji ter se umakne iz političnega življenja. To trditev je Kardelj podkrepil s težkim položajem v Jugoslaviji in dejstvom, da Tito nima več moči, da bi se spoprijel s temi problemi ali izbojeval oblast. Tito je bil ogorčen nad takšnimi potezami Kardelja, dasiravno

tega ni javno manifestiral. Pisec bi tu rad poudaril, da je Kardelj od leta 1940 do leta 1969 trikrat poskušal zasedi vodilno mesto v jugoslovanski partiji. Tako je leta 1940 poslal po Herti Has in Vladku Velebitu tri ponarejene potne liste v Istanbul, kjer je bil takrat Tito med svojo vrnitvijo iz SSSR. S tem potnim listom bi Tita lahko aretirali tudi nepismeni policaj, kaj šele tankočutni bivši jugoslovanski policaji, ki so vedeli za njegovo vrnitev domov. Tu je potrebno poudariti, da je Kardelj takrat vodil tehniko CK KPJ, ki je v teh letih zelo uspešno falsificirala jugoslovanski denar. Potni listi, ki jih je Kardelj poslal Titu, pa so bili tako slabo ponarejeni, da sta Vlatko Velebit in Herta Has, ki je prinesla zadnji potni list, predlagala Titu, naj jih ne uporablja. Ljudje, ki se ukvarjajo z zgodovino in kronologijo tistega časa, so pretolmačili to Kardeljevo potezo kot poskus, da bi si prilastil Titov položaj.

Drugič je Kardelj poskušal zamenjati Tita konec leta 1945, po vrnitvi iz Londona, ko se je ob obisku britanske vlade sam poimenoval za Titovega namestnika.

V tem obdobju je Kardelj celo zahteval od sovjetskega veleposlanika v Jugoslaviji, naj Stalinu poda iniciativo, da se Tita pokliče na odgovornost, ker naj bi Tito v Jugoslaviji želel le oblast, da ne sklicuje sestanke Politbiroja in CK-ja, marveč da dela vse na svojo roko. Sovjetski veleposlanik je Tita obvestil o tem, Kardeljevemu namenu, nakar je bil Kardelj ne samo odstavljen temveč tudi v politični nemilosti. Rešila ga je resolucija Informbiroja. Ko že teče beseda o I.B. je potrebno poudariti, da je prvo pismo, ki ga je napisal Tito, redigiral Kardelj, in to tako, da je pismo dobilo milejšo vsebino, kot jo je Tito zastavil, ter je takšno hotel poslati Stalinu.

Tretjič je Kardelj hotel zamenjati Tita leta 1968. Po 9. kongresu SKJ in Brionskega plenuma je prišlo do velikih sporov med Titom in Kardeljem. Ko je Tito uvidel, da bo spor trajal dlje časa in da se lahko izrodi v spor širokih razmer, kakor je to nekoč izjavil Tito, je dal Kardelja v politični »out«. Kardelju je bil takoj najden nov položaj. Bilo je predvideno, da se Kardelj z družino preseli v Ljubljano, kjer naj bi poučeval na Ljubljanski univerzi. Pripravljajoč se za novo delovno mesto je Kardelj prebival nekaj mesecev v Ljubljani in le redko je bil viden v Beogradu. Obenem njegove prisotnosti ni bilo čutiti v jugoslovanskem tisku. Kljub vsemu je takratni največji spor prišel na dan v času študentskih nemirov v Beogradu in Zagrebu leta 1968, ko je na Titovo intervencijo sklican sestanek IK, na katerem naj bi se razpravljalo o študentskih demonstracijah v Beogradu in Zagrebu. Takrat je Kardelj energično insistiral, naj se predlog Bobe Radosavljevića, sekretarja CK ZK Srbije, ki je obtoževal Tita, čes da je on kriv za nemire, sprejme kot dejstvo. Tito naj odstopi, kajti njegova leta mu onemogočajo, da bi se spoprijel z reševanjem problemov v Jugoslaviji, posebno tistih, ki so jih študentje poudarjali v svoji deklaraciji.

Tito ni sprejel takšne kritike, ter je ne glede na nasprotovanja nekaterih članov I.K., ki so bili zoper njegov javni nastop, med njimi je bil tudi Kardelj, nastopil na JRT. Tako je Tito spregovoril ljudskim množicam, posebno stakajočim študentom Zagreba in Beograda. Tito, ki je bil vedno elegantno oblečen, je tokrat nastopil z odvezano kravato in odpeto gumbnico na ovratniku srajce. Vsem, ki so imeli kdajkoli možnost spoznati Tita, je bilo jasno, da so se na seji najvišjega jugoslovanskega partijskega foruma dogajale stvari, kakršne kroniki niso zabeležili niti v primeru Đilasa in Rankovića. Od prisotnih članov I.K. je nekdo, avtorju ni uspelo izvedeti njegovega imena, že tretjič prekinil Kardelja v njegovi debati ter rekel: »Če se bo debata nadaljevala v tem tonu, bom zapustil sejo ter odšel v največje beograjske delavne organizacije, kjer bom sporočil, kdo je zoper Tita«. Ta pripomba, nekateri trdijo, da je to bil Svetozar Vukmanović-Tempo, je bila prelomnica za nadaljnji tok seje I.K. Titu je tako bila dana možnost, da spregovori jugoslovanski javnosti. Strinjal se je s študenti, posebno v delu o privilegijah in uporabi družbenega denarja.

Nacionalizem v Sloveniji in Hrvaški – vrnilo Kardelja na vrh političnega prizorišča v Jugoslaviji

V obdobju nesoglasij med Titom in Kardeljem so se v Jugoslaviji dogajale tako čudne stvari, o katerih se ni moglo niti sanjati. Najprej se je v Sloveniji poskušal pripraviti teren za njeno odcepitev z motivacijo »problema cest«. Iz sestave Jugoslavije, ustvarila naj bi se neke vrsta konfederacija s Koroško, delom Italije,...

V Zagrebu so se nadaljevali študentski nemiri. Takrat so na do tedaj neznan način zamenjali vodstvo Zagrebske univerze. Za rektorja je bil izvoljen dr. Supek in za prorektorja Čičak. V tem obdobju je v Hrvaški naglo upadala priljubljenost Bakarića, vodstvo in aktivisti »Matice Hrvaške« so ga proglasili za največjega krivca, ker se je zapostavljalo hrvaško gospodarstvo. Hrvaška kot republika pa ropa druge republike in pokrajne. Javnosti so znani ti dogodki, vendar ne tudi detajli, ki so povezani z naslovom tega feltona – knjige.

Torej, v tem času pride v Zagreb podpredsednik sovjetske vlade Bajbakov z več kot petdesetimi svojimi svetovalci. Vsem tistim, ki so pisali o njegovem prihodu, bi bilo logično, da sovjetska delegacija pride v Beograd in ne v Zagreb. Obstaja namreč pravilo, da se v prestolnici vodi pogovor o ekonomskem sodelovanju med SSSR in Jugoslavijo. Hkrati z ekonomskimi strokovnjaki je z Bajbakovim dopotovalo v Zagreb tudi trideset najspodobnejših sovjetskih obveščevalcev, ki so dobili nalogo, naj spremljajo vse, kar se dogaja ne le v Hrvaški temveč tudi v Jugoslaviji.

Znano je bilo, da so v jugoslovanske zadeve – težave vpleteni prsti zahodnih agentur in da je hrvaška policija, ki je bila po Brionskem plenumu razpolovljena,

polna somišljenikov hrvaških nacionalistov, tako da so bila poročila, ki so jih pošiljali v Beograd, ponarejena in polna netočnih podatkov.

Ena od zanimivih podrobnosti je zabeležna ob Titovem obisku v ZDA, kamor je odpotoval na povabilo Niksona. Ko je predsednik Nikson iz poročil, ki jih je dobil od svoje obveščevalne službe, uvidel, da je tudi tokrat na Hrvaškem izgubljena bitka, je rekel Titu: »Gospod predsednik, pri nas v Washingtonu je bila nedolgo tega delegacija hrvaške vlade, ki je od nas želela denarna sredstva v višini 150. milijonov dolarjev. Ničesar jim nismo konkretno dejali ali obljubili, ker smo menili, da se bomo dogovorili z vami osebno, ko prispete v Washington.«

Titu, znan strateg, je brez oklevanja odvrnil, da je seznanjen s to denarno zahtevo, namenjeno vojni pomoči, ter da iščejo vojaško pomoč za teritorialne enote. V Jugoslaviji, s tem pa tudi na Hrvaškem, se dela na krepitvi splošno ljudske obrambe in samozaščite. Ta informacija se je Titu priskutila, tako da se je vrnil v Jugoslavijo prej, kot bi to zahteval protokol, z izgovorom, da je slabega zdravja. Izda se uradno obvestilo za javnost o Titovi bolezni, s čimer naj bi se zakril pravi razlog predčasnega Titovega odhoda iz ZDA. Medtem ko se je Titu mudil v ZDA, je bilo v Zagrebu in mnogih slovenskih ter dalmatinskih mestih veliko neprijavljenih zborov, dostikrat se je tudi slišalo, kako mladi prepevajo: »Tovariš Tito, poljubljam te v veke, daj obleci ustaške obleke.«

Titu je v tem obdobju vsekakor nujno potreboval Kardeljevo pomoč in mu je za vse primere v Sloveniji in Hrvaški oprostil, pa čeprav je vedel, da Kardelj še vedno insistira na tem, da bo Titov dedič.

Sovjeti pomagajo Titu

Bajbakov prihod v Zagreb je za prenekaterega pomenil, da se je veliko spremenilo na področju ekonomskih odnosov med ZSSR in Jugoslavijo in da ti odnosi prehajajo v novo fazo. No, pravi razlog Bajbakovega prihoda je bil drugje. Zanj je v Jugoslaviji vedelo le šest ljudi, vključno s Titom sedem. Med temi sta bila tudi Jovanka in Krajačić. Bajbakovi svetovalci so imeli drugačno nalogo. Ker se v republiško policijo ni zaupalo, naj bi oni s KOS zbirali o vsem, kar se dogaja v Sloveniji in Hrvaški in o tem informirali Tita.

Da bi bila bralcem jasnejša podoba o dostikrat omenjeni jaltski paroli fifti-fifti, je potrebno omeniti, da je ta parola imela globoke korenine v Sloveniji in Hrvaški, še posebno v obdobju, ko je euforija nacionalizma dosegla svoj višek vrenja. Kajti slovenski in hrvaški tisk, kakor tudi radio in televizija sta v tem obdobju posvečala več pozornosti informacijam iz zahoda. V tisku se je vedno bolj občutil antisovjetizem in vedno bolj so se ponavljale antisovjetske teze. Istočasno pa je v drugih jugoslovanskih republikah, vključujoč tudi Srbijo bilo vedno manj tega antisovjetizma. V teh de-

lih Jugoslavije so bili preprosti ljudje in delavci veliko bolj vdani Sovjetom kakor zahodni politiki. Že samo zaradi tega je Bajbakov obisk v Zagrebu predsedniku Titu veliko pomenil. Tita je redno informiral o tem, kaj se tam dogaja, dasiravno mu Tito, kakor tudi KOS-u, ni vsega verjel. Največje zasluge za Titovo rezervirano stališče do teh informacij imajo Kardelj, Bakarić in Krleža. Oni trije so prepričevali Tita, da so nekatere informacije netočne, preostre ter neutemeljene. Na temelju teh prepričevanj, posebno Krležinih in Bakarićevih, je Tito prispel v Zagreb in imel znano zdravljico v hotelu Eksplanada, v kateri je rekel, da so zgodbe o raznih dogodkih na Hrvaškem le navadna laž, saj se je osebno prepričal o neobstoju hrvaškega nacionalizma in separatizma. Ko pa je še istega dne dobil tako od KOS-a kakor od Bajbakova podrobne informacije o namenih »Maticе Hrvaške«, da se v Hrvaški pripravljajo vojaški udar, je spremenil mnenje.

Po vrnitvi v Beograd se je spomnil leta 1967, ko je Krleža podpisal znano deklaracijo o jeziku. To mu je bil znak, naj mu ne zaupa, jugoslovanski in zahodni zgodovinarji so ga proglasili za očeta hrvaškega nacionalizma, Bakarića pa za enega izmed staršev. Zanimiv je podatek, katerega je avtor slišal v teh burnih dneh od Ivana Krajačića Steve, v pogovoru jeseni leta 1969. Ob tej priložnosti je Ivan K. izjavil avtorju: »Kaj mislijo oni v Beogradu? Da bomo pokleknili?! Če hočejo ali ne, mi bomo imeli svojo državo in svojo vojsko.« O tej izjavi je avtor še istega dne obvestil generala Viktorja Bubnja, a ni imel občutka, da bi kdorkoli na drugih pozicijah, razen generala, obsojal to izjavo.

V raziskovalnem materialu je znan podatek iz leta 1971, ki se vodi pod imenom »Hercegovski zid«. Večina ni vedela, kaj naj bi to pomenilo. No, iz raziskovalnega materiala je vidno, da je iz Hercegovine, in to največ iz obmejnega predela s Hrvaško, pripeljanih nekaj več kot dvesto mladeničev članov »Maticе Hrvaške«. Zanje so v »Varteksu« skrivoma sešili policijske uniforme, jim nabavili ponarejene naloge za aretacijo, od Crvene Zastave iz Kragujevca pa so kupili kakih dvajset kombijev s policijskimi oznakami. Po načrtu organizatorjev, ki so pripravljali puč, bi ti mladeniči morali na sveto noč aretirati nekaj več kot tisoč prvoborcev v Zagrebu, jih ubiti na Sljemenu, s čimer bi bile izpolnjene vse predizpolizacije za prevzem oblasti vodstvu »Maticе Hrvaške«. Ko so te informacije prispelo do Tita, je sklical znani sestanek v Karadjordjevu in se odločil za definitivni razhod z doktor Kučarjevo, Tripalom in ostalimi hrvaškimi nacionalisti.

Titu oprostí vse grehe Ivanu K. Stevi

Ko bi katerikoli od jugoslovanskih voditeljev naredil toliko slabega, toliko političnih in družbeno krivičnih dejanj, kot jih je naredil Ivan Krajačić, da bi ga ne samo odstavili kot so Đilasa, Rankovića ali poz-

neje Savka ali Tripala, marveč bi visel na Trgu republike v Zagrebu ali na Teraziji v Beogradu. To je človek, ki so ga imenovali vsemogočni in še vedno ga tako imenujejo. Pred njim jih je mnogo trepetalo, tudi Kardelj in Bakarić. V Jugoslaviji je bil eden izmed redkih, ki je lahko odbrusil sovjetskim voditeljem, ne da bi se mu kaj pripetilo. Zanimiv je podatek, da je Krajačić ob obisku madžarskega predsednika Kadra v Jugoslaviji leta 1957 na svečanem kosilu, ki ga je organiziral Tito v čast gostu in na katerem so prisostvovali tudi voditelji iz Rijeke (Kazimir Jelovica), (spil je malo preveč), spregovoril: »Mali, ti bodi kar tiho (misliš je na Kadra). Tu nimaš kaj govoriti. Vi, Madžarska, če bi le jaz tako hotel, bi bili le jugoslovanska sedma republika.« Tito je bil ogorčen zaradi Stevinih besed, hkrati pa je zaprosil madžarskega veleposlanika, da ne prevede teh neumnih besed. To ni bil edini primer, ko se je Stevo petelinil. V Hrvaški ni bila oblast v Bakarićevih rokah temveč v Stevinih. Kakor je rekel, tako se je pač delalo.

Takoj po vojni je naš priznani kipar Ivan Meštrovič podaril JAZU del svojih skulptur ter kolekcijo svojih slik. Skulpture je Krajačić dal JAZU, vse bolj vredne slike pa je obdržal zase. Ko je za to Meštrovičovo darilo JAZU in Krajačićovo dejanje izvedel predsednik JAZU, dr. Grga Novak, je obiskal Krajačića z namenom, da bi Stevo vrnil zadržane slike, ta pa mu je odbrusil: »Če te še enkrat slišim, da omenjaš te slike, boš končal na Golem otoku.« Grga Novak je molčal o temu vrsto let, tik pred svojo smrtjo pa je zaupal svojim prijateljem tudi ta Krajačićev odgovor.

I. K. Stevo je tudi prodajal državne zgradbe na svoj račun. Tako je leta 1962 prodal darovano mu vilo na Kostreni blizu Rijeke. Vilo je za šesto milijonov dinarjev prodal petrinskemu Gavriloviću, v Puli pa je zgradbo, namenjeno za rekreacijo policijskih uslužbencev, prodal nekemu zasebniku. Bil je tudi edini od jugoslovanskih vodilnih, ki so mu dovažali s specialnimi cisternami dvakrat dnevno morsko vodo v bazen, ki ga je imel ob svoji vili v Zagrebu.

»Spisek neumnosti«, ki jih je počel, bi bil daljši od biblije, je rekel eden od višjih političnih funkcionarjev, ko je tekla razprava o teh stvareh.

Za mnoge, kot tudi za avtorja teh vrstic, je bilo čudno, kako to, da ga niso odstranili. Naredil je namreč več političnih hudobij kot Rankovič ali katerikoli drug. Še več. Napredoval je, medtem ko so mnogi njegovi sodelavci, ki so o tem delali zapiske, bili odstavljani ali upokojeni.

Konec leta 1964 ali nekje na začetku leta 1965 v obdobju Rankovičeve vladavine, ko je nosil funkcijo partijskega voditelja CK KPJ, je bilo razposlano strogo zaupno pismo vsem voditeljem DV, naj napišejo poročilo o vsestranem početju republiških in zveznih funkcionarjev, ki ni v duhu zakona. Marjan Ofak, šef Zagrebske državne varnosti, je na temelju tega pisma

sestavil poročilo o Krajačičevih napakah. Ta Ofakova informacija je po kurirju poslana Rankoviču. Mesec dni pozneje ga je I. Krajačič poklical. Dasiravno je bilo njihovo snidenje vsaj navidezno prisrčno, je Krjačić kot izkušen obveščevalec pustil kopijo te informacije na zelo vidnem mestu svoje mize, tako da bi jo Ofak le opazil.

Ofak je kot dober policaj opazil, a je bila na kopiji pripomba Jovanke Broz. Osvojen Ofak je vprašal Krajačiča: »Kaj to pomeni? Da sem razkrinkan?« »Ne, nisi ti razkrinkan,« je nadaljeval Stevo, »to informacijo so mi poslali, da bi preveril, koliko resnice je v njej.« »Zakaj je moje ime omenjeno... o tem bomo pozneje.«

Ofak se ni pustil presenetiti. No, Stevo ne bi bil Stevo, če ne bi klical na odgovornost vse, ki so mu stopili na žulj.

»Tovariš Marjan, je nadaljeval v ostrem tonu Stevo – dve možnosti imaš: ali umakneš vse, kar je zapisano v tej informaciji, ali pa greš v zapor. Najbolje zate pa je, da daš odpoved ter da te upokojimo. Ofak je izbral drugo možnost.

Nekaj let pozneje sta Ofak in Viktor Posarić, takratni načelnik Zagrebškega SUP-a, izgubila življenje v sumljivi prometni nesreči. Ko sta se vračala iz smeri Beograd-Zagreb, je pri neki majhni vasici prihrumel traktor iz vzporedne ceste ter se zaletel v njihov mercedes. Traktor je bil brez voznika, medtem ko sta v mercedezu zgubila življenje voznik in sovoznik. Krajačič, v funkciji predsednika Sabora, je prepovedal kakršnokoli raziskavo. Na pogrebu je Ofakova žena rekla skozi solze: »Marjane, maščevali te bodo tvoji sinovi.«

Nihče od prisotnih ni vedel, komu so te besede namenjene. Njeno kletev pa smo komentirali z mislijo: »Preveč so vedeli in zato jih ni več.« Najtežji politični škandal, ki ga je Krajačič storil, je tisti v Jesenovcu ob odkritju monumentalnega spomenika padlim taboriščnikom tega zloglasnega ustaškega taborišča, v katerem je bilo ubitih več kot 700 tisoč Srbov, Hrvatov, Židov, Romov, prebivalcev Like, Banije, Karduna in Bosanske Krajine.

Na to pomembno proslavo, kjer so bile prisotne delegacije vseh republik in pokrajin, je bil povabljen tudi Ivan Krajačič kot predsednik hrvaškega sabora. Stevo ni prisostoval proslavi, marveč se je zadržal na lovišču v bližini Jasenovca. Šele okrog enih popoldne je pripit prispel v restavracijo v Jesenovcu, kjer so pripravili kosilo za najvišje goste. Ko je vstopil, so v restavraciji kosili najvišji predstavniki republik in pokrajin, med njimi tudi predstavniki borcev SR Srbije, ki jih je vodil njen predsednik Raja Nedeljković. Krajačič, pripit kakor je bil, je vrgel klobuk ter se obrnil k delegaciji SR Srbije in zakričal: »Marš ven! Tu počivajo pošteni Hrvatje, to taborišče pa smo postavili za vas – Srbe, za vas – četnike.« Ob teh besedah so vsi prenehali jesti in obmolknili. Delegacija Srbije in za njo še ostale delegacije so demonstrativno zapustile restavracijo. O tem političnem škandalu so še istega dne obvestili Tita, ki je bil takrat na Brionih, na se-

stanku pa je bila prisotna tudi Jovanka. Tito in Jovanka sta goste zadržala na večerji, čeprav bi moral naslednji dan prisostvovati svečani otvoritvi Zagrebškega velesejma. Še istega dne je Tito obvestil organizatorja sejma, da ne bo prišel v Zagreb, če bo na tej svečanosti prisoten tudi Krajačič kot predsednik sabora. »To je najtežji zločin, ki ga je kdo lahko izrekel na račun srbskega naroda,« je takrat dejal Tito. Ta njegova reakcija je bila označena kot najtežja v odnosih med Titom in Krajačičom. Avtor je prisostvoval otvoritvi Zagrebškega velesejma, sedež, ki je bil rezerviran za Krajačiča, je ostal prazen. Ni minil niti mesec, ko je Krajačič dal odpoved funkcije predsednika sabora, kar je opravičeval z boleznijo. Vendar pa je Tita in Steva pomirila njegova sodelavka Jovanka, o čemer bo tekla beseda pozneje. Škandal mednarodnega pomena, o katerem sem že govoril, bi lahko nastal ob obisku Janoša Kadarja, ko mu je Krajačič rekel: »Ti molči, vi bi morali biti naša sedma republika.« To ponavljam, ker se je po tem škandalu Tito zopet razjezil na Steva, a je bil vpliv Jovanke močnejši, tako da je Tito oprostil Krajačiču. Veliko se jih je spraševalo, zakaj mu je Tito vedno znova oprostil. Obstaja veliko verzij, vendar je resnica le ena. V prvem pismu, ki ga je Stalin leta 1948 poslal jugoslovanski partiji, je zapisal: »Spoštovani tovariš Andrija in tovariš Tito, Krajačič je kot Srebrnjakov naslednik dobil pismeni ukaz od Stalina, da ubije Tita. Čeprav je bil Tito obveščen o Stalinovem naklepu, in to od Kopiniča, ni mogel verjeti, da bi ga Stalin resnično fizično likvidiral. A je vseeno kot stari ilegalec malce dvomil in odpotoval v Zagreb, da bi ugotovil, kaj je res in kaj ne. To je bilo maja ali junija leta 1948. Ko je Tito prispel v Zagreb, je po kosilu poprosil Steva, če se lahko popeljeta do Samobora. Krajačič je bil zelo presenečen, da Tito prav njega vabi na vožnjo, posebno še, ko je Tito izrazil željo, da bi on – Tito vozil avto. Ker je bil Krajačič obveščevalec, se ni dal prestrašiti niti presenetiti, ter je, majhen kot je, hitro poskočil in dejal Titu: »Jaz sem pripravljen! Gremo takoj!« Med vožnjo proti Samoboru je Tito zaustavil avto in rekel Stevi: »Opravi svojo nalogo.« Stevo je bil zelo presenečen, z desno roko je izvlekel pištolo, jo prislonil na Tita, iz drugega žepa pa je izvlekel dopis od Stalina, ga podal Titu. Na dopisu je bil ukaz, naj ga ubije. Ta pismeni ukaz, ki ga je Stevo dobil od Stalina, je bil znan le njemu in Titu, tako da je težko karkoli dokazati ali oporekati. Dejstvo je, da so veliko večji obveščevalci kot je Stevo, menili, da je to Stevo naredil namenoma, s čimer bi si pridobil avtoriteto pri Titu, in hkrati vse tisto, kar ga je krasilo kot Titovega »zvestega psa«. Avtor je imel možnost, da se je pogovarjal s Stevom, med ostalim tudi o tem. Zelo presenečen je bil, ko mu je Krajačič dejal: »Jaz sem tudi Hruščevu odbrusil in rekel: »Pazi, da ne boš tudi ti krajši za eno glavo. Jaz sem bil enakopraven s Hruščevom in se nisem bal nikakrš-

nih sankcij.«

To in veliko drugih reči omenja avtor, da bi se razkrila resnica o sporu Tito – Jovanka.

Tito je hotel likvidirati Kardelja

Konec leta 1961 je Tito ukazal svojim sodelavcem, naj mu pripravijo vsa besedila, ki jih je preko tiska ali v priložnostnih govorih izrekel Edvard Kardelj. Ko je Tito analiziral te tekste, je ne samo dobil vtis, marveč potrdil dejstvo, da ima Kardelj drugačna mnenja v svojih govorih od mnenj, ki jih je zastopal Tito že mesec ali več. Veliko neprespanih noči je imel Tito zaradi tega. Razmišljal je, zakaj Kardelj misli drugače. To je zaupal svojim najbližjim sodelavcem, med njimi tudi Rankoviču. Na začetku leta 1962, nekaj mesecev pred Titovim govorom v Splitu, je poprosil Rankoviča, če se lahko sestaneta v Oplencu. Rankovič je sprejel to iniciativo, tako da sta se malo za tem Tito in Rankovič šla v Oplencu brez spremstva ali kakršnih prič.

»Poslušaj Leko, že mesece analiziram govore, ki jih je pripravil in pozneje objavil Edvard Kardelj. Moj Leko, analiziral sem vse, kar je Kardelj napisal za tisk. Ni le moj vtis, temveč vtis tudi mojih sodelavcev, da Kardelj bije vojno z menoj. Ne vem, kaj naj naredim. Pomagaj mi Leko, saj si nisem zaslužil, da se mi tako sodi. Ti si moj prijatelj,« je rekel Tito, »bil si z menoj v najtežjih dneh vojne in tudi po vojni. Najbolje bi bilo, da ga tvoji likvidirajo. Vem, da to ni »naš način«, a drugače ne gre,« je zaključil Tito.

»Ne vem, Stari, kaj naj naredim, a mislim, da to ni naš komunistični način,« je Leko odgovoril Titu. »To, kar si sedaj povedal meni, lahko poveš tudi Kardelju. To bi bilo komunistično. Mislim, da Edo ne bo napačno razumel. Če pa te bo, lahko računáš name,« je končal Rankovič.

Tito se je strinjal z Rankovičem, ter se odločil, da bo 1. maja leta 1962 nastopil v Splitu, ne da bi se posvetoval s komerkoli drugim razen Rankovičem in Gošnjakom. Tito je govoril pred nekaj stotisočimi prebivalci Splita in Dalmacije, avtor teh vrstic je bil zadolžen za informiranje jugoslovanske javnosti. Iz Splita so Titov govor prenašali preko Hrvaškega in Pulskega oddajnika, od tod v Zagreb in celo Jugoslavijo. Dasiravno je Tito zaključil svoj govor že okoli poldneva, se je emitiranje začelo šele okrog enih.

Avtor je bil zadolžen za vse, da bi bila jugoslovanska javnost informirana o celotnem besedilu Titovega govora. Medtem je nekje na sredi Titovega govora, ta del traku je pozneje zrezan ven, avtor imel možnost slišati dialog med Titom in Kardeljem. Tito je reagiral dokaj ostro: »Zdaj jaz govorim, ti boš pozneje.« Prisotni, ki so poslušali Titov govor, tega niso slišali, ker so skandirali Tito-Tito. Avtor je imel slušalke, saj je bil zadolžen za prenos Titovega govora.

(Nadaljevanje prihodnjič)

Palace Hotel
Gorica

Gorica, 23. junija 1989

GOSPOD IGOR BAVČAR IZ MOJEGA ZORNEGA KOTA

Pred seboj imam kopijo »Moji pogovori« avtorja Igorja Bavčarja, na kateri je oznaka »Za osebno uporabo! Neredigirano!« in enega izmed 2000 nezaplenjenih izvodov 13. številke Tribune. Oboje je prišlo do mene brez kakšnih posebnih težav. Pred menoj je tudi 20. številka Mladine. Ne vem, ali je smiselno, da je Mladina objavila Bavčarjeve redigirane zapise, ko pa so le-ti že itak prisotni med širnim slovenskim občestvom kot originalni v Tribuni.

Kr je med »neridigiranimi« (Tribuna) in redigiranimi (Mladina) precejšnja razlika – izpuščen je zanimiv odlomek, v katerem nastopam kot glavna oseba – sem se odločil, da vse skupaj malo pokomentiram.

Iz vsebine razgovora med Medenom in Bavčarjem, ki je v Mladini izpuščen, se jasno vidi, da je bilo Bavčarju in Janši sugerirano, naj svoj obisk pri meni v Gorici spremenita v napad na mene, da se s tem sama zaščiti. Potem, ko ju je Ertl prisilil, da sta morala razkriti svoj obisk pri meni, ki bi ju lahko v očeh povprečnega slovenskega indoktriniranca očrnil, sta se naredila za nevedneža, češ da nista vedela nič o meni itd. Njuna »obramba« s tistim spletkarjenjem v Mladini (17. 2. 89), ki nosi naslov »Emigranti: med represijo in kolaboracionizmom s SDV?«, kjer sta tako izneverila in ponaredila svoj obisk pri meni, ju je zelo kompromitirala v očeh tistih, ki smo ju poznali. Še danes ne vem, kako je Janša lahko podpisal tisti neverjetni zmazek. Sam sem se vedno znova spraševal, ali je to mogoče, dokler nisem sedaj iz Bavčarjevih zapiskov odkril ozadja. Skratka, lahko povem, da sta s svojim konstruiranjem zelo prozorne namišljene zgodbe v Mladini uporabila eno najbolj umazanih metod, ko sta me na osnovi povsem za lase privlečenih paranoičnih sumničnej hotela predstaviti kot sodelavca SDV. Kljub vsemu bom vprašal: če sta to možnost res dopuščala, sta velika politična naivneža. V Mladini sta celo predlagala, da je »treba ustanoviti posebno skupščinsko komisijo«, ki naj »dobila na razpolago do SDV vse podatke o stikih te službe z Vinkom Levstikom v času od marca 1987 do danes«. Ne vem, zakaj ravno od marca?, oba pisca pa prosim, da to moje »sodelovanje« raztegneta vsaj vse do leta 1945.

Prve dvome o Bavčarjevi politični razgledanosti sem dobil, ko je kot predsednik Odbora za zaščito človekovih pravic skupaj s še nekaj sodelavci nastopil na okrogli mizi v Gorici. Takrat sem mu postavil dve vprašanji.

Prvič. Ali se mu ne zdi, da je rožljanje

z ustanavljanjem novih političnih strank malo prezgodnje, glede na to, da ustava kaj takega ne dopušča, in da ne nazadnje tega ne bi dovolila ne napredujoči Milošević, ne vojska? Ali nje bi bilo boljše izvesti pritiska na SZDL, da bi se odprla vsem novim gibanjem, ter samo ZK prisiliti, da opusti svojo monopolno pozicijo? Saj v tej prvi fazi sploh ni toliko važno ime organizacije, kot pa je to njen program. Od ZK neodvisna SZDL bi bil le prvi korak v parlamentarno demokracijo. Če pa že hoče komunist Smole komandirati večini nekomunistom, ki bi jih naj SZDL predstavljala, naj iz ZK simbolično izstopi, če pa hoče ostati komunist, pa naj gre komandirat v ZK.

In drugič. Ali se mu ne zdi, da če hočemo ohraniti Jugoslavijo, moramo nujno najprej preiti s federacije v konfederacijo?

Na prvo vprašanje je Bavčar omalovažujoče zamahnil z roko, češ da se s SZDL ne da nič narediti, ker je v njej preveč komunistov. Na drugo vprašanje pa, da je že federacija dovolj širok okvir za avtonomnost nacij, in da zato ni potrebe po konfederaciji.

Nato sem mu odgovoril, da sem osebno seveda takoj za strankarski sistem ter parlamentarno demokracijo, vendar se trenutno ogrevam, glede na okoliščine, v katerih se trenutno nahaja Slovenija, za minimalni nacionalni program, za katerega bo vsaj nekaj upanja, da ga bomo uresničevali. Saj je politika umetnost možnega, mar ne! Zato se zavzemam za prestop vseh stopnic, ker s preskakovanjem le-teh lahko hitro padeš.

Bavčar je v Mladini zapisal tudi, da sem v Gorici takrat rekel tudi, da bi tako reformirana SZDL postala opozicija. Nekaj takega sploh nisem izjavil, če bi pa že o tem govoril, bi rekel, da bi pod omenjenimi koraki opozicija postala ZK, ne pa SZDL.

Zaradi teh mojih vprašanj in mnenj sem postal v Bavčarjevih očeh že kar režimski človek, pri Katoliškem glasu pa da »forsiram trdo in nestrpnost linijo«. Bavčarja seveda prosim, da mi pokaže tiste moje nestrpnosti članke do Slovenije.

V zapiskih mi očita celo neko zvezo s »staro gardo« oziroma »zdravimi silami«. Sploh mi ne bo težko opisati ter tako demistificirati vseh mojih »zvez«, ki sem jih imel v hotelu Bled v Rimu. Ko je bil npr. pri meni g. R. Albrecht, sem vedel, da imam pred seboj enega izmed najbolj dogmatskih komunistov, vendar pa moram reči, da je njegov obisk precej pomagal Slovincem po svetu, ker sem dobil precej dragocenih informacij o razmerju sil doma. Vsekakor me z Albrehtom ni nihče nategnil, kakor pravi g. Meden Bavčarju. Kaj pa če ni bilo obratno, kajti mene ni še nikoli nihče videl pijanega...?!

Nasploh so vsi podatki iz Bavčarjevega razgovora v Medenovem kabinetu zelo zmešani, saj npr. g. Ziherl trdi, da sem pobegnul iz Roga. Naj g. Ziherlu povem, če si že sam ne more priskrbeti natančnejših osnovnih podatkov o meni, da sem bil iz Vetrinja vrnjen preko Pliberka, nato pa

nekje pri Mislinju uspel pobegniti. Čež nekaj dni sem bil spet ujet, odpeljan naravnost na likvidacijo, vendar mi je ob kopanju lastnega groba spet uspelo pobegniti.

Ob Bavčarjevem obisku pri Stanovniku (26. 1. 89) sem bil spet na tapeti, vendar tu s poskusom nesramne Bavčarjeve intrige. Naj citiram Bavčarjeve besede: »Potem sem takoj rekel, da bom na Šinigojev demanti odgovoril, da pa ne bom segel globlje, ker ne vidim v tem nobenega smisla. Ne vidim smisla, da bi sedaj objavljali njegovo fotografijo z Levstikom itd.« G. Bavčar seveda ve, da je pri Stanovniku mahal s prazno vrečo, saj fotografij z Levstikom in Šinigojem ni in jih nikoli ni bilo. To je bilo res nesramno igračkanje. Sam bi bil seveda ponosen, če bi bil slikan v svojem hotelu s predsednikom slovenske vlade. Bavčarju naj povem še enkrat, da nikakor ni bilo politično modro, da je tako zlorabil moje zaupanje vanj. Še posebej, ker nekaj takega sploh ni bilo potrebno! Vendar, glede moje skromne osebnosti to še ni nek problem, problem nastane, ker je zlorabil tudi zaupanje Stanovnika, Kučana in drugih.

Po eni strani pa moramo biti g. Bavčarju vseeno hvaležni, saj je s svojimi zapiski zelo lepo uspel pokazati ljudem, kako so njihovi politični predstavniki neodložni in nezmožni pri vodenju in odločanju. Nemočni so tudi zato, ker nimajo ljudi za sabo, le-teh pa nimajo za sabo zato, ker o vsem odloča ZK, ki predstavlja komaj 10% Slovincem in sploh ne odgovarja svojemu narodu, temveč centrali v Beogradu.

To je pač zaenkrat realnost. Komunisti vladajo, so odgovorni svojemu narodu, pa čeprav so nelegitimni. Prav zato se mora voditi z njimi stalen dialog, jih podpirati, če je potrebno, ter jih nenehno opozarjati na dolžnosti in odgovornosti do lastnega naroda.

Hudo je tudi to, ker so za vso to mizerijo slovenske politike sedaj še iz Bavčarjevih zapiskov izvedeli tudi južni sosedje.

Glede preobrazbe SZDL pa naj povem, da sem v tem času tudi sam spremenil mnenje o njej, ker se je v zadnjem času pokazala za zelo togo glede svojih notranjih sprememb – ni niti poskušala postati samostojna.

Vsekakor moram Bavčarju in Odboru dati tudi priznanje, saj je veliko storil za zavarovanje človekove svobode ter za demokratizacijo slovenske dežele.

Skratka, resnično mi je žal, da je g. Bavčarju tako spodrsnilo, saj je s tem izgubil zaupanje pri slovenski politiki in bo Odborovo poslanstvo s tem precej trpelo.

Nekaj pa je g. Bavčar nedvomno pokazal – da lahko kandidira in nadomesti mojega šefa g. Ertla. Če mi obljubi, da me bo obdržal v službi, bom še jaz glasoval zanj. Pa brez zamere.

VINKO LEVSTIK

ODPRTO PISMO IZVRŠNEMU SVETU SKUPŠČINE SR SLOVENIJE

Porabnik in kmet – kakor je pokazal bojkot oddaje mleka – ne stojita na različnih bregovih, kakor so se mnogi bali. Nasprotno, večina državljanov je kmeta podprlo v njegovem boju in to je gotovo eno največjih priznanj, ki je bilo kmetu kdaj izkazano. In kmetje to znamo ceniti, zato je podpora državljanov za nas še večja obveza.

Žal pa izgleda, da pri nas za nekatere še vedno velja tisti znani rek o lajajočih psih in karavani, ki gre dalje. Kmetje zato ponavljamo, da devetdeset in več odstotkov slovenskih kmetov – proizvajalcev mleka, ni lajajoče kardelo, temveč vsaj 80 000 ljudi, ki so se 29. junija 1989 na svojevrstnem referendumu izrekli za že mnogokrat (zadnjič v Peticiji Izvršnemu svetu) nepisane in zahtevane spremembe. Sprejetje teh zahtev zgolj na polju verbalnega in polju dobre volje pač v naši družbi nič ne pomeni – zato ponovno pozivamo Izvršni svet skupščine SR Slovenije, da preneha z odlaganjem sprejetja sistemske rešitve, ki bo tudi pravno varovala interese vseh prizadetih v mlečni verigi. (Podobni pravni akti so način delovanja kmetijske politike v vseh naprednih tržnih sistemih.)

Ker od izvršnega sveta skupščine SR Slovenije doslej nismo prejeli še nobenega odgovora na Peticijo, prosimo Izvršni svet, da nas takoj ponovno sprejme na razgovore.

Slovenski kmetje se še enkrat zahvaljujemo vsem, ki so nas v našem boju podprli in hkrati poudarjamo, da zahtevamo uresničitev »na referendumu« izglasovanih zahtev. Dokler pa naš glas ne bo spoštovan, bomo bojkotirali oddajo goveje živine – s tem dejanjem hočemo pokazati, da ne pristajamo na to, da bo kdorkoli z ignoranco skušal izničiti naš »DA« izrečen ob bojkotu oddaje mleka.

Slovenska kmečka zveza
predsednik
IVAN OMAN

Zveza slovenske kmečke mladine
predsednik
MARJAN PODOBNIK

SLOVENSKA KMEČKA

ZVEZA IN ZVEZA

SLOVENSKE KMEČKE

MLADINE NISTA

PODPISALI TEMELJNE

LISTINE SLOVENIJE 1989

Predstavniki SZDL v svojih javnih nastopih trdijo, da obstaja glede Temeljne listine Slovenije skoraj popolno soglasje

vseh političnih subjektov, ki delujejo znotraj SZDL, zato sporočamo slovenski javnosti, da tega dokumenta nismo in ne bomo podpisali, ker se z njim v pomembnih točkah ne strinjamo.

Podpisali smo Majniško deklaracijo 1989 s katero sporočamo, da hočemo živeti v suvereni državi slovenskega naroda, v kateri bomo samostojno odločali o notranji ureditvi in zunanjih povezavah, v državi, ki bo spoštovala človekove pravice in pravice in svoboščine, ki bo demokratična in politično pluralna ter s svojo družbeno ureditvijo zagotavljala duhovno in gmotno blaginjo v skladu z naravnimi danostmi in človeškimi zmožnostmi državljanov Slovenije.

Tako hotenje je v skladu z večinskim javnim mnenjem in zgodovinskim prizadevanjem slovenskega naroda.

Ne sprejemamo omejitev, ki jih vsebuje Temeljna listina. To sta vladavina dela in samoupravni socializem. Drugim jugoslovanskim narodom nočemo predpisovati družbene ureditve, ker je to njihova in ne naša zadeva.

Ugotavljamo, da je sedanja kriza vsiljenega modela družbenega razvoja. S podpisom Majniške deklaracije 1989 s tem prekinjamo in se odločamo za odprto demokratično prihodnost brez ideoloških omejitev v suvereni državi slovenskega naroda. Zato bomo še naprej zbirali podpise za Majniško deklaracijo 1989.

Slovenska kmečka zveza
predsednik
IVAN OMAN

Zveza slovenske kmečke mladine
predsednik
MARJAN PODOBNIK

SPOROČILO JAVNOSTI

NSS sporočamo javnosti, da se ne strinjamo z zaplenbo časopisa Tribuna, katero je zahteval in dosegel Igor Bavčar, predsednik Odbora za človekove pravice. Sporočilo pošiljamo iz razloga, ker vemo, da se je Igor Bavčar zavzemal za demokracijo, kar potrjuje njegov položaj v odboru in njegovo javno delovanje. Zaplenba časopisa ne spada v demokracijo. Ne želimo, da se zgodovina ponavlja na tak način. Igor Bavčar bi lahko, v kolikor meni, da mu je bila storjena krivica in škoda, postopal drugače. Prav tako javno zahtevamo, kot del združene koalicije v zboru za novo slovensko ustavo, odstop Igorja Bavčarja s položaja predsednika tega zbora.

Iniciativni odbor za
Neodvisne sindikate Slovenije

ODGOVOR

Ivan Jan, Partizanska 10/c,
64000 Kranj

14. junija 1989

Vljudno vas prosim, če objavite tole moje pismo.

Z začudenjem sem v vašem listu (ne vem, ali v zadnjem) prebral **moje privatno pismo Ivu Žajdeli** in njegovo pisanje o meni. oz. proti mojemu pisanju. Tu se ne bom spuščal v Žajdelovo pisanje, ki ga v DELU (kjer verjetno bolje poznajo zadeve) niso objavili, razen z opombo, da **glede sodišča ne gre za množino, temveč za en sam primer, ko je šlo za hudo obrekovanje in izmišljotine**. O tem imam zadoosti prič, a zdaj je silno moderno posegati po takih »ocvirkih«, kar počenja tudi Žajdela. In da bi bilo še učinkoviteje, pravi, da zelo rad »ljudi nasprotnega mnenja preganja(m) po sodiščih«. **So obrekovanja in izmišljotine za Žajdela mnenja?**

Žajdela sem se privatno oglašil pač iz vljudnosti, ker mi je on 18. 4. 89. pisal pismo z vsebino, na kakršno sem mu odgovoril 8. maja – in hkrati tudi na tisto, kar je objavil zdaj ob mojem. Ko je že tako, se zelo čudim Žajdelovi nevljudnosti, kajti običajna **pravila lepega vedenja zahtevajo, da je treba v primeru javnega objavljanja privatnih pisem, avtorja najmanj vprašati po dovoljenju**. Tega pa on ni storil (morda je glede tega zapeljal celo uredništvo?) in je tako uspel objaviti tudi omenjeno. Kakšna čudna 'diverzija'?

Ali naj se zdaj še jaz obnašam po njegovem in objavim njegovo pismo meni? Ne, kaj takega – čeprav je nevidezno kulturno, a je žaljivo, kar sem mu tudi odgovoril – ne bom storil, kajti že preprosta mama me je učila, kaj je v takih primerih prav in kaj ne.

Poleg tega pa ste, ko ste že objavili, zamenjali vrstni red: najprej bi moralo biti Žajdelovo in šele za tem moje pismo njemu. In to z datumi! Še bolj pa se Žajdela čudim, da se je poslužil takega načina objavljanja (brez soglasja), ker sem mu dostavil tudi nekaj dokazov (kopij) in še posebej, ker je sopolpisnik tistih članov SDZ, ki so pisali njen program in med katerimi je vrsto resnih in uglednih izobražencev. Tudi jaz sem eden tistih, ki so za parlamentarno demokracijo, za pravno državo itd. – a tudi, ker to zaobjema, za spoštovanje človekove integritete in proti osebnim žalitvam. Le zakaj je Žajdela tako neobjektivno nestrpen, če nekdo misli drugače kakor on? Kak dokument mu bom pa lahko še pokazal?

V zvezi z Žajdalo se ne bom oglašal več, kajti že kar precej dolgo je jasno, da žal govoriga drug mimo drugega!

Ivan Jan, Kranj

Opomba: kopija poslana Ivu Žajdeli

TOV. JAN, POVEJTE KAJ O PETRU STARETU!

Da ponovim: pa ne le tega, kaj da je Peter Stare bil, ampak predvsem tisto, zakaj se je na zaslišanju, ki ste mu Vi osebno prisostovali, »slabo držal«, (kot zapišete v kroniki Kokrškega odreda, str. 12)!

Veste, tovariš Jan, saj se mi v nekem kontekstu celo smilite. Ampak kaj je Vaša, iz ne vem kakšnih vse vzrokov, ek-

statična generacija mislila in misli? Da Vam bomo mladi kar tako vse oprostili?!

Tega enostavno ne more biti! Takšna je pač logika v naravi, ki ji noben totalitarizem, niti komunizem, ne more tega preprečevati. Za svinjarije se prej ali slej mora odgovarjati! Teh svinjarij tu ne bom našteval, saj se že dovolj o njih piše drugod.

Veste, če sem že pri Vas, mene še naprej preganja, in močno upam, da Vas še veliko bolj, okrutno celodnevno mučenje Petra Stareta, ki ste ga na koncu pobili. Če se je že »slabo držal«, kar bi naj pomenilo v Vašem besednjaku, da je vse, kar ste od njega zahtevali, priznal, zakaj ste ga potem morali še zaklati!? Lahko pa se pogovarjamo tudi o zmasakriranih in razminiranih Dražgošah, o katerih Vi pišete celo monografije.

Dvakrat se me iskali v službi, da bi me prepričevali o ne vem čem. Kaj bi slepomišli. Če bi že Vi radi mene prepričevali, jaz Vas ne mislim. Bolje, da živiva oba s svojimi različnimi mnenji oziroma pogledi, kot pa da bi jaz Vam, ali Vi meni, vsiljevala neka svoja. Če pa so pripadniki Vaše generacije pobijali po »osvoboditvi« ljudi v stotinah – kaj v stotinah, v tisoče gredo številke!, Bog pomagaj.

Še to: ne morem pomagati, če Tribuna izide tako pozno in bo moje pismo objavljeno ob Vašem.

Vsekakor, tovariš Jan, vrnite mi milo za drago, in objavite vendar moje »zasebno« pismo Vam. Upam, da boste to storili!

Ljubljana, 18. junija 1989

IVO ŽAJDELA

Odrpito pismo

MITJI RIBIČUČU IN STANETU DOLANCU

41A WESTBOURNE GARDENS,
GLASGOW, SCOTLAND
G129XQ

Odrpito pismo

Mitji Ribičiču, članu predsedstva ZKJ, in Stanetu Dolancu, članu predsedstva ZKJ Beograd.

Zastopnika Slovencev v najvišjih organih SFRJ sta me napadla v svojih nedavnih izjavah: Ribičič v članku v Naših razgledih 28. decembra 1984, Dolanc v pogovoru z družbenopolitičnimi delavci Gorenjske, objavljenem v Delu 26. januarja 1985. Žal kljub svojim odgovornim funkcijam še vedno ne moreta govoriti resnice in se izogniti natolcevanju vsaj po asociaciji.

Dolanc me imenuje v isti sapi "z znanim belogardističnim vojnim zločincem Žebotom". Čeprav sem s svojim poklicnim kolegom Cirilom Žebotom, upokojenim profesorjem ekonomije na Georgetown University, v najboljših odnosih, se vendar po političnih pogledih, kot je to med civili-

ziranimi ljudmi mogoče, razlikujeva. Ne vem, ali Žebot govori o srednjeevropski katoliški federaciji ali ne, jaz vsekakor ne. Vzdevek "vojni zločinec" je Dolanc prilepil Žebotu kar tako zaradi lepšega, ne da bi bil Žebotu kdorkoli sodil, kaj šele da bi ga bil obsodil.

Ribičič pravi, da jaz v svoji knjigi Nesmisel in smisel dajem belogardistično razlago njegove vloge v poveljnih procesih. Skušam mi podtakniti simpatije za Rupnika in Hacinca, čeprav je, kar sem napisal o njiju, neznamen del moje knjige, ki je predvsem opis, kako so komunistični voditelji s krivimi obtožbami uničili demokratično opozicijo, ki je bila po sporazumu med Titom in Šubašičem zakonita.

Vsekakor mi Ribičič očita belogardizem, Dolanc plavogardizem, ne eden ne drugi pa ne pove, da sem bil l. 1941. član Osvobodilne Fronte in sem dočakal konec vojne v partizanski uniformi s V. Prekomorsko brigado in Artilerijo VII. Korpusa. Ko pravim to, že zastavljam vprašanje, zakaj sem prišel v nasprotje z ljudmi, kot sta Ribičič in Dolanc.

O svojih medvojnih doživetjih imam rokopis, ki ga bom, upam, ob priložnosti objavil. Tu le najvažnejše:

Decembra 1941. je vodstvo OF sporočilo včlanjenim skupinam dodatno točko programa: kdor koli bi se boril proti okupatorjem izven OF, ga je treba imeti za petokolonaša in izdajalca ter ga likvidirati. Komunistični voditelji niso samo s tem proglasili svoj monopol na odpor proti okupatorju, marveč so že nekaj prej začeli ubijati ljudi, ki niso imeli nobene zveze z okupatorji, pač pa bi utegnili organizirati boj proti okupatorjem, nad katerim KP ne bi imela popolne kontrole. Pozimi 1941-42 so komunistični likvidatorji tako ubili v "ljubljanjski pokrajini" kakih tisoč ljudi, v glavnem pristašev SLS, pred vojno zdaleč najmočnejše slovenske stranke. Ali naj bi se ljudje dali preprosto pobiti? Začeli so se braniti in komunisti so jih nazadnje zrinili v sodelovanje z okupatorjem. Državljanke vojne ni podžigal "klerofašist" Hacin, temveč so jo začeli komunisti sami.

Ker je skupina Pravda, ki sem ji med vojno pripadal, protestirala proti nemoralni dodatni točki programa OF, je bila v začetku 1942. izključena iz OF, medtem ko je bilo machiavellistično rečeno, da posamezniki ostanemo člani. Odpor proti komunističnim nakanam in ukanam je postal vedno hušji in kazalo je, da bodo nekateri res začeli sodelovati z okupatorjem iz strahu pred komunističnim terorjem in iz obupa nad marksistično-leninistično taktiko neprestanih prevar. Jaz sem začel iskati pot v Švico, da bi skušal od zunaj preprečiti kolaboracijo.

Nihče me ni hotel poslušati, menda sem bil premlad, tako da sem se preko Francije in Italije vrnil v Dalmacijo in končno v Slovenijo. Skušal sem kot tolmač omiliti škodo, ki so jo v Sloveniji in Jugoslaviji delali komunisti s tem, da so se necivilizirano obnašali do zahodnih zaveznikov in da so kovali v zvezde tovariša Stalina. Kot

rečeno, sem tudi sodeloval pri poskusih, organizirati združeno jugoslovansko legalno demokratično opozicijo. Za nagrado so me komunistični voditelji dali obsoditi na smrt v tako imenovanem Nagodetovem procesu, ki ga je režiral Mitja Ribičič. Meni in profesorju Furlanu so smrtno kazen spremenili v dvajset let prisilnega dela, medtem ko so Črtomirja Nagodeta zares ubili. Da bi pritisnili name, so obsodili na deset let mojega očeta, ki je en mesec po izpustu iz zapora štiri leta kasneje umrl. Potem ko je Stalin jugoslovanske komuniste nagnal iz Kominforma in so morali iskati zavetja pri zahodnih kapitalistih, so me l. 1954. izpustili iz zapora. Ribičičeva OZNA me je hotela prisiliti, da postanem njen agent, tako da bi bil moral pobegniti, tudi če bi bilo sicer zame vredno živeti doma.

Sedaj mi Mitja Ribičič očita, da organiziram "protijugoslovansko kampanjo", kot da bi bila Jugoslavija last njega in njegovih tovarišev. V resnici že trideset let skušam pojasniti, zakaj njihov sistem ne funkcionira in ne more funkcionirati in kako bi iz Jugoslavije mogli napraviti gospodarsko uspešno in svobodno demokratično zvezno državo. Analiziranje in kritiziranje komunizma se more zdeti "protijugoslovansko" samo slepcem kot je Ribičič, dejansko je le v prid jugoslovanskim narodom, saj komunizem Jugoslaviji – in ostalim vzhodnoevropskim državam – kljub visokoletečim frazam ni prinesel nič drugega kot zatiranje in zaostajanje v uboštvo. Dasi se komunisti z nasiljem, brezobzirnostjo in demagogijo še vedno drže na oblasti, nihče pri zdravi pameti ne more verjeti, da bi njihove zastarele ideje še utegnile prinesiti njihovim podložnikom blaginjo, kot jo uživajo delovni ljudje na Zahodu. Zgražanje nad množičnim pobijanjem in gospodarsko zmedo pač ni "protijugoslovansko".

Mitja Ribičič in Stane Dolanc si po vsem, kar smo doživeli v zadnjih 45 letih, zares ne moreta domišljati, da prav njihova partija ve, kako rešiti Slovenijo in Jugoslavijo iz sedanje zagate. Mogla bi se še odkupiti za nesrečo, v katero sta skupaj s svojimi tovariši-komunističnimi voditelji spravila nas vse, če bi nesebično pomagala, da se začne svobodna in trezna razprava o vzrokih sedanje krize in o poteh, kako najti izhod iz nje.

Ljubo Sirc

P. S. Mitja Ribičič piše v Naših razgledih, naj ljudje, ki jih zanima njegova vloga v Nagodetovem procesu "pogledajo sodne spise o teh procesih, ki obstajajo in v katerih je vse zapisano in dokumentirano." Kaj čudna ponudba glede na to, da se raziskovalci v Jugoslaviji pritožujejo, da o teh procesih ne morejo pisati, ker spisi niso dostopni. Dostopni pa niso zato, ker bi jasno pokazali, da so bili tako imenovani "zločini" prazne komunistične marnje proti političnim nasprotnikom, zaradi katerih med normalnimi ljudmi ne bi bilo mogoče nikogar obsoditi, kaj šele obsoditi na smrt. Omenja tudi Nagodetov dnevnik.

Če je ta dnevnik tako obremenjen, naj ga Mitja Ribičič da neponarejenega objaviti, da bomo videli, ali je bila Nagodetova smrt sodni umor ali ne.

Centjeni –

V program in aktivno politično delo alternativnih gibanj je treba uvrstiti:

VOLITVENA PRAVICA SLOVENSkih IZSELJENCEV VSEH VRST, KI POSEDUJEJO SLOVENSKO DRŽAVLJANSTVO

Pripravlja se popravek novi slovenski ustavi. Sedaj je priložnost vnesti volitveno pravico izseljencev. Večina civiliziranih in demokratičnih držav poznajo to možnost, da njihovi izseljenci, kakršnekoli vrste, v kolikor se posedujejo državljanstvo rodne države, morejo voliti. To je, recimo, primer Italije, USA, Nemčije in celo Poljske.

Za Slovenijo bi morala biti prva faza volitvena pravica v republiki.

Ni potrebno posebej razlagati, kako bi bila ta pravica se posebej dobrodošla za nas Slovence. Vsaka možnost, ki se veže diasporo z domovino, mora biti za nas, mali narod, življenjske važnosti.

Tehnična izvedba ne predstavlja nobenega problema, v današnjih okoliščinah so konzulati SFRJ na razpolago.

Volitvena pravica izseljencev je takorekoč samoumevna in je napak misliti, da bi jo kdo jo mogel resno oporekati. Pri današnji odprtosti slovenskega režima, bi gornji predlog komaj mogel imeti kake večje težave pri uzakonitvi. Gornje je bilo predmet razgovora med izseljenci v mestu Toronto, Kanada.

Peter Urbanc

1 Daleberry Ploce
Don Mills, Onf. M3B 2A5

Rastko Plohl
član predsedstva
OK ZSMS – Ptuj
Titov trg 12
62250 Ptuj

Ptuj, dne 2. 6. 1989

DEMOKRATIČNA ZAPLEMBA

Izjavljam, da izstopam iz Odbora za človekove pravice kot kolektivni član OK ZSMS – Ptuj iz sledečih razlogov:

1. Ne strinjam se z zaplembo časopisa Tribuna na zahtevo Igorja Bavčarja. V časopisu Mladina nam Igor Bavčar ponuja novo definicijo pravne države, v kateri ima

on pravico zahtevati in doseči zaplembo. Hvala lepa za tako pravno državo. Pa tudi ostala oligarhija, ki zagovarja to dejanje, ni nič boljša. Verjetno si želijo takšno »pravno« državo, ki bo pisana njim na kožo. Naj jo imajo, vendar samo zase. No ja, človek se uči vse življenje.

2. Rečeno je bilo, da je delovanje Odbora javno. Šele afera s časopisom Tribuna je razkrila, da se je Igor Bavčar sestajal s politiki, državniki, državnimi uslužbenci in drugimi. V kolikor je delovanje Odbora javno, sem pričakoval, da bo vsako srečanje napovedano in pogovori dostopni vsem članom in javnosti preko sredstev javnega obveščanja. Igor Bavčar se ni imel razloga sam sestajati s temi ljudmi kot predsednik Odbora, ampak v skupini z drugimi člani kolegija. V kolikor se je srečal z njimi zasebno, ni mogel nastopati kot predsednik Odbora. Na osnovi takšnega delovanja Odbora se počutim izigranega, ker so izbili moje zaupanje in legitimnost, ki sem jim jo z moje strani dajal. Če srečanja niso javna in dostopna članstvu, Odbor ne more izjavljati, da je njegovo delovanje javno. Jaz osebno pa ne zaupam takšnemu Odboru, za katerega ne vem, kaj dela.

3. Mogoče bi bil razplet četverice drugačen, če bi Odbor deloval v vseh ozirih javno. Prav tako je storil napake (nepravčasna prošnja Janeza Janše za preložitve prestajanja kazni, podpora zaplembe časopisa Tribuna in njene nerazumljive obrazložitve itd.), ter izbral napačno taktiko, ko ni podrobno seznanil javnosti in članstva s svojim delovanjem. Tega si Odbor ne bi smel privoščiti. Zavedati se moramo, da je cilj alternativne politike pravna država in da alternativa ne more govoriti in zahtevati demokracije, sama pa se posluževati nedemokratičnih postopkov in zavajati javnost s prirejeno razlago pravne države in nepopolno obveščati svoje članstvo ter tik pred dosegom cilja dopustiti, da posamezniki izigrajo zaupanje ljudi. Zato je pametneje, da alternativa sama počisti z vsem kar ni v njej demokratičnega, če želi obdržati zaupanje ljudi. V nasprotnem primeru se takšni alternativni politiki v bodoče javno odrekam in je ne podpiram.

4. V preteklosti so prepovedovali v imenu ljudstva, danes pa v imenu pravne države. Kakšna podobnost. Pregovor pravi: »korito ostane, le...« ali lepše: »zgodovina se ponavlja«.

RASTKO PLOHL

ŠKOLJČU IN VERLIČU

Predsednik slovenske mladinske organizacije Jože Školjč je za Mladino (16. junija) izjavil, da je kratica ZSMS postala neke vrste blagovna znamka za nov trend v politiki, zato jo je smiselno ohraniti. Pred meseci pa je v Mariboru na vojaški paradi govoril, njegov sekretar Verlič pa v Dražgošah na »ohranjanju revolucionarnih tradicij«, da mladi **ne bomo** rušili spomenikov.

Res smeje trditve ljudi, ki bi me naj zastopali na politični sceni, oziroma, ki bi mi naj krojili življenje. Pa ja ne po meri socializma?! Naj povem, da se že vrsto let ne strinjam, kar govoričijo mladinski funkcionarčki. Ker, prvič, sam se predvsem ne počutim za nikakršnega socialista. Mnogo preveč gorja so politiki pod socializmom naredili človeštvu. Zato mi naj Školjč neha vsiljevati ta s krvjo in vsesplošnim totalitarizmom kompromitirani pojem. Lahko bi bil konkreten o tem, ampak dovolj nas že mediji informiranja vsakodnevno zasipavajo s konkretnostmi. Če že morajo mladi imeti po političnih regljah neko svojo politično organizacijo, ki bo bdela nad njimi, potem naj to je vsaj idejno pluralna organizacija, ki se naj imenuje Zveza mladine ali kaj podobnega, tisti socializem pa se naj izpusti, ne pa nas z njim posiljujete v nedogled. Če kdo hoče, naj je mirne volje socialist, ali kaj podobnega, ostalim, ki pa se to ne čutimo, pa se naj tega več ne vsiljuje.

A da **ne bomo** (?) »rušili« spomenikov?! Dajte no, dajte! Vsekakor zelo samoljubne in samozavestne izjave. Ob njih pa še izjavljate, da nameravate prihodnje leto kandidirati na svobodnih neposrednih volitvah.

Vesta, Školjč in Verlič, jaz imam že zdavnaj dovolj Univerze EDVARDA KARDELJA, pa Sklada BORISA KIDRIČA, in KRAIGHERJEVE ploščadi... Ta imena so, s kakšno pridodano, in še živečo seveda, **najbolj odgovorna za velike množične morije na Slovenskem** pred nekaj desetletji, kakršnih ta dežela v vsej svoji zgodovini ni doživela.

Če bosta hotela, vaju lahko popeljem na **množična morišča**: v turistično Kamniško Bistrico (Kopišča), pogledat Brezarjevo brezno in bližnjo okolico nad Podutikom, popeljem na Hočko Pohorje, ter pogledat, kaj je ostalo od kraja v Teharjih, kjer je bilo po »osvoboditvi« leta 1945 strahotno koncentracijsko taborišče, lahko vaju popeljem na Grgar in Trnovo nad Novo Gorico, kjer so »osvoboditelji« Gorice v globoka brezna pometali t.im. »deportiranca«. Spisek bom tu nasilno pretrgal, z opombo seveda, da sem komaj začel naštevati, in vaju ne bom več posiljeval s tem, vendar tudi vidva mene večne posiljujeta s podobnimi izjavami.

Mogoče še to, ker smo pač mladina te dežele in ker so trenutno zaradi miloševićizma zelo »popularne« t.im. »osamitve«. Vedita, da imamo v Sloveniji daleč najbolj dograjeno cono za »osamitve« – to je **speče koncentracijsko taborišče na območju Kočevske Reke**, kjer je ob gradnji le-tega izhiral na stotine nesrečnežev. In to po »osvoboditvi«! V socializmu!

In **pod IVANOM MAČKOM-MATIJO** seveda!!!

Ljubljana, 18. junija 1989.

IVO ŽAJDELA

TRIBUNA: Morda bi nam v začetku nekoliko osvetlili razvoj veterinarske stroke pri nas.

POGAČNIK: VTO za Veterinarstvo je eden izmed tozdov BTF. Ustanovljena je bila z odlokom vlade SRS leta 1954 v takratno Fakulteto za agronomijo, gozdarstvo, veterino – sedaj BTF.

Druga prelomnica je leto 1979, ko smo se združili z Veterinarskim zavodom Slovenije, ki je deloval na isti lokaciji v Mestnem logu in smo se z njim povezali zaradi racinalnejše organizacije dela in zaradi izboljšanja pedagoškega procesa.

Po 79 letu smo videli, da smo zagotovili veliko boljše kvaliteto pedagoškega procesa: boljše pogoje dotacije, dostop študentov v raziskovalne laboratorije, večje število zunanjih sodelavcev...

Današnji referendum je samo pot višje v razvoju veterinarske stroke. Veterina se je v vseh teh letih od 54. naprej nedvomno potrdila kot profesija, kar se mi zdi eden glavnih dejavnikov, da se lahko organizira kot Veterinarska fakulteta.

TRIBUNA: Kje so glavni vzroki za (vašo) odločitev?

P.: Glavni vzrok, ki je pripeljal do te naše predlagane osamosvojitve, je razvoj. V svetu ne poznamo BTF s tako raznolikimi dejavnostmi kot pri nas; biologija, lesarstvo, gozdarstvo, živilska tehnologija, agronomija, živinoreja. Veterina se približuje biomedicinski znanosti in ker želimo obdržati stik s svetom, je najbolj zaželena direktna komunikacija z vsebino, ki zagotavlja najbolj neposredne informacije. Mislim, da bomo z novo organizacijo to dosegli. Zraven tega bomo veterinarsko dejavnost kot stroko lažje predstavljali v okviru Ljubljanske Univerze, ker bomo na ta način lažje predstavili celotno problematiko in bolj neposredno sodelovali pri razpravah, načrtih itd. To namreč ni nepomembno: če se stroka (ki izpolnjuje pogoje, da je stroka) predstavlja sama, ali pa da se to dogaja preko izvoljenih delegatov, ki so ali pa niso dobri poznavalci stroke.

Moramo upoštevati razvoj znanosti v svetu, ki je intenziven in tako je tudi pri nas

BIOTEHNIŠKA FAKULTETA? NE HVALA!

»SPOŠTUJEMO KVALITETO, SPOŠTUJEMO KREATIVO, PREDVSEM PA CENIMO DOBRO DELO«

Tako pripoveduje prof. dr. Milan Pogačnik in morda je to čarobno geslo, ki je z uresničevanjem pripeljalo VDO Veterina do sklepa, da se poskušajo osamosvojiti iz TOZD Biotehnična fakulteta.

30. 6. 89 so pripravili referendum o odcepitvi in ker smo v času polletnih počitnic, so študente obvestili po pošti. Zraven obvestila o namenu referenduma so dobili tudi frankirano ovojnico z glasovalnimi lističi.

Naloga začasnega individualnega poslovodnega organa naj bi opravljal dr. M. Pogačnik, s katerim smo posneli kratek pogovor.

TRIBUNA: Ali vas BTF v tem predlogu podpira?

POGAČNIK: Moram reči, da se kolegi z drugih tozdov na BTF strinjajo z našo odločitvijo, saj menimo, da naj se vsak organizira tako, da bo najbolje služil razvoju družbe in si bo zagotovil najboljšo pot razvoja. V okviru BTF bomo ohranili vse dosedanje oblike delovnih kontaktov, mislimo celo, da bo ta naša osamosvojitve omogočila celo boljše poslovne stike pri raznih interdisciplinarnih projektih in da nam bo omogočena večja širina dela.

Razvoj vidimo predvsem pri interdisciplinarnih projektih na področju kmetijstva, biomedicinskih znanosti... Vidimo, da ena sama stroka ne more zagotoviti kvalitete dolgoročno zastavljenega programa.

TRIBUNA: So študentje dovolj obveščeni o referendumu?

P.: Že med študijskem letom smo se s študenti pogovarjali na zborih študentov, pa tudi po letnikih smo seznanjali študente z vsebino referenduma. Presenečen sem nad njihovo veliko osveščenostjo, saj so razumeli, da ne gre le za spremembo naziva in skoraj prepričan sem, da se bodo referenduma udeležili in tako soodločili o usodi nadaljnjega razvoja veterinarstva.

TRIBUNA: Kaj pomeni osamosvojitve v finančnem smislu?

P.: V visokem šolstvu obstaja velika dilema ali izkoristiti materialne možnosti, ki jih nudi združeno delo, ali ne. Že pred leti smo ugotavljali, da so sredstva, ki jih dobivamo, tako skromna, da ne bi mogli zagotoviti kvalitete pedagoškega procesa za tako zahteven študij, kot je veterina. To je tudi eden od razlogov, da smo se združili v Veterinarskim zavodom.

Naša vpetost v ZD nam omogoča, da uporabljamo vse razpoložljive objekte (hlevi, klavnice, laboratoriji...) in tako nismo gradili svojih. V institucijah ZD teče velik del našega ped. procesa, zraven tega aktivno sodelujemo pri reševanju specifičnih problemov, ki se pojavljajo v stroki. V delo na terenu vključujemo tudi naše mlade raziskovalce.

Dobro organizirano delo mora roditi uspehe, in če razmišljaš širše in ob tem izkoristiš razpoložljive možnosti v družbi, se da še marsikaj storiti – skratka optimizma nam še ni zmanjkalo.

SERGEJA

REFERENDUMU v petek, dne 30. 6. 1989

Volilna komisija je ugotovila, da je na vtozdu:

182 delavcev
335 študentov

Glasovalo je:
168 delavcev
292 študentov

Predhodno je glasovalo:
40 delavcev
150 študentov

Glasovalo ni:
14 delavcev
43 študentov

Oddanih je bilo glasovnic:
168 delavcev
292 študentov

»ZA« je glasovalo:
141 delavcev oz. 77,47% vseh zaposlenih
289 študentov oz. 86,25% vseh študentov veterinarstva.

»PROTI« je glasovalo:
24 delavcev, oz. 13,19% vseh zaposlenih
2 študenta oz. 0,6% vseh študentov veterinarstva.

Neveljavnih je bilo:
3 glasovnice (delavci)
1 glasovnica (študenti)

Komisija na podlagi izida glasovanja razglasa, da

JE – REFERENDUM USPEL

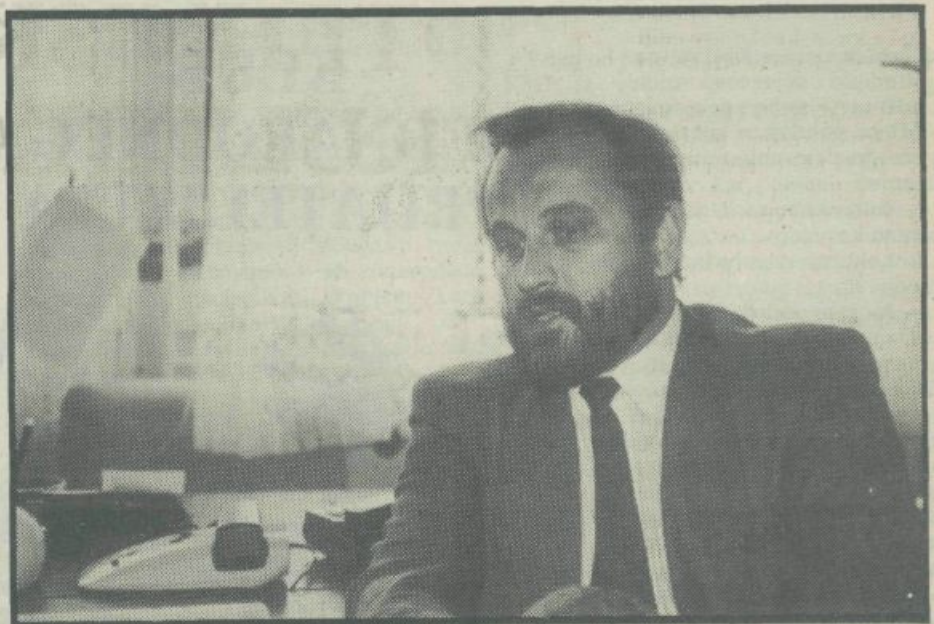

foto: Eric

Dejavnost VDO Veterinarske fakultete je organizacija in izvajanje

- programov za pridobitev visoke strokovne izobrazbe v veterinarstvu za udeležence izobraževanja pred vstopom v delo, iz dela in ob delu,
- programov za pridobitev specializacije, magisterija in doktorata znanosti s področja veterinarstva,
- programov za izpopolnjevanje strokovne izobrazbe na področju veterinarstva,
- programov za usposabljanje na področju veterinarstva,
- raziskovalnega dela v povezavi z vzgojno izobraževalnim delom in drugega raziskovalnega dela,
- strokovno iz razvojno delo za potrebe osnovne in specialistične dejavnosti,
- drugo pospeševalno, strokovno, razvojno in operativno delo na področju veterinarstva ter
- založniška dejavnost.

Študij veterinarstva traja pet let, t. j. deset semestrov. V študijskem letu 1988/89 se je na študij veterinarstva vpisalo skupaj 350 študentov, od tega

- v 1. letnik redno 56 in ponovno 13;
- v 2. letnik redno 37 in ponovno 9;
- v 3. letnik redno 52 in ponovno 4;
- v 4. letnik redno 38;
- v 5. letnik smer Preventivno veterinarstvo v živilorejski proizvodnji 47, smer Veterinarsko javno zdravstvo in nadzor živil 47;
- absolventov je 50 (Op.: Seštevek navedenih števil je 353, ker so trije študenti vpisani v 5. letniku na obeh smereh.).

Doslej, t. j. od začetka izvajanja študija do konca leta 1988, je diplomiral 701 kandidat. Če primerjamo število diplomantov s številom vpisanih v prvi letnik, dobimo podatek, da je študij uspešno končalo okrog 45% od vpisanih, kar je primerljivo z uspehom študija na Univerzi E. Kardelja v Ljubljani.

radio GLAS ljubljane

**STEREO * * * V ŽIVO
TUDI O VAŠIH PROBLEMIH
POKLIČITE NAS: 328-954, 328-944**

Težišče dela v KMP je na obštudijski dejavnosti tujih študentov, samo delovanje KMP pa pokriva tri interesna področja delovanja tujih študentov:

- študijsko in socialno problematiko,
- kulturno in zabavno področje,
- športno področje.

Delovanja KMP temelji na letnem programu dela (št.: 23a/88-MH), ki se dopolnjuje s trimesečnimi programi dela, velikokrat pa so aktivnosti usmerjene glede na trenutno stanje, ponudbo in povpraševanje (če lahko tako imenujemo) na področju družbenega življenja.

Delovanje KMP pa je v veliki meri odvisno od aktivnosti Predsedstva KMP ter sekretariata s sekretarjem na čelu, ter zmotiviranosti samih članov.

V preteklem šolskem letu smo tako izpeljali (programsko in organizacijsko) par prireditvev, proslav, okroglih miz, razstav, ekskurzijo z obiskom delovne organizacije, rekreacije in športnih prireditvev. Poskušali smo oživiti tudi klubske dejavnosti (družabni večeri, srečanja, pogovori, zabave), ki pa je zaradi neustreznega prostora in pomanjkanja sredstev močno opeharjena, kar kaže tudi na to, da status Kluba mednarodnega prijateljstva v družbeno-politični skupnosti še ni urejen.

Tako smo v sodelovanju s Koordinacijskim odborom za pomoč narodnoosvobodilnim gibanjem pri P RK SZDL programsko zasnovali in izvedli večjo akcijo z naslovom »Solidarnost s palestinskim ljudstvom«, v sklopu katere smo pripravili kulturni večer, oziroma prireditev za javnost v Kulturnem domu Španski borci. »Večer solidarnosti s palestinskim ljudstvom« v februarju 88. Vzporedno prireditvi pa smo pripravili razstavo o Palestini v Jugobanki na Titovi.

V počastitev dneva SWAPO smo organizirali okroglo mizo s tematiko aktualnih problemov Namibije in s projekcijo filma Svobodna Namibija (april 88). O aktualnih problemih neuvrščenosti, o političnih in družbenih gibanjih na jugu

KLUB MEDNARODNEGA PRIJATELJSTVA

Dominik

Klub mednarodnega prijateljstva je ena od interesnih dejavnosti Univerzitetne konference ZSMS. Združuje tuje državljane, ki so na študiju ali specializaciji v Ljubljani ali Kranju, včasih pa se v aktivnosti vključujejo tudi študenti iz Kopra in Pirana.

Afrike smo se na okrogli mizi v januarju 88 pogovarjali s prof. Karasejem, predavateljem na Oddelku za politične vede in administrativne študije Univerze v Zimbabveju.

V maju 88 smo izvedli prireditev ob Dnevu afriške enotnosti. Zveza afriških študentov je pripravila proslavo v Kulturnem domu Španski borci. Zaradi uspešnosti prireditve je direktor kulturnega doma predlagal, da naj bo ta prireditev osnova za tradicionalne večere afriške kulture v tem domu. Vzporedno s prireditvijo je potekala tudi razstava v mali dvorani Študentskega naselja z naslovom »Afriška umetnost«, potekale pa so tudi prireditve na športnem področju – turnir v malem nogometu.

V septembru 88 pa smo v sodelovanju z Iraškimi študenti organizirali kulturno-zabavni večer »Večer miru« ob sklenitvi premirja med Iranom in Irakom.

KMP je v preteklem šolskem letu sodeloval s Centrom klubov OZN. Posamezni člani KMP so se udeležili okroglih miz in prireditvev, ki jih je organiziral Center. V oktobru 87 smo se udeležili okroglih miz »Spremembe v sistemu Združenih narodov« in »Za sodoben klub organizacije Združenih narodov« ter osrednje proslave ob dnevu OZN.

V oktobru 87 so posamezni člani sodelovali tudi na okrogli mizi o življenju in delu tujih študentov.

V juliju 88 so se trije predstavniki KMP udeležili poletne šole v Fažani (3. izmene) – »Srečanje študentov mediteranskih držav«. Evros Alexandrou je imel v okviru te poletne šole predavanje o Cipru.

Na področju izobraževanja smo s predavanji sodelovali z Delavsko univerzo Nova Gorica, osnovno šolo Jože Moškrič iz Ljubljane, s tovarno celuloze in papirja »Djuro Salaj« iz Krškega, katerih štipendist za podiplomski študij je tuči član KMP, ponudbo za predavanje z naslovom »Represivna zaščita gradbenega lesa v mediteranskih deželah« pa smo ponudili delovnim organizacijam

(Belinki, Silvaproduktu, Heliosu v Domžalah in Color Medvode).

Organizirali smo dve samostojni razstavi. Decembra 87 smo imeli turistično-zgodovinsko razstavo o Siriji, ki je bila popestrjena s projekcijo filma o Siriji.

V aprilu 88 pa je potekala razstava Evrosa Alexandrova in Demtrisa Nicolaoua z naslovom »Merska in proporcijska analiza dveh ciprskih svetišč«. V okviru teh razstav smo navezali stike z dnevnikom Delo, urednikom Petkove priloge.

Galerijo Škuc smo zaprosili za termin za razstavo v naslednjem šolskem letu. Ker bi radi dejavnost članov KMP predstavili tudi širši javnosti (izven Ljubljane), smo enako prošnjo naslovili tudi na Pilonovo galerijo v Ajdovščini.

S področja izobraževanja smo si oktobra 87 ogledali Sejem Elektronike 87, februarja 88 pa smo organizirali enodnevno ekskurzijo v Novo mesto (ogled tovarne zdravil Krka) in Zagreb (ogled nove džamije ter muzeja Mimara). Dvodnevna ekskurzija v oktobru 88, kjer naj bi si ogledali delovne organizacije ter turistične in zgodovinske znamenitosti področja na trasi Škofja Loka, Žiri, Idrija, Cerkno, Most na Soči, Nova Gorica, Ajdovščina, Vipava, Razdrto, Ljubljana, pa je zaradi premajhne števila prijavljenih odpadla.

KMP je pomagal pri organizaciji kongresa Kenijskih študentov v novembru 87, ki se je nadaljeval z družabnim srečanjem.

Decembra 88 je potekala Skupščina KMP v okviru katere smo izdali tudi Bilten KMP.

Področje zabavnega (in kulturnega) življenja je označeno z ogledom filmskih in koncertnih prireditev.

V novembru 87, marcu in avgustu 88 smo si skupinsko ogledali filme: Platoon, La Bamba in Predator v kinu Union. V avgustu pa smo se uspeli dogovoriti z Ljubljanskimi kinematografi za mesečni naročilnici za kino Union in Komuna. Na podlagi tega dogovora si člani KMP lahko ogledajo vse kinopredstave v Unionu in Komuni po polovični ceni s potrdilom, ki ga dobijo pri sekretarju. Ta dogovor je še vedno v veljavi.

Oktobra 87 smo organizirali obisk reage koncerta Third World, v maju 88 pa so člani KMP lahko obiskali koncerte Druge godbe 88.

Preko KMP je ansambel Melos navezal stike s posameznimi člani za sodelovanje na Festivalu morja in sonca v Portorožu, julija 88, prav tako pa so predstavniki RTV Ljubljana navezali stike s posameznimi člani KMP za namenom, da bi jih vključili v svoje akcije, oziroma oddaje, ki jih pripravljajo.

Poleg že omenjenih športnih prireditev smo v februarju 88 v sodelovanju z N.U.I.S.Y. organizirali šahovski turnir.

Na področju rekreacije pa so pri sekretarju stalno na razpolago za člane karte za savno in plavanje po nižji ceni.

Zaradi zasedenosti športne dvorane v Študentskem naselju v preteklem šol-

skem letu nismo imeli samostojnega termina za rekreacijo, tuji študentje so se lahko vključevali v aktivnosti glede na razpored rekreacije.

Sama klubska dejavnost KMP je zaradi neustreznega prostora v študentskem naselju v kleti 4. bloka in s tem povezanimi stalnimi problemi glede discipline, hrupa, finančnimi problemi, upravo Študentskega naselja močno okrnjena. Poudariti moramo, da se srečujemo v tej dejavnosti s podobnimi ali enakimi problemi kot ostali klubi v Študentskem naselju, oziroma klubska dejavnost nasploh, saj je na tem področju že več let mrtvilo.

Toda kljub vsemu nam je uspelo izpeljati par uspešnih večerov s področja kulturnega in družabnega življenja v organizaciji zveze afriških študentov, N.U.I.S.Y. je bila uspešna v organizaciji arabskih družabnih srečanj, popestrenih z arabsko glasbo, družabnimi igrami, arabskim pecivom in čajem (kot povabilo na čaj). N.U.I.S.Y. je v tem sklopu organizirala tudi prireditev ob dnevu pomladi v marcu 88.

Nekako stalna dejavnost v klubskem prostoru je afro disco, ki ga vodi Zveza afriških študentov.

Poleg tega smo organizirali (tako kot vsako leto) novoletno zabavo.

Poleg omenjene dejavnosti je delovanje KMP močno povezano s študijsko in socialno problematiko.

Problematika bivanja tujih študentov v naši skupnosti je kljub svoji pestrosti, obsegu in problemih deležna skromne pozornosti tako družbeno-političnih institucij kot javnosti nasploh.

V praksi smo se tako srečevali z množico problemov, s katerimi se srečujejo tuji študenti:

- problem štipendij in kako preživeti z njo, največkrat brez podpore od drugod. S tem je povezano delo preko študentskega servisa, iz česar pa sledi zmanjšan učni uspeh in podaljševanje študija;

- problemi z vključevanjem v novo okolje, ki je za mnoge glede na različne navade in temperament zelo težavno;

- problemi ob uvedbi šolnine;

- problemi ob pridobivanju izhodnih viz ob vsakokratnem potovanju v tujino;

- problem pridobitve dovoljenja za bivanje;

- študijski problemi, kot so sodelovanje z mentorji na fakultetah, pomanjkanje literature v ustreznem jeziku, pridobitev potrdila o dokončanju študija - diplome tudi v tujih jezikih in ne le v slovenščini.

Nekatere od teh problemov smo poskušali rešiti s pogovori, nasveti, posredovanji, z organizacijami sestankov in vzdrževanju stikov z ZAMTES-om, Študentskim centrom, Univerzo, z RK ZSMS, RK SZDL, Centrom klubov OZN, Mestnim sekretariatom za notranje zadeve.

Zaradi pestrejšega delovanja KMP pa smo poskušali navezati stike s Slovensko izseljeniško matico in Klubom popotni-

kov. Uspeh je le delen, oziroma nezadovoljiv.

Eden od perečih problemov v delovanju KMP je vsakoletna menjava sekretarja Kluba mednarodnega prijateljstva. S tem problemom se Klub srečuje že več let. Vsakoletna menjava sekretarja pomeni diskontinuiteto dela, kar pomeni, da se ob vsaki menjavi KMP srečuje že več let s podobnimi, če ne enakimi problemi v delovanju (spoznavanje dela, navezovanje stikov z institucijami, spoznavanje težišča problematike delovanja KMP, navezovanje stikov sekretarja s člani in obratno in v okviru tega vzpostavljanje odnosa zaupanja, ...). S takim načinom poslovanja se KMP vsako leto vrne na začetno točko, kar se močno odraža v vsebinskem delovanju KMP. Če si ogledamo pregled delovanja KMP v razponu večih let, lahko opazimo, da se akcije več ali manj ponavljajo, kvalitativno pa delovanje KMP ne napreduje, oziroma je kvaliteta izpeljanih akcij odvisna od aktivnosti in zainteresiranosti sekretarja KMP, članov predsedstva s predsednikom na čelu, ter od posameznih članov, ki pa v vsakoletnem vračanju na začetno točko v reševanju problemov in v delovanju KMP tudi zgubljajo voljo do dela. Prav tako se prekinja sodelovanje z institucijami npr. Centrom klubov OZN, RK ZSMS - Svetom za mednarodne odnose, katerega član je tudi sekretar KMP, ki se tako ne more uspešno vključevati v delo na projektih Sveta za mednarodne odnose, itd., okrnjeno je tudi sodelovanje z ostalimi Klubi mednarodnega prijateljstva v Jugoslaviji. Problem KMP v Ljubljani je v primerjavi s KMP v Zagrebu ali Beogradu še toliko bolj viden, glede na to, da je v teh Klubih vedno zaposlenih več ljudi. Seveda pa je nujna podrobnejša primerjava.

Vsakoletna menjava sekretarja pomeni, da se dejanska aktivnost KMP od 12 mesecev zmanjša na 8, ker je čas, ko se novi sekretar uvaja, dejansko zgubljen. Zgodi se tudi, da so ob menjavi zamujeni odločilni trenutki, da bi razbili splošno pasivnost članov samih in jih motivirali za delo (npr. po počitnicah, začetek šolskega leta).

Hkrati pa se prekine že začeto delo, dogovori o sodelovanju, ki bi lahko pomenili kvalitativni premik v delovanju KMP.

Tako KMP nima niti enega človeka, ki bi skrbel za izročilo in nadgradnjo. KMP na ta način obstaja kot institucija zaradi institucije, za katero sicer velja, da je boljše, da je, kot da je ne bi bilo. Lahko pa se vprašamo, v primeru da nadaljujemo s takim načinom poslovanja, če to ne pomeni večje škode kot koristi.

Predsednik KMP:
Evros Alexandrou, I.R.

Sekretar KMP:
Mojca Hrovatić

ODREŠIL VAS BO

ŠTUDENTSKI PARLAMENT FF

Omrtničnost smo skušali prebiti z ustanovitvijo Študentskega parlamenta: »študentskega«, ker hoče biti nosilec zahtev, interesov, pobud, ki jih je kljub vsemu moč zaznati med študenti. Termin »parlament« pa nakazuje zahtevo po parlamentarni demokraciji. Študentski parlament kot združba študentov (s svojim statutom) deluje na dveh nivojih: 1) Kot zbor študentov, ki daje legitimnost pobudam vodstva študentskega parlamenta in ga hkrati nadzoruje, 2) Večina članov vodstva ŠP deluje v organih odločanja na fakulteti (fakultetni svet, izvršilni odbor, itd.) in tam zastopa interese študentov. Gre pravzaprav za proces, ustvarjanje identitete in občutka pripadnosti med študenti fakultete. Med njimi skušamo utrditi zavest, da lahko tudi oni vplivajo na odločitve preprosto kot študentje, ne pa kot usmerjeni politiki.

V šolskem letu 87/88 (in tudi še 88/89) je bil ŠP nosilec **zahteve po zmanjšanju števila izpitov na več področjih**, in sicer najprej tistih pod imenom »skupni predmeti«: filozofija, sociologija, politologija in politična ekonomija. S pritiskom manifestativnih zborov študentov – čemur smo rekli preprosto »študentski parlament« – in drugih groženj, smo dejansko dosegli prve uspehe v racionalizaciji študija: namesto prejšnjih štirih izpitov je sedaj obvezen izpit iz filozofije ter po izbiri eden od ostalih treh. Podobno smo poskušali tudi glede pedagoškega študija: sedaj sta andragogika in pedagogika združeni v en izpit, nespremenjena pa sta ostala didaktika in psihologija za učitelje, prav letos, na koncu šolskega leta, pa je bil končno celotni »pedagoški del« radikalno postavljen pod vprašaj in bodo naslednje leto sledile korenite spremembe, predvsem v dveh točkah: uveljavlja se zahteva, da mora biti **na vseh oddelkih uvedena tudi možnost nepedagoškega študija**, in v okviru boljše organizacije pedagoške prakse zahteva, da bi jo študenti opravljali v devetem semestru! V programu redukcije izpitov smo zahtevali tudi ukinitvev, oz. preoblikovanje študija SLO in DSZ. Dosegli

Ideja Študentskega parlamenta FF je poskus izhoda iz nevzdržnega stanja, ki je bil posledica sistema, v sedemdesetih represivno vstavljenega družbi. Univerzi in študentom. Zaradi vsiljevanja vseh mogočih in nemogočih rešitev od zgoraj, je pri študentih vzbudil upravičen odpor nasploh, odvrčanje takorekoč od vsega, kar presega »privatni okvir«; pasivizirani niso bili le študentje, ampak celo institucionalno delovanje fakultete, odgovornost za odločitve in občutek pripadnosti študiju in fakulteti je postalo v tem kontekstu smešno omenjati.

smo, da izpita SLO in DSZ I in II nista več pogoja za vpis v drugi, oziroma tretji letnik, temveč ju je treba opraviti do diplome. To so bile prve, najnujnejše korekcije v nerazumnem drobljenju študija, čigar posledica je preobremenjenost študentov zaradi števila izpitov in predavanj.

Iz povedanega je jasno, da je naše delovanje v letošnjem letu moralo ost naperiti drugam: po eni strani smo skušali globlje poseči v tiste točke, ki generirajo nekvalitetni študij, in po drugi smo predvsem z znanim pozno-

spomladanskim bojkotom predavanj in zasedb fakultete taisti problem zastavili kot širši politični problem in tako, mimogrede rečeno, postali avantgarda profesorjem, oz. fakultetnim delavcem, ki so približno mesec dni kasneje v svoji stavki enako zahtevali vsestranske sistemske spremembe, združene v geslu o avtonomiji Univerze. Že letos smo pričeli pripravljati vprašalnik, s katerim nameravamo v bodoče redno, vsako leto preverjati študentska mnenja o delu vseh, ki poučujejo na fakulteti, kar je

nujno ne samo z vidika kvalitete študija, pač pa bodo dobljena mnenja kot legitimna osnova za odnos študentske organizacije do profesorjskega kadra pri reelekciji tudi vzvod njene moči. Vzporredno s spremembami statusa in organiziranosti Univerze ter študijskih programov pa se nam je skrajno resno zastavilo tudi vprašanje, kako naj se študentje organiziramo na nivoju Univerze. Sedanji sistem, ko se ne moremo učinkovito organizirati najprej kot študenti, in šele v okviru tega kot politični somišljeniki, saj se vsa institucionalna moč steka v posebni politični, ne pa stanovski organizaciji, tj. v univerzitetni ZSMS – pri čemer pervertiranost situacije in predsedstva UK, ki jo spričo zgolj oblastnih ali političnih koristi tako dolgo vzdržuje morda najbolj ilustrira dejstvo, da je vodstvo UK ZSMS po političnih stališčih vse bolj očitno del neke druge stranke, tj. ne ZSMS, katere ime nosi ampak SDZ – tak pervertiran sistem je postal osnova študentske nemoči v univerzitetnem merilu in z nedavnim propadlimi volitvami rektorja tudi huda blamaža za študente. ŠP je bil od vsega začetka tudi nekakšna zasilna rešitev za nemogoče stanje študentske organiziranosti na univerzitetni ravni, saj so imele naše akcije vedno tudi širši odmev in pomen – naj spomnimo le na ustanovitev Medfakultetnega akcijskega odbora ob bojkotu predavanj itd.

Člani Študentskega parlamenta FF imamo obilo dela s sodelovanjem v skupini za pripravo novega statuta FF, v Fakultetnem stavkovnem odboru, ki je izšel kot rezultat prekinjene stavke, v Medfakultetnem stavkovnem odboru, z jesensko prenovitvijo kluba K 16 itd., vendar glede na nevzdržno stanje naš primarni cilj ostaja jesensko konstituiranje univerzitetne študentske organizacije, pri čemer je jasno, da bo predsedstvo UK moralo končno storiti svojo etično dolžnost do študentov in zelo konstruktivno ter aktivno pomagati pri svojem sestopu z oblasti.

Janez Krek
za IO ŠTUDENTSKEGA
PARLAMENTA FF

RAZPIS KADROVSKIH ŠTIPENDIJ IZ SKLADA BORISA KRAIGHERJA ŠTUDENTOM VSEH VISOKOŠOLSКИH DELOVNIH ORGANIZACIJ V SR SLOVENIJI

70 štipendij za študijsko leto 89/90

V skladu z določili Samoupravnega sporazuma o namenu, financiranju, organizaciji in delu sklada Borisa Kraigherja za štipendiranje študentov visokošolskih delovnih organizacij v SR Sloveniji in samoupravnega sporazuma o štipendiranju na ravni republike, lahko dobijo štipendije iz tega sklada študenti visokošolskih delovnih organizacij v SR Sloveniji, ki s svojimi izrazito nadpovprečnimi učnimi rezultati in uspešnim vključevanjem v študijske, strokovne in raziskovalne dejavnosti dokazujejo izjemne intelektualne sposobnosti in delovne rezultate s pogojem, da se izobražujejo:

- za izvajanje vzgojnoizobraževalne in raziskovalne dejavnosti v visokem izobraževanju,
- za potrebe raziskovalne dejavnosti v SR Sloveniji ali
- za potrebe ohranjanja in razvijanja kulturnega bogastva in ravni v SR Sloveniji.

Štipendije sklada lahko dobijo študenti do vključno 3. letnika dalje, z vsaj prav dobro povprečno oceno opravljenih izpitov (8). Za študijsko leto 1989/90 bomo podeljevali tri oblike štipendij (v višini sredstev 70 celoletnih štipendij) in sicer:

a) Kandidati za **celoletno štipendijo** morajo predložiti:

- vlogo za podelitev štipendije (obrazec SPN-1, DZS 8.40)+z življenjepisom,
- potrdilo o opravljenih izpitih z ocenami,
- potrdilo o vpisu,
- mnenje vsaj enega pomembnega strokovnjaka s svojega področja,
- bibliografijo objavljenih del ali potrdilo o sodelovanju pri raziskavah s kratkim mnenjem vodje raziskave (če to ima),
- dokazilo o premoženjskem stanju (obrazec DZS 0.12),
- potrdilo o dohodkih staršev v preteklem koledarskem letu.

b) Kandidati za **štipendije za določen čas** za študij na drugih ustanovah morajo poleg določil v točki a) predložiti še:

- študijski program,

- dokazilo o vrhunski kakovosti ustanove, kamor odhajajo študirat (lahko je vsebovano v mnenju iz 4. alineje dokumentov, ki jih predložijo vsi kandidati).

- povabilo ustanove, kamor odhajajo (če ga imajo) in

- potrdilo o dodatnih virih financiranja na ustanovi, kamor odhajajo, ali od drugod (če ga imajo).

c) Kandidati za štipendije za **obisk mednarodnih znanstvenih srečanj** morajo predložiti poleg določil iz točke a) še:

- program srečanja (v mnenju strokovnjaka naj bo opisan pomen srečanja za kandidatov študij).

Prošnje z navedenimi prilogami naj kandidati oddajo najkasneje do 15. septembra 1989 na naslov: Univerza Edvarda Kardelja v Ljubljani. Sklad za štipendiranje Borisa Kraigherja, Trg osvoboditve 11, 61000 Ljubljana, p. p. 362.

Po 15. septembru 1989 vlog ne bomo več sprejemali, razen v naslednjih primerih:

- če se je prosilec vrnil s služenja vojaškega roka in zato dokumentacije ni mogel predložiti do roka ali

- če se je prosilec naknadno vpisal v šolo (v tem primeru odda dokumentacijo najkasneje 10 dni po vpisu).

O rezultatih razpisa bodo kandidati obveščeni do 15. oktobra 1989.

Ob zaključku razpisa, oktobra 1989, se bo skupščina sklada odločila o možnosti ponovnega razpisa štipendij za določen čas za študij na drugih ustanovah in štipendij za obisk mednarodnih znanstvenih srečanj, in to ob koncu semestra, januarja 1990.

Skupščina sklada
Borisa Kraigherja

TRIBUNA Je, Benit

Naročite ga lahko na našem naslovu:
TRIBUNA, Kersnikova 4,
61000 Ljubljana za SAMO 3 milijone!

**NECENZURIRAN
STRIP**

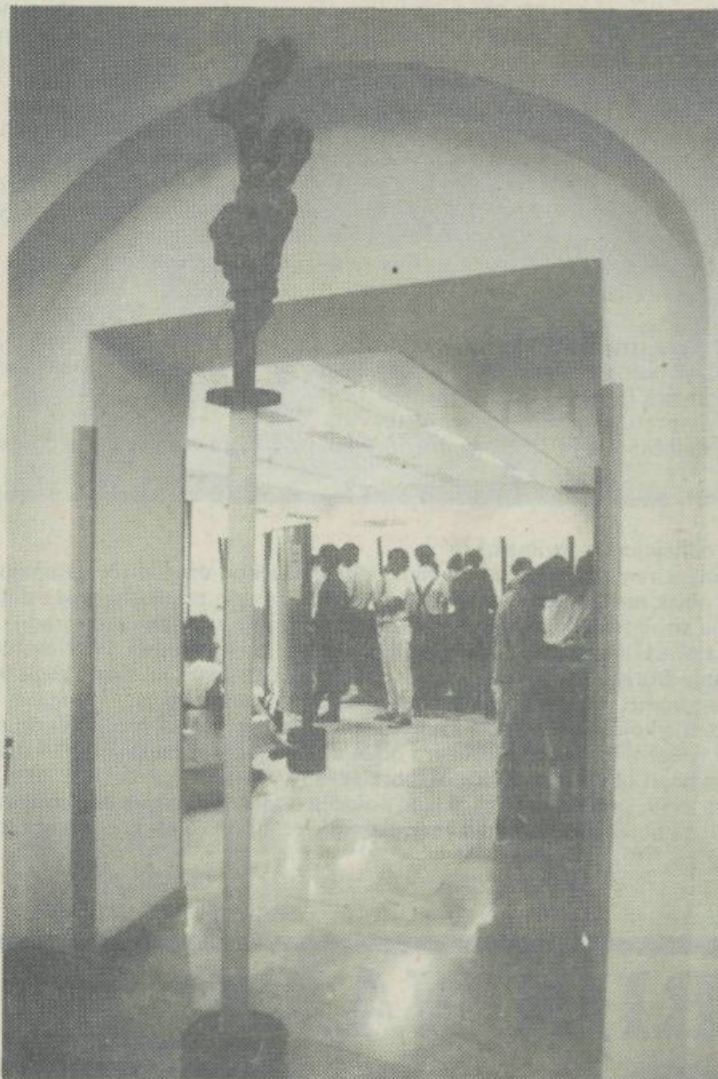
Mi, študentje, pa se sprašujemo, ali so ti prostori res velika pridobitev za nas? To, da svetlejši, zračnejši in bolj opremljeni prostori omogočajo lažje in hitreše delo, kot piše Delo, verjamemo. Dodali bi le, da je tu lahko mišljeno le delo delavcev Študentskega servisa. Toda, kako je v teh prostorih poskrbljeno za študente in seveda ostale uporabnike servisa, ni nihče napisal.

Študentski servis je bil ustanovljen za študente in od študentov ter spada pod okrilje Univerzitetne konference, ki je študentska organizacija. Lani je imel po lastnih podatkih 22.000 članov, od tega dve tretjini študentov – polovica študentske populacije Ljubljanske univerze.

Leta 1985 se je Študentski servis zaradi problemov s Študentsko menzo, ki je bila ves čas v izgubah, osamosvojil in postal eden od samostojnih članov sistema Univerzitetne konference in po lanskih podatkih njen finančno najmočnejši del.

Vendar denar, ne smemo pozabiti, prinašajo vanj večinoma študentje. Študentski servis bi moral potemtakem kot njihov predstavnik pri iskanju dela omogočati kaj več od dodatnih virov zasluzka, kot piše Delo, in kaj več od pogojev, ki so na napolnicah postavljeni delovnim organizacijam, kjer se zaposlujejo. Zagotavljati bi jim moral zadosti velike zasluzke, da bi si študentje ob nizkih štipendijah in velikih stroških za prehrano, stanarino in solanje, lahko privoščili kulturne prireditve in letne ali zimske počitnice tudi izven okvirov Univerzitetne konference. Kajti direktno zaslužen denar študentom se zmeraj največ pomeni in prav od njega so najbolj odvisni. Na žalost se zadnje čase dogaja ravno obratno. Študentje dobijo svoje, največkrat slabe honorarje, tako pozno, da jim jih inflacija uniči tudi do 30%. Za to niso krive delovne organizacije, ki preverjeno, v dogovorjenem roku izplačujejo denar, temveč Študentski servis. Ta si med drugim tudi na ta način pridobiva denar za pokrivanje svoje letošnje izgube. Ta pa je nastala ravno zaradi prenovljenih – študentje trdimo, da slabo prenovljenih

QUO VADIS ŠTUDENTSKI SERVIS

V petek, 2. junija odprti Študentski servis je začel delovati v razširjenih in prenovljenih prostorih na Borštnikovem trgu v Ljubljani. S tem so ljubljanski študentje in srednješolci, ki prek Študentskega servisa iščejo dodatne vire zasluzka, dobili primernejše prostore. Tako je napisalo Delo v ponedeljek, 5. junija.

prostorov na Borštnikovem trgu.

Študentski servis je pod okriljem Univerzitetne konference lani razpisal študentski natečaj za študente Ljubljanske univerze za preureditev dotrajanih prostorov na Borštnikovem trgu. UK ZSMS je imela odlično priložnost, da se z akcijo dokaže pred študenti kot njihov predstavnik in zagovornik in organizacija, ki svojim ljudem zaupa tudi strokovna dela. Namesto tega je UK ZSMS očitno brez strokovne pomoči prepustila izvedbo natečaja gradbenemu odboru Študentskega servisa, ki je izbral najlažjo, ne pa najboljšo pot do rešitve. Že sami pogoji pri udeležbi natečaja so bili zaradi slabe informiranosti predstavnikov UK ZSMS in razpisovalcev natečaja nesprejemljivi za določeno število študentov. Gradbeni odbor je po lastnih besedah oblikoval natečajni elaborat na najcenejši način in hotel od udeležencev po dogovoru na sestanku dobiti dela le z najosnovnejšimi idejami. Najboljše ideje naj bi se nagradile, izbrano pa naj bi njen avtor razvil naprej v projekt za izvedbo. Servis se je poskusil zelo »po domače« obnašati in s tem šel mimo običajnih pravil igre pri razpisovanju natečajev.

Natečaj ni bil niti poskus programske zasnove, ker je bila ta že podana, niti poskus idejne rešitve prostorov na Borštnikovem trgu, ker je bilo za to premalo podatkov in za večino udeležencev tudi premalo časa. Od rešitve, ki so jo predstavniki servisa pričakovali, pa do projekta za izvedbo je tak razkorak, da ga razen redkih študentov arhitekture, ki študij že zaključujejo, ni nihče od njih sposoben narediti. Torej bi na tak način prišla izvedba kvečjemu pod avtorsko okrilje mentorja.

Najbolj cinično do študentov, ki so se odzvali razpisu natečaja, pa je bila predstavitev arhitekta Darje Mravlje s strani servisa kot osebe, iz vzete iz razpisanih pravil igre in projektanta s prednostno rešitvijo, oz. končanim projektom za izvedbo. Edina pravilna poteza študentov bi bil takrat bojkot takšnega natečaja, a se na to ni nihče spomnil, niti proti arh. Mrav-

ljetovi kaj rekel. Zelenci pač! Izkušena arhitektka je zadevo imenitno izpeljala na svoj mlin in s tem »nategnila« UK ZSMS in udeležence »natečaja«. Torej je bil natečaj od vsega začetka pesek v oči študentom, ki so hoteli aktivno sodelovati pri oblikovanju prostora, namenjenega njim kot koristnikom in največjim prinašateljem denarja vanj.

Seveda so rezultati danes jasno vidni. Le zakaj bi arhitekt, ki ga plačuje servis (čeprav s študentskim denarjem) delal prostor za študente. On mora in tudi logično je, da naredi prostor tistemu, ki ga plačuje. In ker je servis očitno inštitucija, že oddaljena od interesov preprostega študenta, ki naj bi po njihovem hodil k njim prosit za delo, potem so po arhitektovem razmišljanju v tem prostoru v prednosti delavci servisa. Študente se lahko obravnava kot drugorzredno rajo nergačev, svinjarjev in živčnih kadilcev, ki jih je treba z bogato arhitekturo ukrotiti in kultivirati, ponuditi pa jim ni treba skoraj ničesar. (Le kakšna neki je bila Mravljetova kot študent?)

Nova fasada stavbe na Borštnikovem trgu 2 nas takoj opozori nase s prevelikimi izložbenimi okni in bogatimi kamnitimi parapeti. Čigar edina funkcija je, da zakrivajo radiatorje v notranjosti. In ko človek zvedavo pogleda v izložbo, zagleda ali kup mladih ljudi, čakajočih na bogve kaj, ali pa, na prvi pogled se zdi turistično, če ne celo bančno poslovalnico. In za kogar je stvar zanimiva, bi jo šel pogledat. Ko stopi

k vhodu, te zaustavijo vrata, ki po materialih in občutjih spominjajo na tista bančna pri Kora baru. »Banka, torej«, pomisliš in se morda že tipaš po denarnici in čekovni knjižici – in vstopiš.

Spoliran, svetel in fin prostor. Res, vse se sveti – kamen, les, steklo... V oči te v tej svetli anemičnosti zbodejo izstopajoči, živo obarvani kovinski elementi. Kot bi hoteli poudariti, da prostor ni namenjen resnim, poslovnim zadevam, temveč bogatim otrokom, ki uživajo v živopisanosti, a se morajo prilagajati resnemu in puhlemu okolju. Okoli sebe sicer ne vidiš teh namišljenih otrok, temveč živčne in s časom obremenjene mlade ljudi. Študentje, seveda! Le kaj lahko počne mlada izobraženska elita v tem smešnem prostoru! Preden se jih drzneš vprašati, hočeš pogledati še za pult – morda se tam skriva skrivnost. Vendar se v tistem trenutku strezniš. Pod čudnim kotom postavljeno, prej neopazno steklo, te butne nazaj in že se praskaš po glavi in gledaš, če se ti kdo smeje. Hitro prižgeš cigareto in pomiriš živce, a čaka te nov šok. »Tu se ne kadi!« zarjovejo. Iščeš pepelnik, da bi ugasnil cigareto – toda, seveda, tukaj se ne kadi in pepelnikov ni. Nekako se znajdeš in pogledaš, kam bi se vsedel in zbral misli, ko te že zopet nekdo nahruli, ker mu stopiš na prste. Ravno kar umišljen sedež je v prostoru tako postavljen, da bi vsak najraje hodil kar čezenj. Ves zmeden greš v sosednji prostor in malo manjka, da ne dobiš še ene buške ob

nerodno postavljenem stebričku sredi prehoda. (Menda je to moderno). Videti pa je, da je moderen tudi usločen, živo rdeč, grob in prevelik plehnat pano sredi tega prostora. Le kako gredo skupaj fino spolirana in žlahtna materiala, kot sta kamen in les, z grobo in divje pobarvanim plehom? No ja, vse je možno, tudi že zdaj razmajana polička na ravno tako neizdelanem podstavku. Ali pa industrijski profili, ki držijo skupaj vetrolov poleg ličnih medeninastih okraskov na vhodnih vratih iz plemenitega lesa. Prostor je skratka poln presenečenj. In kot nalašč za študente željnih avantur. A kar je preveč, je preveč. Toliko stvari naenkrat lahko škoduje. Najboljše je, da greš ven. Glej ga, šmenta – zunaj dežuje. Res modro narejena okna ti dajo možnost, da to opaziš. In ker postane temačno, prižgejo luči. Kaj je lepšega, kot v deževnem dnevu čakati v posodobljenem študentskem servisu sredi gomile ljudi in se kratkočasiti z občudovanjem lepih starih obokov, nalašč za to razsvetljenih z najbolj zanikrnimi lampami?

Lahko se učiš, kako so stare stvari lepe, čeprav so bile hlev. In kako se da z novimi sodobnimi materiali staro še poudariti.

A ker je dežja konec, greš vseeno raje pod lipco na pir in se sprašuješ, ali je to res servis za študente, oz., ali ne bi to moral biti študentski servis?

Ljubljana, 10. julija,
v letu gospodovem 1989

EVGEN ČARGO
ANDREJ KALAMAR

TOZD OSKRBOVALNI CENTER
TOZD VELEBLAGOVNICA LJUBLJANA
TOZD VELEBLAGOVNICA ŠKOFJA LOKA
TOZD VELEBLAGOVNICA KOČEVJE
TOZD VELEBLAGOVNICA TITOVO VELENJE
TOZD VELEBLAGOVNICA SLOVENJ GRADEC
TOZD VELEBLAGOVNICA RAVNE NA KOROŠKEM
TOZD VELEBLAGOVNICA ŽALEC
DELOVNA SKUPNOST ZA OPRAVLJANJE SKUPNIH DEL

namma

TRGOVSKA DELOVNA ORGANIZACIJA LJUBLJANA

VZBUJENA ZAVEST

Prof. Prunk. Ali je bilo po vašem mnenju zedinjenje Srbije, Hrvaške in Slovenije v KSHS nuja ali potreba?

Kakor se danes to že čudno vidi in kakor smo danes skeptični nad položajem Slovenije v Jugoslaviji v vseh teh sedemdesetih letih, ocenjujemo ta položaj kot nepopolno rešen in saturiran. Zgodovinarji moramo biti pravični ter gledati iz perspektive tedanjega časa. Med prvo svetovno vojno in tik pred njenim koncem je za Slovenijo in Slovence, v konkretnih razmerah Habsburške monarhije, bila edina rešitev, če smo se hoteli postaviti kot narod, to, da smo se združili s Srbi in Hrvati v tako imenovano Državo Slovencev, Hrvatov in Srbov, ter se na ta način odcepili od Habsburške monarhije. Zavedati se moramo, da se zaradi izrazite nepopustljivosti dunajskih vladajočih krogov Slovencev ni kaj prida pisalo pod njenim okriljem. Nihče od merodajnih faktorjev te monarhije ni s Slovenci resno računal, še najmanj, da bi nam bil pripravljen dati kakršnokoli politično koncesijo.

Slovenci so kaj kmalu spoznali, da je edina rešitev naslonitev na Hrvaško, ter se z njeno pomočjo, Hrvaška je bila takrat namreč močnejša, reševati iz Habsburškega okvira v neko Jugoslovansko državo. Prvotno je bilo to mišljeno v okviru Habsburške monarhije, vendar kot samostojni državni korpus. Z nadaljnjim razvojem se stvari spremenijo. Slovenci izkoristijo poraz centralnih sil ter skupaj s Hrvati in Srbi ustanovijo skupno državo 29. oktobra 1918 v Zagrebu.

Razlog priključitve Slovenije h KSHS?

Najbolj resen zaključek o tem je bil po mojem mnenju podan pred desetimi leti na velikem simpoziju v Iloku, ko smo bili jugoslovanski zgodovinarji še vsi enotni glede razloga priključitve Slovenije, oziroma Zagrebške države narodnog vijeća k Srbiji. Za Slovence in Hrvate bi bila morda leta 1918 rešitev, če bi imeli neko samostojno državo. (Od zagrebškega Narodnega vijeća imenovana Država Slovencev, Hrvatov in Srbov, v katero naj bi bila vključena tudi Bosna). Toda ta rešitev ni bila možna, ker

Koliko poznamo svojo nacionalno zgodovino in kaj vemo o koreninah nesoglasij med Jugoslovanskimi narodi? Verjetno bi nam poznavanje preteklosti pomagalo k boljšemu razumevanju sedanjosti.

Doktor Janko Prunk je priznani strokovnjak za zgodovino Jugoslovanskih narodov v 20. stoletju in za zgodovino socialnih idejnih tokov v Evropi med obema vojnoma. Je znanstveni svetnik v Inštitutu za zgodovino delavskega gibanja ter redni profesor na Fakulteti za sociologijo, politologijo in novinarstvo v Ljubljani, kjer poučuje Novejšo zgodovino jugoslovanskih narodov. V študijskem letu 1984/85 je bil gostujoči profesor na zgodovinskem seminarju univerze v Freiburgu (ZRN), v letu 1988/89 pa na seminarju za vzhodnoevropsko zgodovino univerz v Kölnu.

Neposredni povod za pogovor z njim je njegova nova knjiga, ki je še v pripravi »Slovenska politika o narodu«, ter pokriva obdobje dveh stoletij (1788–1988) slovenskega političnega prebujanja.

Srbi zunaj Srbije niso hoteli biti v tej državi, marveč so imeli namen iti v matico Srbijo. Brez teh pa ta država ni mogla obstajati, tako da so bili Slovenci in Hrvati nekako prisiljeni iti v Kraljevino Srbijo. Nihče ni imel ničesar proti, tudi najbolj avtonomiistični elementi in najbolj skeptični so imeli iluzijo, da je to idealna rešitev, saj smo vsi bratje. Prevladovalo je veliko navdušenje, veliko je bilo unitarnega Jugoslovanstva. Vsaj za Slovence je bilo to sodelovanje edina rešitev v danem trenutku. S tezo, da smo isti narod s Hrvati in Srbi, smo imeli pred mirovno konferenco in Antantnimi silami argument za odcepitev od Habsburške monarhije. Ali kot je temu dejal Krek, takratni vodilni slovenski politik: »Enemu enotnemu narodu ena enotna država.« Zgovarjal se je na to, da smo vsi Slovenci en narod, tako kot Hrvati in Srbi in imamo pravico do skupne države na principu samoodločbe.

Torej ne moremo reči, da je bila priključitev Slovenije k Srbom in Hrvatom napaka, čeprav sedemdeset let pozneje trdimo, da položaj ni zadovoljujoč. Še danes mislim, da ta priključitev ni nobena grozljiva napaka in da se v Jugoslaviji moramo boriti za izboljšanje položaja, namesto da bi takoj vrgli puško v koruzo.

Kakšna je bila zgodovinska vloga Slovenije v Kraljevini SHS in pozneje v Jugoslaviji?

Kljub temu, da je bila Slovenija mnogo manjša kakor danes, kajti rapalska meja nam odreže skoraj tretjino narodnega telesa, tako da je štela takratna Slovenija le devet procentov celotnega prebivalstva KSHS, je predstavljala pomemben faktor v takratni Jugoslaviji. Na socialnem in ekonomskem področju je bila najbolj razvita ter je predstavljala dvajset procentov celotnega narodnega dohodka. Imela je najnaprednejšo civilno zakonodajo, ki je v nekaterih primerih vplivala na celotno državo. Kljub temu, da se kaj kmalu pokažejo nacionalne razlike, je v stari Jugoslaviji še dolgo časa živel navdušenje nad skupno državo. Veliko raje smo se imeli kakor danes oziroma zadnjih štiri deset let. Dasiravno se sedaj

rada omenjata bratstvo in enotnost, je bilo takrat veliko več razumevanja, kulturnega sodelovanja in predvsem manj sporov. Narodi so živeli skoraj isto kakor pred združitvijo, ni bilo skoraj nobenih migracij iz drugih predelov. Vodilna politična garnitura in večina intelektualcev je bila do konca stare Jugoslavije prepričana, da je ta Jugoslavija naša narodna država, tako slovenska kot srbska. Slovenija je želela malo več avtonomije, ni se strinjala s centralistično obliko, glasovala je proti vidovdanski ustavi in se v prvem desetletju borila za revizijo ustave, ki bi dobila nekakšno federalistično obliko. To je bila konstanta slovenske politike, katere nosilec je bilo večinoma meščanstvo, njemu pa se je od leta 1923 naprej pridružila še druga alternativa, ki se je prav tako borila za to federalistično obliko, to je delavsko gibanje.

Etnične in kulturne spono ali raznolikosti Slovenije v odnosu do ostalih narodov in narodnosti Jugoslavije pred priključitvijo?

Slovenska inteligenca že nekako od 1870 poudarja enakost, solidarnost jugoslovanskih narodov, ista kultura, podoben jezik, tako da so imeli nekateri iluzijo skupnega jezika, ki naj bi se sčasoma razvil. Drugi del slovenske inteligence pravi, da bo slovenski jezik ostal, toda politično in kulturno sodelovanje je neizogibno. Kaj o tem misli ljudstvo, preprosti ljudje ne vemo, ker ni toliko virov, je pa med vrhno plastjo ta sorodnost prepotencirana. Celo Socialdemokrati v tirolski resoluciji iz 1909. leta govorijo o enotnem narodu, da je njihov cilj narediti enotno kulturo. Ko bo to narejeno in bojo ti narodi kulturno združeni, bi bilo zelo enostavno narediti enotno državo pozneje v socializmu.

In realno gledano na te etnične in kulturne spono?

No, to je bilo o tem, kako je takratna inteligenca gledala na to, kar se je kasneje izkazalo kot iluzija. Med temi narodi je namreč veliko razlik. Prvi, ki to jasno poudari, je Ivan Cankar l. 1913 v svojem predavanju »Slovenci in Jugoslavlani«, ko je rekel, da kljub temu, da smo si po krvi bratje, po jeziku vsaj bratrance, je v osnovnem pogledu na življenje, v osnovnih navadah med slovenskim in hrvaškim kmetom veliko večja razlika, kakor med slovenskim in tirolskim kmetom. Preden smo zaživel skupaj, so se poudarjale skupne poteze, a pozneje se vse bolj kaže, da je ta razlika sekularna, da sta tu dva civilizacijska kroga, ki se srečata in sta bila tisoč let oddaljena drug od drugega. Srbi so se razvijali v vzhodni civilizaciji, ki je sicer evropska. Mislim, da je Bizanc le evropska kultura, dokler smo mi bili priključeni na zahod. Razlika je ne samo v jeziku in kulturi, temveč v kompletni mentaliteti. Recimo tri take življenjske točke: odnos do dela, odnos do politike in odnos do razmer v družini, kot je vrednotenje spolnega življenja.

Ostanek Otomanskega imperija?

Že v starem Bizancu in pozneje ima cela vzhodna Evropa to nesrečo, da pride pod Turke, kar pusti ogromen pečat tem naro-

dom, čeprav je bilo proti koncu 19. stoletja videti, da se bo komaj osvobojena vzhodna Evropa kaj hitro zblížala z zahodno Evropo. Veliko Srbov študira v Parizu, od koder direktno srkajo zahodno misel. Po prvi svetovni vojni se izkaže, da je ta cona težko prilagodljiva za hitro modernizacijo. Ljudje se zelo neradi vključujejo v hitri industrijski trend zahodne Evrope. Brez dela, hitre modernizacije se ne da ustvariti velikega blagostanja, pa četudi bi imeli mi ne vem kakšne revolucije. Prinesejo lahko samo možnost novih delitev, a deliti ne moremo veliko, če ne ustvarjamo. Če ni, še vojska ne vzame. Saj poznate ta pregovor.

Izpolnitev danih obljub pri združitvi, skozi zgodovino po združitvi (V KSHS in SFRJ).

Med prvo svetovno vojno je bilo več deklaracij o tem, kako naj bi to izgledalo. V samem procesu združevanja, novembra 1918, ko nastaja jugoslovanska država iz Zagrebške države, ki je na teritoriju Habsburške monarhije in Srbije, obstajata dva poskusa; ženevska konferenca (ženevska deklaracija), kjer sprejmejo s srbskim predsednikom N. Pašičem načelo o konfederativnem principu, kar pomeni popolno enakopravnost obeh polovic, ustava ne sme sprejeti majorizacijo, se pravi neka garancija, da bo res enakopravno in federativno. Ta poizkus ne uspe, kar ga vsi srbski vladajoči faktorji torpedirajo. Šele drugi poskus 1. decembra 1918 je uspešen. Združitev je narejena na centralističnem principu, ki je po dveletnih bojih uzakonjen v Vidovdanski ustavi. To povzroči veliko trenj, saj tako ni bilo domenjeno. Prav nasprotno. Med vojno je bilo veliko obljub na račun enakopravnosti. No, resnici na ljubo, Srbi v nobeni deklaraciji ne obljublajo enakopravnosti in federalizem, tako da bi jih sedaj težko obtožili kakšne prelomitve obljube. Vedno so imeli unitaristično gledanje.

Kaj pa izpolnitev pričakovanj?

Niso se uresničila. Slovenci in Hrvati so bili za Jugoslavlajo, bili so trdno prepričani, da bomo živeli v sožitju in enakopravnosti. Tega je bilo pozneje manj, kajti vladajoča srbska buržoazija, kakor katerakoli vladajoča struja, se zelo težko odreka privilegiranega položaja. Srbski vladajoči krogi, od dvora do vojske in vlade, so vedeli, da je Srbija v socialnem in gospodarskem oziru manj razvita. Če torej dovolijo popolni gospodarski liberalizem, demokratični in federalistični politični sistem, jih bo Slovenija in Hrvaška gospodarsko izkoriščala. Zato parirajo gospodarski moči zahodnih Jugoslovancov s centrom politične moči. Srbska vojska, parlament in vlada so v Beogradu, ustava je centralistična, dasiravno poudarjajo, kako smo vsi Jugoslavlani. Če še nismo, pač bomo. Za Srbe je Jugoslavija srbska, uradni jezik je srbski in edino pravilno jugoslovansko je vedno srbsko v srbskih očeh.

Vse drugo, tudi če je jugoslovansko, tudi če se vsak Slovenec petkrat zaroti in resno misli, če poudarja nekaj svojega, ga

takoj oštempljajo kot separatista. Ta pesem se ponavlja še danes.

Ravno zaradi tega so manjši narodi, Hrvati, Slovenci in Makedonci zaradi centralističnega pritiska izredno razvili svojo nacionalno samozavest in dobili neko materialno bazo, ki je osnova za legitimnost nacionalne zavesti. Podobno je po drugi svetovni vojni, le da je vse skupaj zavito v tančico, izbojevali smo pač revolucijo. Vsak narod ima svojo državo po avnojskem principu, hkrati pa utanomivo eno novo državo: Bosno in Hercegovino. To je ena največjih pridobitev in dobra rešitev jugoslovanskega vprašanja. Z državo BIH odpravimo kamen spotike med Srbi in Hrvati ter deloma rešimo položaj muslimanov. Ves čas smo gradili na tem, da je Bosna mnogonacionalna in ne more obstajati v Jugoslaviji drugače kot federativna, le tako bo faktor, ki bo preprečeval razdore. Vendar se v Bosni zgodi nekaj kar ni njena krivda, temveč krivda celotne Jugoslavije, celotnega sistema. Gospodarsko se počasi razvija, ni sposobna hitre modernizacije, zato od nje ne moremo pričakovati naprednih političnih pobud. Kajti v Bosni imamo ogromno gospodarsko in socialno krizo. Prav tu je zatajil naš boljševiški komunistični sistem, ki ni znal razviti produkcijskih sil.

Kaj pa monopol nad ideologijo KP?

Seveda. Drugo, kar k temu prispeva, je monopol komunistične partije, ne samo ideološki temveč tudi politični. KP izide kot zmagovalna sila iz druge svetovne vojne, ima zasluge za zgraditev nove federativne Jugoslavije, vendar pa do nekaj let nazaj gleda zelo voluntaristično na nacionalno vprašanje. Z razvojem socializma se bo avtomatično rešilo tudi nacionalno vprašanje. Socializem kot višja družbena forma bo odpravil nasprotja, značilna za kapitalizem. Danes se izkaže, da jih ni odpravil, da ni višja socialna forma. Takšen leninistično-boljševiški sistem, ki smo ga prakticali z nekaterimi kozmetičnimi popravki, kot je samoupravljanje ali delegatski sistem, je v bistvu le tako imenovani realni socializem, ki pa ni nič kaj realni, saj ta izraz označuje tisti socializem in tiste države, v katerih ni socializma in so zelo daleč od njega. Verjetno bi bil primernejši izraz deklarativni socializem. Ta ideološki in politični monopol, monopolizem na dolgi rok, brez konkretne možnosti opozicije in možnosti drugačnega mišljenja, prevetranja idej, postane sčasoma sterilen, kar se pri nas zelo jasno vidi.

Centralistične tendence Srbije skozi zgodovino od KSHS do SFRJ?

Mogoče bi tu malo zagovarjal Srbe, kajti odkar obstaja Srbska politična misel, od ustavobraniteljev 40. let prejšnjega stoletja, je prisotna misel o centralistični obliki države. Srbija se osvobodi, osamosvoji, je enonacionalna in ko osvobaja srbske kraje, jih enostavno centralistično priključi. Pozneje, po Balkanskih vojnah in prvi svetovni vojni, osvaja še druge kraje, ki niso več srbski. Politična pamet se med srbskim prebivalstvom ne zamenja

takoj, kar je še danes problem. Med Srbi so še danes redki tisti, ki na Jugoslavijo gledajo drugače kakor centralistično. Ta centralistična črta razmišljanja je v Srbih globoko vkoreninjena, tako da v nekaterih izjavah današnjega Srbskega vodstva ne vidimo ničesar drugega kakor kontinuiteto stare srbske politične misli.

Ali lahko precizirate Avnojski sklep o samoodločbi narodov in narodnosti SFRJ?

Tu se zgodovinarji razhajamo. Srbski od slovenskih in hrvaških. Srbi, na čelu z Brankom Petanovičem, imajo Avnoj kot začetek federativnega razvoja, od takrat dalje obstaja federalizem. Vse kar je bilo pred tem, ni nič. Medtem Slovenci in Hrvati ocenjujemo Avnoj kot pečat na dejansko stanje, kakršno je bilo takrat. Vsa ljudska oblast nove države nastaja spontano pri posameznih narodih od leta 1941 naprej. Slovenci imamo že od takrat vrhovni politični organ – SNOO, Hrvati pa od junija 1943 ZAVNOH. Tako je Avnoj le dejanska sankcija dotedanjega razvoja. Ta sankcija pomeni absolutno priznavanje načela narodne suverenosti ter samoodločbe s pravico do odcepitve. Ta solucija je sicer zelo lepa, a premalo konkretna. To je samo načelnost, kar je možno funkcionalizirati, a funkcionalizira jo vladajoča sila. Komunistična partija, in to ne cela, temveč njeno vodstvo. Dolgo časa nimamo ničesar drugega, kakor to načelno deklaracijo in ustavo, ki jo razlaga vladajoča sila. Dokler je ta vladajoča sila močna, je njihova beseda praktično zakon. Kar sta rekla Tito in Kardelj, in kar je rekel Polit biro, to je obveljalo. Tako je bilo do njune smrti. Tu si nam ni treba delati nobenih utvar. Prvič se to deklarativno videnje bratstva in enotnosti konkretizira v ustavi iz leta 1974, ki je že rezultat novih družbenih tokov. V tej ustavi je resnično zakoličena suverenost posameznih narodov. Ta ustava je pri centralističnem delu Srbskega prebivalstva kamen spotike. Vsi, celo tisti, ki so za to ustavo glasovali, jo danes napadajo, kot tisto osnovo, na kateri se danes ta nacionalni konflikt razvija. Osebnost menim, da je ta ustava tisti minimum medsebojnega respekta, priznavanja narodne suverenosti. Edini temelj, ki omogoča naše sožitje.

Kaj je bilo z maršalovo obljubo o uvedbi večstrankarskega sistema v SFRJ po vojni?

Maršal Tito je to večkrat dejal in sama partija ni nikoli govorila o revoluciji. Tito je to lepo formuliral: »Borimo se za osvoboditev od okupatorja, in zato da se staro stanje nikdar več ne vrne.« To pomeni, da bo neka ljudska demokracija – demokracija pomeni pluralizem, ter da bodo mednarodni odnosi rešeni v okviru federativnega odnosa. Zakaj je partija tako govorila? Želela je imeti pač široko ljudsko fronto za boj proti okupatorju. V to ljudsko fronto so se vključevali tudi nekomunisti, ki tega ne bi naredili, če bi KP že od samega začetka izjavljala, da bo 45. leta uvedla enostrankarski sistem. Tako so bile

antifašistične sile prepričane, da bo partija držala besedo ter ne bo izvajala revolucije po vzoru Sovjetske zveze. Zato Tito na sestanku s Churchillom javno deklarira za mednarodno javnost, da ne bo uvedel komunizma. Churchill mu je verjel, prav zaradi tega pa je bil po vojni zelo razočaran, ker smo šli v enopartijski sistem. Kot veste, so bile 45. leta volitve, na katerih nastopi ljudska fronta, ki je bila vsepovsod v Jugoslaviji pluralistična, v njej so bile manjše stranke, nekaj jih je tudi nastopalo samostojno, v neki obliki koalicije z ljudsko fronto. Edino v Sloveniji je bil izveden enopartijski sistem, saj smo z dolomitsko izjavo 1943 odpravili vse druge politične subjekte, s tem pa je pluralizma v Sloveniji konec. Drugod po Jugoslaviji pluralizem traja še skoraj dve leti po vojni.

Na kakšen način ta pluralizem izgine?

Te stranke in ljudi enostavno »šikaniramo«, izključimo iz parlamenta, ostro kritiziramo njihova stališča, tako da se ti ljudje počasi umaknejo. Drugi se umaknejo zaradi prisile, politične seveda. Tak primer je npr. Grol.

S propagando zoper njega zapiramo njegove lokale, razbijamo njegove politične zbornice, na koncu ukinemo njegov časopis, tako da je s tem praktično onemogočen. Imamo tudi nekatera direktna politična dejanja, namišljeni sodni procesi. Takšen primer je Dragoljub Jovanović, veliki demokrat in levi »zemljoradnik«. Bil je obsojen, ker je nastopil zoper prisilne zadruge ter kolektivizacijo. Pač ne gleda na to, da je bil že pred vojno na levici in udeleženec NOB. To je način, ki je običajen v vseh deželah tako imenovane ljudske demokracije v vzhodni Evropi, pri nas pa so ga začeli izvajati že konec 45. leta.

Torej je Maršalova izjava o nekomunističnem sistemu le taktična poteza, namenjena pridobitvi Churchila?

Absolutno! Mislim, da je partija, glede na to, kar je pozneje naredila, zelo dobro vedela, kaj hoče. Tu bi ji zelo težko pripisoval zle namene, kajti enostavno ni videla drugega koncepta, kakor je boljšeški. Danes smo tako pametni, ker je toliko različnih socialističnih konceptov. Takrat je bil samo eden. Naši so si globoko in srčno želeli praktimirati boljšeški sistem, in so ga.

KP vstopi v vojno pozneje. Ali ima to kakšno zvezo s paktom med Hitlerjem in Stalinom?

Vsekakor, kajti vse komunistične partije v Evropi so bile po disciplini zavezane vodstvu Kominterne, ki je izrazito centralistična sveevropska stranka, tako da so posamezne KP le sekcije Kominterne.

Disciplina in odgovornost navzgor je bila zelo velika, kakor tudi ideološki in politični vpliv centra na posamezne sekcije. Kljub temu, da je bila jugoslovanska partija dokaj samostojna že od leta 1939 naprej, je še vedno zavezana na disciplino Kominterni ter spoštuje direktive. Prvič pokaže, da spoštuje te direktive ob paktu

Stalina in Hitlerja, kar je dokaj usoden korak, saj se s tem odmakne od dotedanjih ljudsko frontnih zaveznikov. Ta odmik bi bil lahko usoden, kajti če bi takrat do napada fašističnih sil na Jugoslavijo, bi to otežilo osvobodilni boj, ker so bili dotedanji zavezniki zelo ogorčeni nad partijo. Imeli smo srečo, da do napada pride takrat, ko je bilo že vsem jasno, da bo Nemčija napadla Sovjetsko zvezo. Ko pride do napada na Jugoslavijo, KP ni takoj poklicala k oboroženemu boju. Pakt Hitler – Stalin je še vedno v veljavi, in čeprav se partija že nekako maja pripravlja na odpor, pride do poziva za direktno vojaško vstajo šele junija, takrat ko Nemčija napade Sovjetsko zvezo.

Samo jaz ji tega ne bi štel kot velik greh, kajti kako naj bi ena majhna politična sila na Balkanu začela takojšnji oboroženi boj, ko vse velike sile, razen na zahodu Anglije kapitulirajo, a Sovjetska zveza, od katere smo sprejemali direktive ima pakt z Nemčijo. Kje naj bi dobila zaveznike? Saj že to ni, da ji takoj po napadu Nemčije na SZ uspe dvigniti tako močno gibanje, ji lahko štejemo kot veliko zgodovinsko zaslugi.

Ukinitev Slovenske narodne armade po NOB in kaj se je spremenilo ob dodelitvi činov SNOV?

To je ena izmed tem, o kateri dolgo nismo razpravljali, šele zadnja leta se vidi, da to ni tako nebitveno vprašanje. Ves čas, ko slovenska partizanska vojska nastaja, živi in se sama vzdržuje na svojem terenu, je enako učinkovita kakor tista na jugu. Tri leta se bori sama, brez tuje pomoči in kljub temu vzdrži najhujše ofenzive. Slovenski partizan se ni nikoli umaknil iz svoje domovine, medtem ko so bili srbski in črnogorski partizani izgnani skoraj za dve leti. V nekaterih trenutkih, bi lahko v Srbiji partizana iskali z lučjo po belem dnevu. Slovenska vojska je vzdržala, pokazala sposobnost vojskovanja in ni bila tako maloštevilna, niti ne majhna. Leta 1944, ko je bila postopoma vklopljena v jugoslovansko vojsko, je štela petdeset tisoč ljudi ter imela pet divizij, ki so enakovredne divizijam z juga.

Ves ta čas je med slovenskim vojaškim kadrom in vojsko prevladovalo mnenje, da je to slovenska vojska ter da bomo to vojsko ohranili za zmeraj. Nikoli prej nismo imeli Slovenci svoje vojske. To vojsko smo zgradili iz krvi lastnega ljudstva in smo bili ponosni nanjo. Postavlja se vprašanje ali je bila ta ukinitev resnično nujna? Tito je slovenskemu osvobodilnemu gibanju, vodstvu Osvobodilne fronte in komunistični partiji zagotavljal, da bo slovenska vojska ostala samostojna in neokrnjena v okviru jugoslovanske ljudske armade. Ko se ta vojska ukine, je večina slovenskih partizanskih komandantov zelo razočaranih. Vemo, da so ob tej odločitvi nekateri slovenski politični voditelji jokali. Ne vemo, koliko je to prav, če politični voditelj, revolucionar joka ob določenem kompromisu ali odločitvi. To je verjetno izraz globokega razočaranja.

ALEKSANDER ARSOV

PREDVOLILNO SKLEPANJE KOALICIJ

Nove politične zveze bi morale pred začetkom prvih demokratičnih volitev po vojni osnovati koalicijo, v katero bi pristopile vse do sedaj na novo osnovane politične zveze vključno z RK ZSMS, kajti v primeru, da bo vsaka politična zveza nastopala zase ali pa zgolj v koaliciji z nekaterimi zvezami, se ne bo moč izogniti »pobiranju« glasov, posledica le-tega pa bo premoč partije, ki si že sedaj spretno pridobiva volivce, bodisi s spremembo programskih aktov partije bodisi z negovanjem imidža svojega voditelja, ki ga pooseblja Milan Kučan. Še več. Partija je celo podprla nove politične zveze, kar je razvidno tudi iz govora Milana Kučana v Tacnu, kjer je »dal svoj glas Zvezi zelenih in njihovem prizadevanju za zdrav, čist ter ljudem prijeten svet« (Danas, št. 384), hkrati pa ji je uspela tudi infiltracija v slovensko alternativo.

Kljub zavedanju o nujnosti skupnega nastopanja alternative, pa je že skoraj na samem začetku ustanovitve zvez prišlo do bistvenih razlik. Prvi razcep alternative naj bi se sodeč po pisanju Mladine zgodil 8. maja na Trgu osvoboditve, nasprotja pa so se še bolj začela poglobljati z Bavčarjevo afero. Tudi na Kongresu SDZ v Mariboru je bilo razvidno, da nove politične zveze ter RK ZSMS niso v dobrem odnosu, saj je glavni predstavnik SDZ Tomšič označil RK ZSMS

Prihodnje leto se nam s spremembo volilne zakonodaje obetajo neposredne volitve, na katerih naj bi poleg članov legalnih družbenopolitičnih organizacij (Zveza komunistov, SZDL, Zveza sindikatov, Zveza borcev, ZSMS) sodelovale tudi na novo ustanovljene politične zveze, za katere pa je potrebno sprejeti, oziroma razširiti dosedanji zakon (zakon o društvih), s katerim jim bodo zagotovljene legitimne možnosti za samostojno nastopanje v volilnih postopkih. Koliko bo izid volitev v prid ali vsaj v uteho na novo nastajajočim zvezam, pa je vprašanje zase.

kot prorežimsko družbeno politično organizacijo, katere glavni agent je revija Mladina. Da tudi RK ZSMS ni pripravljena za sodelovanje s SDZ ali SDZS v primeru demokratičnih in neposrednih volitev je bilo moč razbrati iz pozdravnega govora predstavnika RK ZSMS Fištravca, ki ga je popestril z izjavo o prekržanih mečih na volitvah 1990.

Tako lahko opazimo nastanek vsaj ene koalicije katero tvorijo zveze, kot so SDZ, SDZS, Kmečka zveza, kot njihov nasprotni pol pa nastopa RK ZSMS, ki ima podporo Odbora za človekove pravice. Na videz nevtralni ostajajo zgolj pred kratkim ustanovljeni Zeleni Slovenije. Eminentni slovenski ekolog dr. Hubert Požarnik je kot novi predsednik SDZ sicer mnenja, da programske razlike med Zelenimi in SDZ niso velike, iz česar bi lahko sklepali o možnosti skupnega nastopa v primeru neposrednih volitev, stvar pa se zaplete, ko na dnevi red postavo Majniško deklaracijo, ki je v zadnjem času tako med zvezami kot v javnosti izzvala vrsto polemik in kot odgovor nanjo sprožila deklariranje Temeljne listine.

Tako je tudi Majniška deklaracija postala kamen spotike med zvezami in bo tako v prihodnje znatno prispevala k večji polarizaciji političnih sil.

BISERKA KARNEŽA

JAVOR

LESNA INDUSTRIJA PIVKA

JUGOSLAVIJA DANES IN NIKOLI VEČ

Ekonomski kriza odseva v preveliki zunanji in notranji zadolženosti, tuji in domači krediti so bili več desetletij vlagani v socialistične gigante, ki niso z izdelki na trgu oplemenitili vložena sredstva. premočno se je razvijala predelovalna industrija, ki je zdaj tudi najbolj odvisna od uvoza surovin za izdelavo. Jugoslovanski kreditno-denarni sistem pa je tako majav in trhel, da ga rešuje samo še federalna tiskarna in kovnica denarja. To je kratak in nepopoln oris ozadja gospodarske krize, ki pogojuje socialno in duhovno krizo naše družbe. Neizpodbitno pa je, da gospodarska kriza in njeni vzroki niso poglaviti za apokaliptično prognozo nemoči obstanka današnje Jugoslavije. Glavni vir njenega zla je ideološko-politične narave! Ta se kaže v že vseobsegajočem velikosrbskem nacionalizmu in želji po prevladi nad drugimi narodi in narodnostmi v SFRJ in to na vseh področjih – ideološkem, političnem, državnem, socialnem, duhovnem. Skratka – celovita dominacija!

Ker pa srbskega gospostva SR Slovenija, Hrvaška, BiH in Makedonija ne morejo, nočejo in ne bodo dovolile, je tu frontna in razmejitvena črta že jasno zarisana na prihodnjem zemljevidu Balkana!

Pojdimo torej po sledi prelomnih odločitev jugoslovanske povojne politike doktrinarnega socializma. Današnje srbsko državno partijsko vodstvo s Slobodanom Miloševićem na čelu ne dela nič drugega kot to, da popravlja napake Titove politike ter na tem gradi svojstveno vojnohujškaško velikosrbsko doktrino o vsemogoči in obči prednosti njenih interesov nad vsemi drugimi v SFRJ! Ta politika pa neizogibno vodi v razbitje državnega organizma SFRJ, na bolj ali manj njene sestavne dele, popolno uničenje Titove politične in duhovne dediščine za časa NOB in povojne izgradnje!

Prvo večjo politično napako je Tito storil novembra 1943. leta, ko ni povabil kosovsko-metohijske delegacije na drugo zasedanje AVNOJ-a! Mesec dni zatem je kot odgovor na omenjeno nevalilo zasedala konferenca

v Bujanovu ter sprejela med drugim sklep, da si bo po osvoboditvi prizadevala za priključitev Kosmeta Matici Albaniji. Seme razdora in nacionalizma, katerega je z orožjem potrdila balistična vstaja zoper NOB od novembra 44 do marca 45 leta, je bilo tako posejano na zelo plodna tla!

Druga huda in zgodovinsko neopravičljiva etapa je bilo obdobje 1946–1966, ko so bili od strani UDBe pod vodstvom Aleksandra Rankoviča, na Kosmetu zrežirani številni stalinistični sodni procesi zoper pošteni partizanski in politični kader iz vrst Albancev. Rankovič je, v želji po čim večji oblasti nad ljudmi, bolj zaupal nekdanjim albanskim fašistom in balistom kot ljudem, ki so izvojevali zmago revolucije v pokrajini! S temi ljudmi je Rankovič obveščevalno sodeloval in imel koristi! Skratka, naša tajna policija je paktirala z medvojnimi in povojnimi sovražnikom naše dežele... Velika krivda Tita in ožjega državno-partijskega vrha pa je bila, da ni opravljalo nikakršnega nadzora nad delom ministrstva za notranje zadeve federacije in Srbije... To je bila posledica zaprte politike in popolnega ideološkega monopola partije nad jugoslovansko družbo. Torej ni šlo za slučajno in mimo-bežno napako našega vodstva, marveč za produkt uradne doktrine!

Tretjič, od leta 1945 do julija 66, se pravi do padca Rankoviča, ki je bil tedaj podpredsednik SFRJ, se je odvijala pritajena bitka med dvema zakulisnima centroma obveščevalne moči, posebejljena v Stevi Krajačiču v Zagrebu ter Rankoviču s sodelavci v Beogradu.

Jovanka Budisavljevič-Broz je vse do aretacije igrala vlogo specialnega agenta v službi Krajačiča, le-ta pa je bil predvojni in povojni agent visokega ranga politično obveščevalne službe ZSSR. Padec Rankoviča na brionskem plenumu je sočasno označil poraz prosrbske in velikosrbske politike v državno-partijskem vrhu Jugoslavije.

Četrtič, padcu Rankovičeve politike je sledila Titova ofenziva v cilju razgraditve SR Srbije na tri državnotvorne enote. Ta proces je in-

foto: Miha Dobrin

Nova, avnojska in Titova Jugoslavija, se očitno ni rodila pod srečno zvezdo. Zaradi hude strukturne krize, ki jo preživlja po letu 1980 in je večstranska in večplastna, ji očigledno hitro pojemajo življenjske moči.

tenzivno potekal v obliki ustavnih dopolnil na zvezno ustavo iz leta 1963 v času od jeseni 1967 do 1971. Proces ustavnopolitičnega razbitja Srbije na tri dele je bil kronan in zaključen z ustavo SFRJ leta 74. **Tito je računal, povsem napačno in brez vsake analitične podlage, da bo z ustavnimi spremembami v škodo državitvornosti Srbije, preprečil možnost njene dominacije in nadvlade v centrih moči federacije!!**

SAP Vojvodina in Kosovo so s temi ustavnimi pooblastili pridobili status suverenosti oziroma državnosti, saj sta pokrajini imeli praktično povsem iste prvine države kot republike: teritorialno obrambo, vse policijske službe, ves pravosodni sistem z Vrhovnim sodiščem, ustavno sodišče, narodni banki, predsedstva pokrajin idr. Izjemno prefinjeno, po potrebi pa tudi surovo, so novo državotvorno moč izkoristili Fadilj Hodža, Veli Deva, Džavid Niman, Mahmut Bakalli in drugi albanski funkcionarji za organiziranje in razvoj iredente ter strupenega protisrbskega nacionalizma. To gibanje je začelo preraščati v svojevrstno segregacijo albanske večine nad drugimi pripadniki v pokrajini. Nacionalno in versko razlikovanje smo imeli

tudi doma, ne samo v Južni Afriki...

Takšen nemogoč položaj seveda ni mogel trajati v nedogled. Obisk in govor Slobodana Miloševića na Kosovem polju dne 24. aprila 1987. leta je bil tista prelomnica, ki je povzročila preobrat uradne srbske politike do nacionalnega podvajanja in psihološkega, v manjši meri pa tudi fizičnega terorja albanske iredente nad srbsko-črnogorskim življem.

Jugoslovanska državro-partijska politika pa je v bistvu capljala za rastočo politično napetostjo v državi in pokrajini, katero so ustvarjali množični mitingi Šolovičevega odbora in propagandna vojna... Na reakcijo albanskega nacionalizma ni bilo treba dolgo čakati, saj je v dneh od 17. do 21. novembra lani prišlo do množičnih pohodov Albancev na Prištino. Zatem je od 20. do 27. februarja letos sledil še štrajk starotrških rudarjev, ki je našo deželo še bolj razdvojil in tudi razkrojil! V osnovi pa je šlo v jugoslovanski politiki že vse po letu 1945 in 1966 za velik neposluh in pomanjkanje zgodovinskega razumevanja etnogeneze in neizogibnosti nacionalnih identitet, toda na demokratični zasnovi!

Srbsko vodstvo bi seveda lahko izbralo drugačno pot za izhod iz krize na Kosovu,

vendar bi v tem primeru Miloševićeva zvezda ne mogla zablesteti. Srbski nacionalistični vulkan ne bi bil tako razburkan, sovražnik, pa ne tako viden in tako blizu. Liderstvo bi bilo v mirnem načinu razreševanja kosovske krize sploh nepomembno...

Kosovski Srbi in Črnogorci ter drugi se zdaj navkljub izrednim ukrepom še hitreje izseljujejo, saj jih nedvomno vodi samoohranitveni nagon po preživetju. Ljudje to bolje občutijo kot slaba politika...

V SFRJ ni organa ali inštitucije, ki bi lahko zadržala ali ustavila pohod velikosrbskega nacionalizma in hegemonizma nad državo. Zahodna Jugoslavija pa ima dovolj materialnih, človeških, duhovnih in drugih potencialov, da bi lahko na svojih mejah ustavila Miloševićeve strasti. Srbija sama sedi na ognjeniku nacionalizma (Kosovo, Vojvodina), na svojih mejah pa ima tri izrazito nenaklonjene sosedice - Romunijo, Bolgarijo in Madžarsko. Mednarodna podpora Srbiji pa je skorajda nična, saj sodi njena politika rožljanja z orožjem v srednji vek. Nacionalni problemi se s silo ne morejo v Evropi več reševati.

Ljubljana, 2. 7. 1989

ADOLF PUŠNIK

Ljubljana 1989

gospodska ulica

FKK

SPOROČILO JAVNOSTI

Datum: 30. junij 1989

Predsedstvo UK ZSMS Ljubljana je na svoji zadnji seji med drugim razpravljalo tudi o tožbi Igorja Bavčarja zoper Tribuno, ki je objavila zapiske Igorja Bavčarja z naslovom »Moji pogovori«.

Čeprav predsedstvo UK ZSMS vztraja na stališču, da je to spor med Igorjem Bavčarjem, oz. kolegijem Odbora na eni strani in uredništvom Tribune na drugi, se ne moremo znebiti občutka, da želi kolegij Odbora spremeniti spor v spor med kolegijem in predsedstvom, Tribuno pa prikazati zgolj kot instrument v rokah predsedstva UK. To je bilo zlasti očitno na sestanku kolegija, kjer se je zahtevalo od predsedstva UK, da prepreči tiskanje sporne številke Tribune.

Že pred časom so nekateri predstavniki kolegija kazali izredno nestrpen odnos do predsedstva UK in njegovih pobud, ki je med prvimi pristopilo Odboru za varstvo človekovih pravic in ki je omogočilo Odboru poslovanje in delovanje. V zadnjem času predstavnik UK na sestanku kolegija sploh ni bil več vabljen, predstavniki kolegija pa so se na predsedstvo obračali le, kadar so potrebovali nekoga, ki bi prijavil zborovanje (ne pozabimo, da ima UK status družbenopolitične organizacije), ali pa ji finančno pomagal pri izvedbi zborovanja. Pri delovanju kolegija smo opazili številne nepravilnosti, pa tudi to, da se je začel spreminjati v zaprto, ekskluzivno organizacijo, ki ni kazal razumevanja za kakršnekoli pobude od drugod.

Zakaj je Igor Bavčar izročil svoje zapiske Petru Čeliku, ve verjetno le on in peščica izbrancev. Za nas je to poskus koketiranja z uradno politiko in dokaz, da nekdo želi graditi politično kariero preko hrbta četverice. Zdi se nam nerazumljivo, da je »dokument Odbora« (trditev Igorja Bavčarja) dosegljiv Petru Čeliku, za katerega domnevamo, da ni član Odbora. Prav gotovo pa to ni organizacija, v kateri je zaposlen, ni pa dosegljiv članstvu odbora, za katerega lahko mirno trdimo, da je to Slovenska javnost.

Sam Igor Bavčar je izjavil, da ne bi bila objavljena niti »redigirana« verzija zapiskov, če ne bi bilo »piratske« objave v Tribuni.

Zaradi tega nas je zahteva za zaplembo Tribune osupnila, tožba zoper Tribuno pa je tista kaplja čez rob, zaradi katere se je predsedstvo UK odločilo, da izstopi iz Odbora za varstvo človekovih pravic, dokler bodo kolegij Odbora sestavljali ljudje, katerim je lastni interes pomembnejši od interesa ljudi, zaradi katerih Odbor sploh obstaja.

Predsedstvo UK ZSMS se jasno zaveda posledic svojega izstopa in na tem mestu izjavlja, da to dejanje ne bo vplivalo na odnos predsedstva do četverice, ki ji bomo skušali pomagati sami ali pa ob pomoči kogarkoli.

Sekretar P UK ZSMS:
BORIS LENARČIČ

CIRIL ŽEBOT

NARODNA VSTAJA NA GORENJSKEM

**

Italijanske oblasti dolžijo ves slovenski narod, da s svojo moralno in dejansko podporo pomaga vzdrževati komunistično 'Osvobodilno fronto', ki se hoče z orožjem boriti proti okupacijski oblasti.

Slovenski narod je v strašni dilemi: z ene strani ga stiska nasilje 'Osvobodilne fronte', proti kateri ga italijanske oblasti ne ščitijo dovolj, z druge strani pa je žrtev brezobzirnih italijanskih represalij.

Predvsem pa hočemo opozoriti mero-dajne oblasti na splošen obupen položaj vsega slovenskega naroda... Italija je na Primorskem in Goriškem zatrla slovensko kulturno življenje, ves slovenski tisk, in vse slovenske šole ter kulturne in gospo-darske organizacije. Vsa ta pokrajina je dobila na zunaj popolnoma italijansko lice...

V Ljubljanski pokrajini je italijanska vlada priznala slovensko narodnost kot svojstveno bitnost in obljubila, da bo omogočila obstoj slovenske kulture in spoštovala narodni značaj te pokrajine... Toda v smislu prejšnjih izvajanj se vrši postopno odvzem slovenstva tudi v tej pokrajini.

Sinteze vseh dogajanj na celotnem slovenskem ozemlju nas silijo do sklepa, da je končni namen kompetentnih faktorjev osi: *popolno uničenje slovenstva kot takega.*

V tem nas tudi potrjuje grozotno dejstvo množičnega preseljevanja slovenskega življa, ki so ga začeli izvajati Nemci na Gorenjskem in Štajerskem in ga zdaj v drugi obliki nadaljujejo Italijani v Ljubljanski pokrajini.

Vsak narod ima v nekem smislu svojo narodno dušo in tudi slovenski narod jo ima. Ta duša noče umreti in slovenski narod, ki je v velikanski večini soliden, trezen, pošten in bogaboječ, prosi dnevno Vsemogočnega, da ga obvaruje uničenja in razsula. *Duša slovenskega naroda ne more zaupati – po vseh teh dogodkih – obljubljam osi, ki obetajo narodom novi, boljši red.*

**

Najnужnejša potreba je, zagamčiti Sloven-cem varnost življenja. V to svrhu je treba vzpostaviti javno varnost; v Ljubljani mo-

rjajo varnostni organi na vseh važnejših križiščih vršiti stalno službo. Ob sumljivih incidentih naj varnostni organi takoj blokirajo zadevne ulice, opozarjajo s signali druge varnostne organe in takoj preiščejo vse pasante. Beg zločincev je treba absolutno onemogočiti.

Pri varnostni službi mora biti do nekega sodelovanja med italijanskimi oblastmi in Slovenci. V sedanjem položaju bi bilo s strani Slovencev sodelovanje mogoče edino le v obliki odioznih prijav. *Abso-lutno potrebno se zdi, da italijanska oblast dá Slovincem možnost samoobrambe v sle-deči obliki: slovenski orožniki in stražaniki naj spet dobe orožje in sodelujejo pri var-nostni službi, ki naj bi bili pod vodstvom bivših višjih slovenskih policijskih orga-nov, katere naj zasedbena oblast imenuje po nasvetu vodilnih mož prejšnje sloven-ske uprave.*

Ako naj Slovenci uspešno pomagajo pri izkoreninjenju in uničenju komunistične organizacije, ki jo smatrajo za svoje naj-večje notranje narodno in kulturno zlo; je potrebno, da jim italijanske oblasti omogo-čijo avtonomno varnostno službo v obliki akademske formacije, meščanske straže in splošne narodne straže po vaseh. Vse te formacije naj stoje pod vojaškim nadzor-stvom, naj pa nimajo nobenega fašističnega obeležja.

Slovenci morajo dobiti v primerni obliki tudi upravno oblast, oziroma morajo biti dejansko pritegnjeni k upravljanju pokra-jine. Sosvet 14 predstavnikov je dejansko samo na papirju, skliceval ga je nekajkrat visoki komiar samo zato, da mu je javil svoje ukrepe.

Nemudoma naj se odpre tehnična fakul-teta, izpraznijo naj se vsa zasedena šolska poslopja. Za popolno miren potek preda-vanj na univerzi in pouka na srednjih šolah bo učinkovito skrbela akademska forma-cija. Zato si upamo prevzeti popolno od-governost.

Aretirani, konfinirani in internirani Slo-venci, ki jih je ta usoda doletela po nedolž-nem, naj bi se takoj vrnili na domove, da se s tem omili neizmerno gorje tolikih sloven-skih družin.

Pavšalni požigi vasi naj takoj prenehajo in požgane vasi naj se po možnosti takoj obnove.

Slovenskemu časopisju naj se takoj omo-goči večja svoboda v tem smislu, da more med slovenskim ljudstvom opravljati pri-merno propagando proti komunizmu. Prav tako naj se dovolijo širiti protikomu-nistični letaki.

Ustroj in delovanje sedanje kvesture naj se temeljito preuredi po željah slovenskih predstavnikov.

Prve tri mesece je bilo stanje v Ljubljan-ski pokrajini povoljno in je Ljubljanska pokrajina vsem Slovincem veljala za mirni azil. Italijanske civilne in vojaške oblasti so postopale obzirno in človečansko in so do-voľjevale prihod mnogoštevilnih beguncev v Ljubljansko pokrajino. Slovensko ljud-stvo je uživalo mir in je tudi v gospodar-skem in kulturnem življenju imelo neko relativno svobodo.

Danes so se razmere popolnoma izpre-menile³⁹ in zdi se, da se Slovincem pod nemško okupacijo v marsikaterem oziru bolje godi kot pod italijansko.

Tudi to iztrgano in pristrženo besedilo Ehrlichove spomenice govori samo zase. Le izredno moder in pogumen človek, ki je bil nesebično predan ohranitvi svojega preganjanega naroda, je mogel izraziti so-vražnim zasedbenim oblastem tako silen slovenski J'accuse! (Obtožujem!), kot je to napravil prof. Lambert Ehrlich.

Zaradi nepopolnosti Sajatovih citatov pa je o Ehrlichovi spomenici potrebnih nekaj pojasnil in svaril. Prvi odstavek tret-jega dela citatov govori o posebno nujnih varnostnih ukrepih, ki naj bi preprečili nadaljevnaje dotlej neoviranih in neodkri-tih Vosinih terorističnih umorov Slovencev po ljubljanskih ulicah. Ker so zaradi raz-slovenjenja javne uprave varnostne raz-mere v Ljubljanski pokrajini postale nevz-držne, zahteva prof. Ehrlich – po sloven-skem zgledu ob koncu prve svetovne vojne – ustanovitev treh lastnih slovenskih straž: »akademske, mestne in narodne«, ki naj bi preprečile nadaljnje partizanske morije Slovencev in ustavile italijanske represalije nad ljudstvom.

³⁹ Tu je prof. Enrlich imel v mislih tudi pri-silno uvajanje italijanskih fašističnih mladinskih organizacij v slovensko Ljubljansko pokrajino, o čemer je nazorno pisal tedanji ravnatelj novo-meške gimnazije Ivan Dolenc (*Moja rast*, Bu-enos Aires 1973, str. 94 sl.). V veliki meri po zaslugi prof. Ehrlicha so se temu uprli študentje na univerzi. Dosegli so, da so italijanske oblasti opustile svojo prvotno zahtevo, da se tudi na slovenski univerzi uvede kot predstavniki študen-tski forum fašistična organizacija GUF (Gi-oventù Universitaria Fascista), in se zadovoljile z ustanovitvijo odbora priložnostne »Ljubljan-ske univerzitetne organizacije« (LUO) (ali OUL). Ta improvizirana predstavnika organi-zacija ne le ni imela fašističnega imena in pro-grama, temveč je dejansko bila tudi brez član-stva; slovenski študentje so tudi poslej ostali dejavni v svojih podtalnih predvojnih organiza-cijah. Odbor fiktivne predstavnike organizacije LUO ali OUL je bil cena, ki so jo italijanski okupatorji zahtevali za ohranitev slovenske uni-verze. Pa tudi te nefašistične in neitalijanske organizacije bi študentje ne bili sprejeli, da jih niso rektor, dekani in profesorji slovenske uni-verze rotili, naj vse sprejmejo to žrtev za svojo univerzo. Trditve v Sajatovi knjigi in za njo v poznejših »zgodovinskih« publikacijah, da so nekomunistični študentje stopili v fašistični GUF, je le ena izmed povojnih režimskih pot-vozb zgodovinskih dejstev iz dobe okupacije. S to lažjo so komunisti opravičevali vosovski umor dveh članov odbora univerzitetne organi-zacije: Frančka Župca in Jaroslava Kiklja (16. in 18. marca 1942, *Črne bukve*, op. cit., str. 145; 162). Viktor Blažič pripoveduje, da mu je po-kojni profesor Jakob Šolar zaupal, da sta ta dva umora dokončno obrnila proti OF zmerno krilo predvojnih katoliških oporečnikov (prof. Jakob Šolar, prof. A. Gosar, in dr.), ki je prav takrat z vednostjo škofa dr. Rožmana pripravljalo ak-cijo za »masivni pristop katoličanov k odporni-ški Osvobodilni fronti«. Umor Kiklja in Župca jih je dokončno prepričal, da je komunistom v OF slo predvsem za boljševoško oblast. (V. Blažič, »Dobljena vojna – izgubljeni mir«, *Ce-lovški zvon*, V/16, sept. 1987).

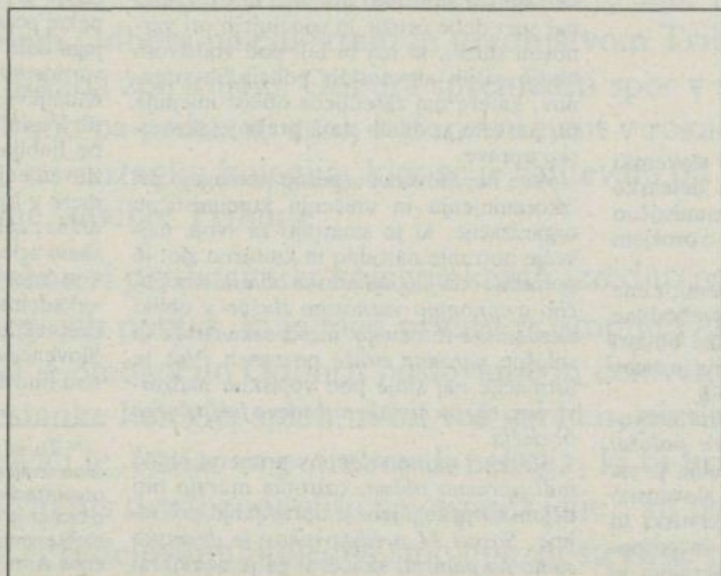
(Nadaljevanje prihodnjic)

MONTY PYTHON

John Cleese, Michael Palin, Terry Jones, Graham Chapman, Eric Idle in Terry Gilliam so junaki, ki so v sedemdesetih letih v svetu postali pojem za »odtrgan« humor. Leta 1970 so na angleški TV štartali z zdaj legendarnim showom »Leteči cirkus Montyja Pythona« in kmalu navdušili občinstvo. Uspeh doma se je nadaljeval v tujini. Televizijsko kariero so nadaljevali s celovečernimi filmi in podobnim, če ne še večjim uspehom. Po kdo ve kakšnem naključju je njihov film **Smisel življenja** (s posebnim priznanjem na festivalu v Cannesu) prišel celo v jugoslovansko distribucijo in redni kinoobiskovalci ga najbrž niso zamudili. V ljubljanskem kinu Vič niso podrli rekordov – v polprazni dvorani so pred leti spravljali v krohoto solz le najbolj dovzetne za to obliko »angleškega« humorja.

Ker tako kot večino stvari s filmskega področja spoznavamo Montyja Pythona na retro način, je tudi pisanje o njih lahko le nizanje podatkov in »obujanje spominov«. Zgoraj naštetih multiumetniki (scenaristi, režiserji, igralci, animatorji, pisatelji) so se po petnajstletni skupni karieri razšli in zdaj delajo vsak po svoje. Terry Gilliam (pri Pythonu predvsem avtor animiranih delov) je režiser – pri nas smo videli že njegov drugi film **Razbojniki za vse čase** (Time Bandits), njegov tretji celovečerec **Brazil** pa je že kulturni film. Pravkar je v ZDA na ogled njegov najnovejši spektakl – **Dogodivščine barona Munchausena**. Gonilni sili Pythona Johna Cleesea in Michaela Palina smo lahko videli v **Ribi z imenom Wanda**, kjer igralca nosita film (Cleese pa je tudi scenarist), tretjega izrazitega igralca skupine Erica Idlea pa v ameriški komediji **Nore počitnice v Evropi** (National Lampoon's European Vacation, 1985). Terry Jones se je odklikoval predvsem kot režiser njihovih filmov.

Monty Python nam je zapustil TV serijo **Leteči cirkus**, dve knjigi – **Monty Python's Big Red Book** in **The Brand New Monty Python's Paperback** – in svoje celovečerne filme. Pričujoči intervju »z geniji odtrganega humorja« je bil posnet marca

Leta 1969 se je šest mladih angleških intelektualcev pridružilo v skupino z eksotičnim imenom Monty Python, poleti 1989 pa je TV Ljubljana poskrbela, da ob četrtkih zvečer končno prispejo v vsako slovensko vas. Lani v istem času je po zaslugi TV Beograd njihov Leteči cirkus sploh doživel jugoslovansko premiero. Z ogromno zamudo, a s parolo nikoli ni prepozno – saj je njihov humor živ in aktualen tudi danes in ostaja, čeprav skupina že lep čas ne obstaja več.

leta 1980 (pogovarjali so se Christian Abel, Alain Garel in Gille Gressard), mi pa ga povzemamo po sarajevskemu filmskemu časopisu Sineast, kjer je bil objavljen v 79. številki.

Po vsem omenjenem sodeč nam naši filmski distributerji še dolgo ne bodo omogočili novega užitka ob ogledu humorja á la Python, zato zainteresiranim priporočamo brskanje po arhivih naših videotek. Nekaj naslovov iz njihovega opusa je možno najti. Filmografija:

- 1971 – And Now for Something Completely Different
  - 1974 – Monty Python and the Holy Grail
  - 1979 – Life of Brian
  - 1982 – Monty Python Live at the Hollywood Bowl
  - 1983 – Monty Python's The Meaning of Life
- MIRAN KORITNIK

Težko je opisati atmosfero pogovora s skupino Monty Python, ker je nemogoče opisati geste, domisljice in šale – vse skupaj izgubi svojo iskričnost in smisel, ko se opisuje. Zato tudi nismo zabeležili teh domisljic, njihove medsebojne dialoge in postredovanja, razen tistih Grahama Chapmana in Erica Idlea. In to le zato, da pokažemo, da sta bila tudi onadva prisotna.

– **Poskušali bomo ne postaviti običajno vprašanje o »Brianovem življenju«.**

Michael Palin: Mi pa se bomo trudili, da na to vprašanje ne odgovorimo.

– **Ali obstaja vprašanje, ki vam ga nikoli niso zastavili?**

Palin: Nič nas še niso vprašali v zvezi z mizo pred nami.

John Cleese: To je težko, ker vedno pridemo do istih vprašanj. Toda najbolj zanimivo vprašanje sta nam postavila dva novinarja, ki sta nas vprašala, če vsi živimo skupaj.

Palin: Mogoče to nista mislila dobesedno. Mogoče sta to razumela kot neko skupnost... To je eden od dveh nesporazumov, ki nastajata v glavah ljudi. Drugi je vprašanje, ali pišemo pod vplivom drog. Po njihovem lahko le vpliv težke droge pojasni dejstvo, da proizvajamo tako nore klovnovske stvari.

Cleese: Ljudje nam najbrž

zamerijo. Mi ure in ure razmišljamo, a nam pravijo, da samo zadrogirani. Pravijo tudi, da je to (omamljenost od drog) tudi edini način, kako lahko gledajo naš show. To je za znoret – pomeni, da ne razumejo ničesar.

Palin: Mislim, da Python leti zelo visoko brez vsake droge. Za nas je neskončno zadovoljstvo, da skupaj delamo na gagih med sestanki, na katerih si izmenjujemo ideje in se dogovarjamo – to je kot »trip«.

– Delate vsi skupaj?

Cleese: Ponavadi delamo v parih: Michael s Terryjem Jonesom, jaz z Grahamom Chapmanom, Eric Idle dela sam. Terry Gilliam praktično ne sodeluje v obdelavi scenarija. Le malo pri globalnih diskusijah. Vsake dva-tri dni se sestanemo in beremo vse, kar je kdo od nas našel. Tako se nabere vsakršnih stvari – dobrih, sprejemljivih, a tudi zelo slabih. Najdemo kup snovi in je, tako teoretično, zelo težko določiti, kaj bi lahko bilo zabavno in kaj ne. Najtežje pri tem je skonstruirati zgodbo ali prizor. To dolgo traja. Prav zdaj delamo načrt za film. Pišemo že šest tednov in še vedno ne vemo, za kaj gre. Imamo veliko komičnih anekdot o vojni, o šoli, o ekspediciji v Indijo, toda še vedno ne vemo, kako povezati te dele. Pri »Svetem Gralu« nam je, na primer ideja, da vključimo kralja Arthurga, padla na pamet šele po šestih ali osmih tednih dela. Po prvotnem scenariju se je polovica filma dogajala v današnjem času. Na koncu pa je le 10 odstotkov tega prvotnega materiala ostalo v filmu. Ko smo začeli z »Brianovim življenjem« smo vedeli vsaj to, da gre za nekakšno povezavo s Krustusovim življenjem.

Palin: Toda še vedno ne vemo, v katero smer se bo to razvijalo. Čutimo, da bo to biblijska zgodba zelo povezana z Jezusom. To izgleda lahko. Imamo občutek, da bo smeh enostavno naraščal. Šale so dobre in prihajajo same. Prebrali smo Evangelije in cel kup knjig o tem obdobju. In več ko delamo in raziskujemo, bolj prihajamo do zaključka, da ne gre za to, da bi ga smešno opisali (Jezus res ni komični lik), ampak da osmešimo tiste, ki uporabljajo njegovo ime za to, da odločajo o življenju drugih. Mi protestiramo proti temu.

– Kakšni so bili vaši problemi z britansko komisijo za cenzuro?

Cleese: Tega ni. Toda obstaja neka organizacija, ki se imenuje »Festival of Light« (dobeseden prevod: Praznik svetlobe), ki je zahtevala prepoved filma, preden so ga videli in iz tega izhajajoč, preden so vedeli, za kaj gre. Najbolj smešno pri tem je, da njeni člani to organizacijo imenujejo Praznik svetlobe, raziskujejo pa mračnjaštvo. Oni so vložili protest komisiji, toda komisija na film ni imela pripomb.

– Vas niso obtožili bogokletnosti?

Cleese: O, da! V vsakem mestu, kjer je bil film prikazan, so se našle dve ali tri starejše gospe, en puritanec in en kaplan, ki so protestirali in 40 000 ljudi, ki so sprejeli igro. Proteste so objavljali tudi v časopisih.

Nek teden je bilo celo šest protestnih pism proti filmu. Naslednji teden jih je bilo 12 in podpisniki teh so zahtevali, da se jim pove, kdo je pooblastil ljudi, da govorijo, kaj se sme gledati in kaj ne.

Palin: Religija je v Angliji še tabu tema. Ko je nek danski režiser prišel snemat erotični film o Jezusu, je bila prava groza. Pregar je bil iz države – premier ga je osebno pregnal. To pa je kazen za najtežje kriminalce. Ko se je razvedelo, da Python snema film o Jezusu, so mnogi pomislili, da je to neukusno. Film se že tri mesece prikazuje v Angliji in javno mnenje je drugačno. Ljudje se sprašujejo, na čem temeljijo vse te zgodbe. Vidijo, da film ne napada Kristusa, niti osnov krščanskega verovanja. Njegov cilj je širši. Pojavil se je celo svečenik, ki je govoril na TV in pisal v časopisih – govoril je, da je film vrhunski, da ga je treba videti in da bi morala Cerkev narediti vse, da se snemajo dela, kot ie to.

Cleese: Toda najboljšo kritiko o filmu je napisal direktor neke velike angleške šole za fante; zdaj je ta šola za deklice in za fante.

Glas (mislimo, da je Chapmanov): Za ovce!

Cleese: Članek se je pojavil v katoliškem časopisu »Svet«. To je bila poštena in izredna obramba filma, ker večina ljudi, ki protestira proti njemu, govori, da oni osebno nimajo nič proti filmu, a protestirajo zaradi tistih, ki jih film prizadeva. Avtor dodaja, da je to dober film, film, ki sili gledalca, da premisli o svoji vesti, da analizira tisto, kar misli in v kar veruje. Strinjam se z njim. Moj odnos do vere je zelo podoben budistični ideji. Če se želite razviti kot osebnost, se morate osvoboditi vseh prisil, ki vas ovirajo. Saj veste, stvari, kot so patriotizem, pripadnost določeni stranki itd... vse stvari, na katere ljudje opirajo svoje osebnosti. Večina ljudi napada film samo zato, da bi bili v skladu s svojim prepričanjem – verovanjem.

– Ste imeli tudi z vašimi prejšnjimi filmi, televizijskimi in kinematografskimi, probleme s cenzuro?

Cleese: Imeli smo probleme v zvezi s knjižniško bitko v »Svetem Gralu«. Ta prizor je izrezan na ameriški TV. To je hkrati tudi največji poseg cenzure na naših filmih.

– Ali niste imeli problemov s princeso Margareto zaradi nekega TV showa?

Cleese: Ne!... Ja, ja! Bili so mali problemi s cenzuro. To je bila Margareta?! Mislim, da se ona ni pritožila... V štiridesetih oddajah smo imeli pet – šest problemov.

Palin: Spominjam se, da je obstajala neka lista. Ko smo prikazali prvo serijo oddaj odgovornim ljudem na BBC, nam niso delali nobenih problemov. Toda za tretjo serijo, ko smo že bili popularni, so sestavili listo 20 točk, ki so bile po njihovem sporne – besede, neke malenkosti, zadeve, ki so jih videli, a menijo, da ne bi smele biti prikazane. Morali smo se pogovoriti o tem celem spisku z njimi. Na koncu nam je uspelo skrčiti spisek na samo

štiri točke. Vseeno pa mislim, da je BBC TV mreža daleč popustljivejša od tistih v tujini. Ko smo bili v ZDA, smo videli del »Showa Montyja Pythona« na TV mreži ABC. Razmesarili so ga do te mere, da smo morali sodno braniti svoje delo pred takimi postopki. Ob tem, da so razmesarili oddaje s svojimi reklamnimi spoti, so še izrezali prizore, za katere so mislili, da v njih nekaj vidijo, kot na primer prizor, v katerem dva moška odhajata proti zahajajočemu soncu. Ta prizor so izrezali, ker so smatrali, da asociira za homoseksualnost.

Cleese: Pri tem je najbolj smešno dejstvo, da smo bili tudi sami povlečeni v te neumne razprave. V prvi TV seriji je skeč, ki se dogaja v restavraciji. Na koncu vsokim s kuhinjskim nožem v roki vpijoč: »You, bastard!« (Baraba!) Rekli so mi, da sem smel to vzklikniti dvakrat, ne pa trikrat in da moram odvezati filmski trak s tem tretjim vzklikom.

Palin: Mislim, da se na televiziji ne sme reči »Fuck off« (odjebi). Nihče na TV ne govori tako.

Graham Chapman: To gre lahko skozi v gladališkem delu.

Palin: Govorijo, da vam niso odobrili tako govoriti. Toda nekoč sem v oddaji Kennetha Tynana omenil problem besed, ki jih ne smemo izgovoriti. On mi je odgovoril: »Vi ne smete reči besede odjebi.« Takoj je prislonil roko k ustom, kot da zeha, a je izrekel. Drugega dne ni bilo na ulicah niti več nasilja niti več posilstev. Država je preživela.

Cleese: Čudno je to, ko vidite, da so oni daleč bolj zaskrbljeni zaradi kletvic kot zaradi drugih stvari. A to ni le v glavah ljudi z BBC, temveč tudi pri občinstvu. Prejšnji teden mi je ena od direktoric iz BBC, s katero sem govoril, rekla, da je neki znani sindikalist, rudar, govoril, da pri njih v severni Angliji ljudje na delovnem mestu neprestano govorijo in »fucking« in »bloody«, toda ko pridejo domov, teh besed nikoli ne izgovorijo pred svojimi ženami in otroci. To je »noro«. Ljudje se bolj pritožujejo zaradi kletvic kot zaradi seksa. Nesramne besede izzivajo emocije.

Palin: Ti dvojni kriteriji so res smešni – kletvica na delovnem mestu, a ne doma, na nogometni tekmi, a ne tudi v politiki. Angleži dajo mnogo na te dvojne kriterije, ker želijo izgledati resno – so veliki formalisti. Prav to pa daje veliko priložnost naši domišljiji.

Cleese: Mogoče bomo to uporabili v našem naslednjem filmu. Michael pravkar dela na enem štosu. Tip pride in reče. »Čez nekaj minut vam bomo pokazali moški spolni organ. A ostanite mirni, organ ni spolno vzbujen. Ne vznemirjajte se. Preden vam ga pokažemo, bo na ekranu prikazana stenska ura in v eni minuti lahko vsakdo, ki to želi, odide.« Potem se on pogovarja z zdravnikom, s sociologom, psihiatrom, politikom, škofom. Vsi govorijo o tem, kar so čutili in da je to dobro in zdravo. Pokaže se, da ni nič sramotnega v tem, da je človek gol. Potem se pokaže

ura. In po eni minuti – bang! Potem pride tip, ki reče: »V redu, to ni bilo tako slabo!« To je čudovito, ker na ta način vsi postanejo hudomušni. Obstajajo ljudje, ki postanejo zlobni, če Graham pride gol do okna. Mislijo, da mi škodujemo otrokom.

Chapman: To je res hudomušno!

Palin: Skeč, ki ga je opisal John, je takšen, da bi ga lahko naredili na televiziji. A v tem smislu daje film več svobode.

– Boste delali vsi skupaj na televiziji?

Palin: Dvomim.

Cleese: To je preveč dolgočasno. Vse skupaj preveč spominja na stroj za izdelovanje klobas. Ves čas tekate – še to napisati, še to posneti, še to najti... Pri filmu pa lahko lepo sedete in razmislite, govorite igralcem. Pri snemanju »Brianovega življenja« smo se vsi nekaj naučili. Imeli smo dovolj časa za zaustavitvev in premislek. To na TV ni uresničljivo.

Chapman: To je bila res čudovita izkušnja.

Palin: Naredili smo 39 TV oddaj in dali vse, kar smo lahko. Šli smo do skrajnih mej televizije. Igrali smo se z najavo, mešali oblike, žanre. Ne vem kaj bi sploh še lahko naredili, če bi se vrnili.

Cleese: Najvažnejša zadeva, ki jo zdaj delamo, bi bila na TV tabu. Vi razumete smisel tabuja. Napisali smo ta gag. Oni mislijo, da smo napisali nekaj res neokusnega. Umazani Angleži.

Palin: To je res neokusno!... To kaže, kje so meje. Ko so to videli, so bili res jezni. Rekli so nam: »To še gre, a ne pojdite dalje. Nič več ne boste prikazali.«

Cleese: Prav zdaj istočasno pišemo dva ali tri filme. Vedno se najde kdo, ki reče: »Tega ne morete snemati.« To je za zno-ret.

Palin: Mislim, da zdaj že laže naredimo tisto, kar želimo narediti, ker smo posneli dva, tri filme, ki so bili uspešni in ker je Python postal neke vrste ustanova. Večina v Angliji nas ima res rada. Na določen način od nas pričakujejo, da pokažemo pot. A mislim, da smo prav zdaj krenili po tako ovinkasti poti, da bodo celo naši navijači šokirani.

Cleese: Več ko pišemo o tem, manj nas je strah tega, kar bomo našli v nas samih.

Palin: Res čutim, da bomo postali pokvarjenci.

Cleese: Nekdo mi je povedal, da je bil nek britanski gospod zelo strog, ko je začel delati pri cenzuri. Po petih letih dela je plesal, osvajal dekleta – bil je popolnoma sproščen. Pet let je gledal filme, ki jih je bilo treba cenzurirati in se je popolnoma navadil na to. Ljudje imajo fobije. O tem morajo govoriti. Filmi jih spodbujajo, da o tem govorijo – pogovor pa sprošča. To je tako kot s strahom (fobijo) pred pajki – najprej govorite o pajkih, se učite nava-jati na njih, jih gledate in na koncu jih lahko celo primete v roko.

Chapman: To se dandanašnji dogaja. Človek se navadi na vse in je vse manj in manj šokiran.

Cleese: Tabu je molčanje o nečem. Vedno obstaja strah pred neznanim. Torej

je treba o tem govoriti. Lahko si mislim, da nas imajo za ostudne ljudi.

Palin: Po tej stvari se bomo vrnili nazaj.

– Imate kdaj samocenzuro?

Cleese: Težko je rezati. V »Brianovem življenju« smo vrgli stran dve stvari. To se nam je zgodilo prvič. Mislim, da smo to naredili zato, ker je delovalo kot hladen tuš na publiko in je bolj motilo, kot pa spravljalo v smeh.

Palin: Najboljše, kar delamo, je to, da nasmějemo občinstvo, potem pa ga spodbudimo, da razmisli o tem, čemur se je smejalo. Nasmejati občinstvo za nas pomeni oddaljiti ga od tistega, kar mu prikazujemo. Vedno je zelo težko najti najboljši način predstavitve zadev. Mi kot gimnazijci pa se vedno po malem bojimo.

Cleese: Sami sebe cenzuriramo. Ko smo začeli pisati »Brianovo življenje«, smo vsi mislili, da moramo pisati o Kristusu. V resnici pa nihče ni pisal o njem. Pisali smo o ljudeh, ki so ga srečevali, kot je npr. ozdravljeni gobavec. Nikoli nismo pisali prav o njemu kot glavnemu akterju. A to ni bila zavestna, dogovorjena odločitev.

– Od kod ime Monty Python? Od Montgomeryja?

Palin: To je preprosto poskus najti ime, ki ne pomeni nič in ki, ko ga daš v najavo oddaje, ne pove čisto nič o tem, kaj po najavi (špici) sledi. Težko je najti takšno ime. Monty Python nam je bilo simpatično in nevtravno ime, ki dobro zveni, je malo neumno in (sili) ljudi, da sprašujejo. To bi lahko bil Montgomery, lahko bi bila kača. John je povedal, da je tako ime nekemu poluradnemu impresariju na Zahodu, ki je vodil gledališko agencijo.

Cleese: Ko želi kdo v Angliji prepričati ljudi, da mu posodijo denar ali da investirajo njegov projekt, si pusti majhne brke (kot so moji), nosi lepo obleko in razlaga, da je bil major ali polkovnik v vojski. To je ena vrsta Montyja. Mislim, da imate prav v zvezi z Montgomeryjem. Python pa bi bilo – izdajalec.

Terry Jones: To je lepo ime, mar ne?

Palin: Monty Python – to dobro zveni. V vsakem primeru pa je to ime postalo sinonim za eno vrsto humorja. Nihče več ne pomisli, da gre za osebo. Ko je zdaj kaj resnega, kot je razprava v Parlamentu, časopisi to označijo kot »pythonsko«. S tem se misli na to, da je bilo vse skupaj idiotsko. Odkar prenašajo razprave v Parlamentu, je presenetljivo, v kakšni meri je to »pythonsko«... Čudno, a človek ima občutek, da je v živalskem vrstu. Zdaj mi je jasno, zakaj so ljudje vztrajali na tem, da to prenaša TV.

– Kako ste prišli na to, da začnete snemati filme? Ste to nameravali še preden ste delali na televiziji?

Eric Idle: Ne, nismo imeli tega namena pred televizijo.

Jones: Ne razburjajte se, bom jaz odgovoril. Potrebno se je razvijati, premikati.

Pravzaprav je treba delati vedno nekaj novega, drugačnega, saj sicer postane vse dolgočasno. Vsakič smo poskušali najti novo pot, za vsak show drugačno formulo in to smo delali tako dolgo, dokler je bilo možno. Ena od prednosti kinematografije je v tem, da je pri njej manj kompromisov kot na televiziji. Glede na pritisk, pod katerim delate na TV, rezultat ni nikoli tisto, kar bi moral biti. Mi smo morali na leto narediti 13 oddaj, kar je približno enako snemanju treh in pol celovečernih filmov. To je ogromno veliko. Zdaj snemamo po en film vsaka štiri leta.

Cleese: Sicer pa, dogaja se, da ljudje, kot smo mi, pri petindvajsetih lahko napišejo skeč dolg štiri, pet, šest minut v enem dihu – in to dober skeč. Toda po desetih letih dela si želijo delati manj, a globlje zadeve.

– So vam poskušali vsiliti režiserja za »Sveti Gral«?

Palin: Poskušali so nam vsiliti Terryja Jonesa.

Jones: Ko bi moral EMI sodelovati pri filmu, so to res poskušali. Toda to se ni uresničilo in mi smo našli lastna denarna sredstva. Enako smo naredili tudi za naslednji film.

– Razen Terryja Jonesa nikogar od vas ne zanima režija?

Jones: Ne glede na to je režija tesno povezana z njimi.

Palin: Res je, režija je v veliki meri povezana z mano. Nisem tehnično sijajen. Potrebujem precej časa, da razumem tehnično zamisel. Nimam pojma o tem, kje bi morala stati kamera. Enostavno mi beži vse, kar je v zvezi s tehniko.

– Sploh kdaj razpravljate o Jonesovih zamislih?

Palin: Nikoli mu ne rečemo niti besede. Če gre za probleme, jih on ustvarja sam. Sicer pa režija filma ni tisto bistveno. Nikoli ne govorimo o problemih med delom s Terryjem. Veliko razpravljamo, ko skupaj pišemo scenarij.

– Razpravljate med seboj o tem, da je nekdo pet minut na ekranu, medtem ko se drugi sploh ne pojavijo?

Palin: Ne, res ne. Razpravljamo zlasti o pogojih dela – o tem ali naj bo po sedmi uri zvečer nadaljujemo s stanjem v blatu ali da prekinemo z delom.

Cleese: V vsakem primeru je snemanje dolgočasno in utrujajoče.

Palin: Včasih.

Cleese: Večinoma... je to zelo dolgočasno.

Palin: Tu imate prototip obnašanja ljudi s Cambridgea.

Jones: To niti ni tako dolgočasno, če ste v kostumu pred kamero.

Palin: Ah, kaj govoriš! Snemaš ponovitev eno za drugo, reflektorji te žgejo v glavo, pa moraš spet vse znova...

Jones: V redu, imaš prav. Toda vedno se pojavi nov problem in sploh nimaš časa, da bi se dolgočasil.

POSVEČENO POPISMU ALI NAGROBNIK ANDYJA WARHOLA

Ko je Andy
imel randi – interpendij! –
z zgodovino,
je kino
zamenjal z birmo,
birmo pa s firmo.
Njegove slike
predstavljajo odlike
rock'n'rolla
kot idola
ZDA –
komur se dá
in dá,
ta
zna
videti kot Narcis
zrcalo iz lis,
ne pa šola,
kontrola
genijev
brez penijev!
Andyjev jaz
je kazal obraz
nikogar in vseh,
torej za vse nas
vsak čas
tv uspeh,
ter dolgi dolgovi
niso tako novi,
da ne bi,
ko bi
Andy
v živi legendi
in velikem planu
na ekranu
zbujal pozornost,
vseodpornost
šunda,
undergrounda...
le kaj,
bogsigavedi kaj.
Poštena
rock'n'roll scena
žge grešna,
smešna,
uspešna,
požrešna...
a zanimivo.
Andy v živo!
In bolj ko spi spodaj,
bolj ga glodaj
s pogledi
in sosedi.
Pod vsako reklamo
za kulturno mamo
podpis,
večni vpis
med nesmrtno,
smrtno požrtne
in bolj obrtne,
malce vértne
Ljudi,
ki
se prodajajo,
osvajajo
na lačne oči
in druge reči.
Razred vladajočih,
namreč vnebovpijočih
palcev
in kazalcev
odšteje.

kólikor šteje
živo mrtev umetnik,
žrtev, bogokletnik –
svetnik
za svoj trik,
hit rosni, modni krik...
In v čem je mik
v zapik,
Andy
na verandi, v legendi?
Factory delavnica
ali zgolj nategovalnica?
Prodaj
kot zmaj
za vsako ceno
rock'n'roll sceno
in bo pop
za pokop
in bo čez popisem,
česar slutil nisem.
Bob Dylan, še drugi
v odjugi
so Elvisa pevca
brez števca
prišтели
in vzeli
med svoje
šoje
ali dolárje –
star je
Giotto
di Bondone
kot loto
ali sama
reklama
za bonbone...
Oživljenje Drusiane
in izbrane
družbe
brez okužbe
in vitli
in Beatli
in kamnje, valeče
se, Stonesov brez nesreče
– predstavlja,
ko se poslavlja:
eno sámó,
samó eno
uročeno
omamo,
Giotto za Barde,
Andy izza avantgarde –
glamour sveže,
da reže,

l'amour novostno
za krepostno
zarjo obzorja
in Diorja,
in ne pozabi,
da ne boš v pozabi
brez kož
ali rož
nikoli,
niti naokoli.
Film se razvija,
odpre se galerija,
v galerijah galeoti,
filmsko utrgani kojoti,
prosojniki,
dvojniki
snujejo,
kupčujejo:
triangel single,
bingelj,
sving
za marketing!
A ko je jedel klobaso
Pablo Ruiz Picasso
(in če je komu ljubó,
naj kar reče: Picassó),
ga je Andy
na verandi, v svoji legendi
zbízgal
in pobrizgal
z gorčico –
resnico
v smer:
plener,
pa še njegove koze
po époque rose
pa še to,
tisti Avtoportret z napisom Yo,
skratka ga je štrcnil,
okrcnil
z gorčico
kot boljšo klobasno polovico,
z gorčico –
pršico
pogledov
nekih vzhodnih medvedov
kot Potrđitev pravil
naravnost iz Giottovih žil.
Med ničem in ničem
pa Pridiga ptičem,
med klišeji
v kliširni mošeji
pa pop-art
za start

živilske industrije,
živinske pomije
stvarno,
popularno,
embalaža
ali lažna vraža,
serija
(kdaj je že bil zadavljen
vase poplavljen
in véliko čisti,
isti
ustreljen,
transkavkazijskih ramen,
kdo? – Lavrentij Berija!),
serija
transnacionalnega imperija,
industrija, industrija,
video in fotografija
ter naposled vznikli
art-ikli, art-ikli!
Ko je Andy
šel vendar v prebendi
šel na randi
– ne v kisvahilski Ugandi,
ne tu
ne v Bantu! –
še s Tomom Wesselmanom,
nasproti kleptomanom
in drugim kapitanom,
je na primer Keramična glava
z navadno senco –
leta 1966 nad kredenco,
prava,
pikčasto rastrirana,
radirana,
srečala tajna
Roya Lichtensteina.
Ampak Andy,
ta naš Andy
z rock'n'roll bandi
dalje prileze
brez zveze,
medtem ko Irwing Blum
sreba čaj, pije rum.
Paradiž!
iz nebeskih viž!
za paradižnik!
(Disney, kaj je dvižnik?)
Jutri obraz
bo na las
podoben
– niti malo zloben –
za džin
in Sedem let skomin
kot seksepilni baker
Norme Jean Baker
potrošniški oddaji
ali Avtobusni postaji,
bo manj mali sokol – merlin
in bolj vroča Marilyn
brez Monroejevih doktrin,
bo sproducirana Monroe,
Andy, bo,
kar bo,
če... bo
Bog dal
in ne bo pal!
Torej, svetla vera –
Andy se plasira!
In da bo mir:
slika je okvir!
VLADIMIR GAJŠEK

MILAGRO

A pustimo potrošnike (prava beseda v vsakem pogledu) in se posvetimo proizvajalcem in proizvodu – filmu o vojni za njivo fižola. **Milagro** je drugi režiserski podvig slovitega hollywoodskega plavalasca (v sedemdesetih letih najbolj gledanega igralca) Roberta Redforda. S svojim prvim filmom **Navadni ljudje** (Ordinary People) je presenetil vse in leta 1980 dobil oskarja za najboljši film, za režijo, za nameček pa isto nagrado še Timothy Hutton za stransko vlogo. Res nepričakovan uspeh povprečnega igralca in debitanta v režiji. Dolgo smo čakali njegovo novo delo.

In dočakali poetično dramo, pravo »the way of life« v vasi Milagro v ameriški zvezni državi New Mexico. Tam Mehičani živijo svoje na ameriško prilagojeno življenje. Od boga pozabljeni vas in njeno okolje nameravajo ameriški poslovneži spremeniti v raj na zemlji – ekskluzivno letovišče za visoko družbo. Pokupili so že vso zemljo domačinov, razen omenjene njive. Njen lastnik je ne želi prodati, nanjo zasadi fižol in boj se začne. Na eni strani denar in moč, na drugi nekaj osamljenih entuziastov, v sredini pa brezbrizni vaščani Milagra, za čigar usodo pravzaprav gre. Ko se ti po dolgem prepričevanju le odločijo stopiti na stran šibkejših v tem neenakem boju, je happy end le logična posledica.

Ta prerost zaplet (gre za ekranizacijo istoimenskega romana **Johna Nicholisa**) je Redford izkoristil izpričanje svoje demokratske usmerjenosti, za predstavitev načina življenja »mehiških američanov« (pomembnega števila prebivalcev ZDA), za odločne simpatije do malih ljudi in njihovega boja za pravično stvar in med drugim tudi za potrditev svojih sposobnosti v snemanju dobrih, gledljivih filmov. Posebna značilnost Milagra je v tem, da v njem kar mrgoli filmskih likov – od množice karakterjev, pravih ljudskih posebnosti. Na čelu teh je najstarejši vaščan Milagra **Amarante**, ki je prava kopija našega Krjavlja. Za vse te junake je Redford potreboval prave igralce in ena od odlik filma je prav izbor le-

Vse manj je ogleda res vrednih filmov. Vse manj je tudi gledalcev, ki si take filme sploh želi ogledati. V Ljubljani še posebej. Poleti pa je vse skupaj še huje. V času oddiha bi si očitno vsi radi v kinu še posebej oddahnili. Tako imenovane »poletne sheme« (beri: nekaj lahkega) kinematografov, ki dva do tri mesece nudijo le »manijak« kriminalke in »Polijska akademija« komedije, res pomagajo gledalcem v tej smeri »do zadnjega diha«.

Kaj torej počne film Roberta Redforda MILAGRO (The Milagro Beanfield War) v poletni shemi? Zimsko obdobje boljših filmov je zamudil, v poletno pa očitno ne spada, ker je predober. Ker si ga je v Ljubljani v 14 dneh ogledalo okrog 2000 gledalcev (Rain Manna skupaj 55.000), bi lahko sklepali kvečjemu prav nasprotno, ker pa ne gre za prvi podoben primer, zdaj že zagotovo vemo – slabi so gledalci.

teh. Ob že znanih zvezdah (Sonia Braga, Christopher Walken, Melanie Griffith) so se še posebej izkazali manj znani (**Daniel Stern** v vlogi študenta sociologa; mimo grede – Sterna smo pravkar videli tudi v filmu D.O.A.) in »anonimci« (**Chick Vennera** v glavni vlogi, **Ruben Blades** kot šerif...). Prednjači pa vsekakor **Carlos Riquelme** v vlogi Amaranteja (glej sliko), saj nosi film in mu daje ritem.

V film so vpletene tudi šege in navade prebivalcev tega dela ZDA. Sem spada tudi angel, ki »ne ukrepa, daje le nasvete« in je zato Amaranteju bolj v napoto kot v pomoč. Odlični blagi humor, ki preveva filma, je še posebej izrazil prav v njihovih pogovorih.

Čeprav se Redford očitno ni mogel izogniti tudi prizorom, kakršnih je bil deležen v svoji igralski karieri (Walken preganja Vennero kot so njega v **Pregonu brez milosti** – The Chase, režija: Arthur Penn), je ob naštetem treba opozoriti na atmosfero filma in številne lirične trenutke, ki »padejo« v oči in ušesa. V takšnih trenutkih se zlahka spomnimo na novejšo, nam znane dobre filmske dosežke in njih avtorje. **Menzel** (Moja mala vas), **Wenders** (Nebesa nad Berlinom), **Šijan** (Maratonci tečejo častni krog) in **Kusturica** (kar vsi njegovi filmi) bi lahko našli nekaj svojega v Milagru. Ker lahko najresneje podvomimo, da je Redford videl vse omenjene filme, ne kaže govoriti o kakšnem posnemanju (v stilu kritik, ki jih je deležen Kusturica ob Domu za obešanje), ampak gre najbrž bolj za niz skupnih pogledov na svet in filmsko umetnost in to lahko kajpak štejemo Redfordu v dobro.

Za tak končni rezultat so bili potrebni še drugi dobri sodelavci, zato naj omenimo vsaj še dva zelo opazna. **Robbie Greenberg** kot direktor fotografije in **Dave Grusin** kot avtor glasbe (spomnimo se ga lahko po odlični jazzy temi v filmu Biti zaljubljen; režija Ulu Grosbard) sta uspela ustvariti pravo atmosfero za to lepo »prevaro«.

MIRAN KORITNIK

ZALOŽBA FV VČERAJ, DANES, JUTRI

V nekaj letih je založba izdala preko 15 kaset različnih jugoslovanskih skupin: Keller, HC kompilacija, Demolition Group, Grč, Otroci socializma, Miladojka Youneed, Roderik, SCH, Industbag, Kapela la chateliere, Lolita, Dee Dee Mellow. Veš slikar svoj dolg... Založba od leta 1986 ponuja mladim tudi koncertne posnetke svetovno znanih izvajalcev tako imenovane alternativne glasbene scene. Te kasete so označene z napisom »Živi v Ljubljani«. Po večini gre za posnetke koncertov, ki jih v Ljubljani organizira Škuc-ROPOT, FV ali pa HC kolektiv. V tej ediciji so bili izdani: Swans, Poison girls, Nick Cave, UK Subs, Government Issue, Misty in Roots, Smebix, Fang, Attitude, Henry Rollins, Social Unrest, Pere Ubu, Sonic Youth, NoMeansNo, Crime and the city Colution, itd. Založba FV pa še vedno deluje tudi na področju video produkcije in je v zadnjem času skupaj z BRUT-om izdala edicijo »NEO VIDEO«.

Založba FV redno sodeluje s tujimi neodvisnimi založbami, tako zaradi licenčnih izdaj in izmenjave glasbenih izdaj, kot zaradi izdajanja in distribuiranja naših skupin v tujini. S tem je naši publiki omogočen dostop do nekaterih tujih plošč, istočasno pa je naša glasbena dejavnost predstavljena v tujini.

MONIKA SKABERNE, ki je vodja založbe FV, nam je povedala, da bodo v prihodnje skušali izdati čimveč: od hard cora pa do jazz. Septembra bo na tržišče prišla kaset Borghesia in Strelnikoff. Organizirali bodo tudi še nekaj koncertov v živo. Največji problemi, s katerimi se srečujejo, se tičejo financ.

foto: Miha Dobrin

Založbo FV je leta 1985 ustanovila skupina Borghesia. Razlog za ustanovitev založbe je bil v nezainteresiranosti večjih diskografskih hiš za nekomercialno glasbo, bodisi zaradi ideoloških ali pa komercialnih vzrokov. Najprej so izdali prvo neodvisno video-kaseto z naslovom »TAKO MLADI«. Po izdaji Borghesijine video-kasete so sledile še izdaje hard core kompilacije ljubljanskih bendov Tožibabe, UBR, III. kategorija in nato še izdaja video-kasete istih bendov z naslovom »ISKANJE IZGUBLJENE ČASA«

Financirajo se namreč sami, prodaja pa zaradi situacije v državi pada. Monika pravi, da upa na boljše čase.

Tisti, ki so zainteresirani za kasete ali plošče, ki jih je izdala založba FV, jih lahko naročijo po pošti na naslov ŠKUC - FORUM, Založba FV, Kersnikova 4, Ljubljana. Drugače pa so kasete na razpolago tudi v galeriji ŠKUC na Starem trgu 21, v Državni založbi Slovenije na Šubičevi 1, v Mladinski knjigi na Nazorjevi ulici ter v prodajalni plošč Maximarket.

Novе kasetne izdaje: Diamanda Galas (Živi v Ljubljani) Cul de Sac, The Housepainters, kompilacija Nemesis, Nezaboravan san o... Lepa, Jozo Oko Gospe.

Plošče: Laibach (Let it be in Slovenska akropola), LET 3 (two Dogs Fuckin'), Center za dehumanizacijo (Izdaja), Pergament (Vruča linija), JAZZBINA (The temple of Blue Dwarfs), Tickmayer Formatio (Urban Music) ter Stevan Kovač Tickmayer (Spes).

Fanzini in publikacije (lahko samo naročite): Delitium, R'N'R Warriors (knjiga za hc in punk fane), Andy Warhol, Bolji život (punk in MC).

Živi v Ljubljani, Crime and city Solution, NoMeansNo, Pere Ubu, Sonic Youth, Swans, Fang, Attitude, Misty in Roots. Kasete v FV distribuciji: Mark Stewart, Marilyn Monroe, Majke in The Spons.

Če naročite več kot 5 kaset, stroške poštne poravnava založba. Kdor se torej zanima za nekomercialno, ima možnost povečati svojo zbirko kaset in plošč založbe FV.

MAŠA GORŠE

ONE TOUCH TOO MUCH?

*Jazz is not dead, it just smells funny.
Frank Zappa, 1973*

Vendar Ljubljana v osemdesetih, po mnogočem tako »kulturnih« letih, nekako ni pogoltnila tudi takega pristopa k interieriranju. Verjetno tudi zato, ker to mesto pač nikoli ni s prav veliko vnemo konzumiralo in presnavljalo arhitekturno-modne trende. Posledica je pač ta, da so to-dobne notranjosti v Ljubljani le nekako navešene. Kvadratki kot forma, ogledalo in medenina kot material ter steber in timpanon kot jezik so pač indici, ki predstavljajo obravnavo takih prostorov bolj v neobvezno debato o to-stranskosti in onostranskosti meje dober-slab okus.

Literatura in iz nje izhajajoči filmski scenariji ter tako tudi film kot tak so si v bistvu uzurpirali izraz žanr. Vendar ne bi bilo napak, če bi ga uvedli tudi v arhitekturo. Predvsem za relacijo interier - objekt. Gre za dve dejavnosti, kjer je očiten že terminološki razloček. Namreč, če je bistvo objekta, da je **projekti-ran**, je bistvo interierja, da je **oblikovan**. Način »oblikovnosti« odraža kreativno potenco ustvarjalca. S »formo« se pač rodiš. Naučiti se tega ne da! Nekako tako kot »poeta nascitur, orator fit«. Ne gre za povečevanje enega ali drugega. Nujno je le uvesti »žanre« tudi v arhitekturo. Šele potem lahko best-seller resnično zaživi kot to-kar-je.

Žanr interierja vsekakor pokriva široko polje. Omejil se bom le na razmišljanje o tako imenovanih javnih prostorih, običajno »javni program v parterju«. Kajti, če je objekt, recimo mu kar hiša, arhitektura, ki naj bi se naselila v nekakšno zavest bolj kot scenografija, ki soustvarja mestno sliko, je interier v bistvu eden glavnih kreatorjev nekakšnega spleena mesta. Gre za to, da imamo na eni strani ovito intimnost damskega salona ali dolgočasene pisarne, na drugi strani pa prostore, kjer lahko dobiš od, recimo Coke & smile, pa do »Vse je Art«.

Ljubljana je v zadnjem času bogatejša za, recimo dva in pol interierja, ki naj bi nekaj pomenila. To obeta že ime projektanta: Boris Podrecca. Začelo se je s prostori Delovne skupnosti arhitektov (DESSA) in nadaljevalo s prenovo priljubljenega (?) kafića Platana, iz česar sta

pravzaprav nastala dva lokala. In, ker je bilo o Platani že dokaj napisanega, tokrat DESSA!

Projektirati arhitekturo neposredno za »arhitekturnega« investitorja je nedvomno kočljiva zadeva. Ne le zaradi izpostavljenosti in kritičnim pogledom tako investitorja, kot strokovni javnosti, ki pač najraje ocenjuje »kovačevo kobiljo«. Večji izziv pri projektiranju ali oblikovanju tovrstnih nalog je upor skušnjavi, postaviti stanovskim kolegom nekakšno svetišče naplavin arhitekturne zgodovine.

In Podrecca se je pri tej, prvi ljubljanski nalogi le delno izognil tovrstnemu »zapeljivanju«. V pritličje objekta, krepko starejšega datuma je postavil štiri »tematske sklope« prostorov. Sestankovalnico, pisarno, knjižnico in razstavišče.

Pravzaprav gre za koncept nekakšnih »kratkih zgodb«, v določenem smislu prostori DESSE močno asociirajo Borgesovo pisanje. Vsak prostor posebej je namreč zaključena, samozadostna enota, katere povezuje le »naključje«, da so v istem objektu. In vsak prostor vsebuje tudi rafinirane, intelektualizirane etc. citate. Konec koncev tisto, kar je nekoč zapisal Borges (morda kot neke vrste credo): vse se dogaja prvič, vendar na večni način.

Sestankovalnica: Oblikovati interier danes, tu; pomeni vse kaj drugega, kot tisto početi na Dunaju. Kljub nekako prisotni Kaiser & König senzibilnosti, na tukajšnje okolje (v mislih imam Ljubljano) nekaj drugega. Blasè evropskega intelektualca osemdesetih let naj bi posebljal nekakšen yuppie s tradicijo! Vendar takšna partitura zveni dokaj nenavadno. In približno tolikanj nenavadno »zvoni« tudi ta prostor. Pravzaprav si je človek prav v tem prostoru še najmanj na jasnem, kje je: ali v prostoru, kjer so vitrine namenjene pokalom, ali pa da je le na mestu, predestiniranem za business?

Pisarna: Tovrsten prostor v podzavestni podobi ustvarja podobo skrajne običajnosti, kjer določeno število oseb »ubija delovni čas« za quasi dizajniranimi mizami. V DESSI pa temu ni tako!

foto: Miha Dobrin

In neke v teh letih je na Dunaju Hollein zakoličil nov (?) pristop k oblikovanju interierja. Nekakšen revival oblikovanja notranjosti je nato prešel v fazo, ko so bile tovrstne naloge naravnost kulturnega značaja. Neke do Starcka in Cafe Costes namreč. Nadaljevanje pa je izzvenovalo v nostalgčnih tiradah, ki so skladno z ostalimi arhitekturnimi »dogodki« le še utrujale občinstvo. Ki se je »novega« že precej prej preobjedlo.

Navidez nefunkcionalna rešitev, ki asociira stebriščno dvorano, transformirano na božanstvo osemdesetih – kapital – se izkaže kot dokaj human delovni prostor. Ne samo zaradi, za prostor s takšno funkcijo, nenavadne materialne obdelave: na podu linolej, razsvetljava oblikovno in tehnološko sofisticirana in ne neonska, omare skrajno nekonvencionalne... Predvsem zaradi feelinga takega prostora. Ta, kljub temu, da je v določenem smislu »razstavni primerek« osemdesetih, daje upanje tudi za devetdeseta.

Knjižnica: Očitno je res: Small is beautiful. Najmanjši prostor obravnavanih prostorov je dejansko najlepši. Nekako tako, kot da bi avtor hodil na lekcije k Umberto Ecu in (znova) Borgesu. Saj sta (predvsem drugi) verjetno najlepše v zgodovini popisala čarobnost lepote knjižnice. Edini problem tega prostora je, da se nahaja na »prometno« dokaj nevhvaležni lokaciji. Sicer pa samo superlativi!

Razstavišče (ki naj bi bil tudi debatni

klub): Razstavljanje arhitekture in se o njej »pogovarjati« je donesek desetletja, ki se izteka. Vprašanje je, če bo tudi nadaljevanje kazalo tolikšno zanimanje za to plat arhitekture. Dokler pa ga bo, ima Ljubljana resnično lep prostor, prav v ta namen. Problem osvetlitve sicer je, a je obenem tudi dokaj nebistven, oziroma nemojteč. Razstavljen arhitektura pri nas se zagotovo še ni bolje počutila.

Oblikovanje prostorov DESSE je vsekakor kvalitativen premik v pojmovanju interierja. Tako na videz banalnem nivoju porabe materialov – ni nujno, da trošimo samo kamen, tudi terazzo je lahko lep... kot na višjem, konceptnem nivoju, kjer so opisani prostori, različni po funkciji, tudi različno obdelani, a se v celoti le čuti ena roka. Sicer diskretno prisotna, pa prav zato toliko bolj »navdušujoča«. In taista roka se je v zunanjsčini »zatresla«. V arhitekturi menda le obstaja nekakšna komponenta, ki je tudi racionalno razložljiva. Izložbene vitrine, ki tvorijo parterno fa-

sado tu-obravnavanih prostorov pa to niso. Kakor tudi ne blindirana, »liftna« vhodna vrata. In zarezana krogla na pohodni površini ulice. Merci bizzarre!

Prostori DESSE so vsekakor primer preselitve določene kulturne klime v njej nekako »tuje« okolje. Počutiti se državljana sveta je pač lahko poza (Evropa je premajhna oziroma preveč samozadostna); očitno pa je, da nekakšna miljejskost kljub vsemu obstaja. In zato internacionalno regionalnost post-moderne malce duši. In zato se le ne strinjamo, da bi tudi v bodoče morala prevladovati maksima: Vse je Art.

Konec koncev je to stvaritev, ki najbolje zrcali konec osemdesetih. In konec nečesa, ker se je imenovalo (tudi) postmoderna. Tu gre sicer za njen najbolj rafiniran in intelektualiziran akt, a je to še vedno to. Sicer kvalitetno, a še vedno diši smešno. Četudi samo malo.

TOMAŽ BRATE

foto: Igor Spreizer

JAZZ NA OBROKE IN SAMOUPRAVNA ALTERNATIVA

Je že tako, da je Ljubljana še vedno premajhno mesto, da bi kakšnemu dogajanju, dobrim obetom navkljub, zagotovila kontinuiteto. Tako se je tudi koncertna sezona, potem ko je spomladi kazalo krasno, zaključila bolj žalostno. Spomnimo se: vrhunec je bil okoli dneva mladosti, ko sta vso bedo tradicionalnih masovk zasenčila nastopa The Cure in Pixies. Kazalo je, da bodo v naše kraje le začeli zahajati mega koncerti (drugače na poti k Madžarom) in zares in imena. Ampak potem, ko so se Pixies z zlatimi črkami vpisali v anale Druge godbe in spokali kovčke, so zadeve krenile rakovo pot. Nadaljnji koncerti Druge godbe v križankah so zevali žalostno prazni, nič bolje pa se ni godilo slab mesec kasneje jazz festivalu. Ampak bolj ali manj tradicionalne fešte životarjijo že po inerciji, slabše pa je bilo v zadnjem mesecu in pol z drugimi koncertnimi dogodki. Ekipa, ki je delovala pod šifro »Rock Me Baby in Yugoslavia«, se je po gostovanju Joan Baez bojda razšla, ne ravno prijateljsko. Na hitro napovedan nastop Denisa Browna je bil prav tako hitro odpovedan, v molk pa se je pogrzel tudi promocijski koncert Ekatarine Velike v križankah. Verjetno so oba odpovedali iz istega razloga, zaradi katerega je odpadla fešta na Gerbičevi z Disciplino kičme v glavni vlogi: malo denarja – nič muzike.

Tisti, ki že dolgo nimajo denarja za koncerte, so seveda nestrpnno pričakovali nadomestek v obliki Metalkiniga Izreza poletja. Ampak ker tudi Bog več ni z nami, dosedanjih koncertnih nastopov niso ovirali le običajni problemi (odpovedi, zamenjave), temveč jih je pošteno zdesetkalo še vreme. V zvezi s praznimi žepi pa je revolucionarno potezo naredil Kompas, ki za Zawinulov koncert v Portorožu prodaja karte na kredit. Verjetno se bodo morali v kratkem za tak korak odločiti tudi Ljubljanski kinematografi. Blagor nam!

Ob vseh teh črnih oblakih so se oči rockovske in podobne publike z upanjem uprle v prenovljeni K 4, ki se je v času Druge godbe '89 izvolil odpreti občinstvu.

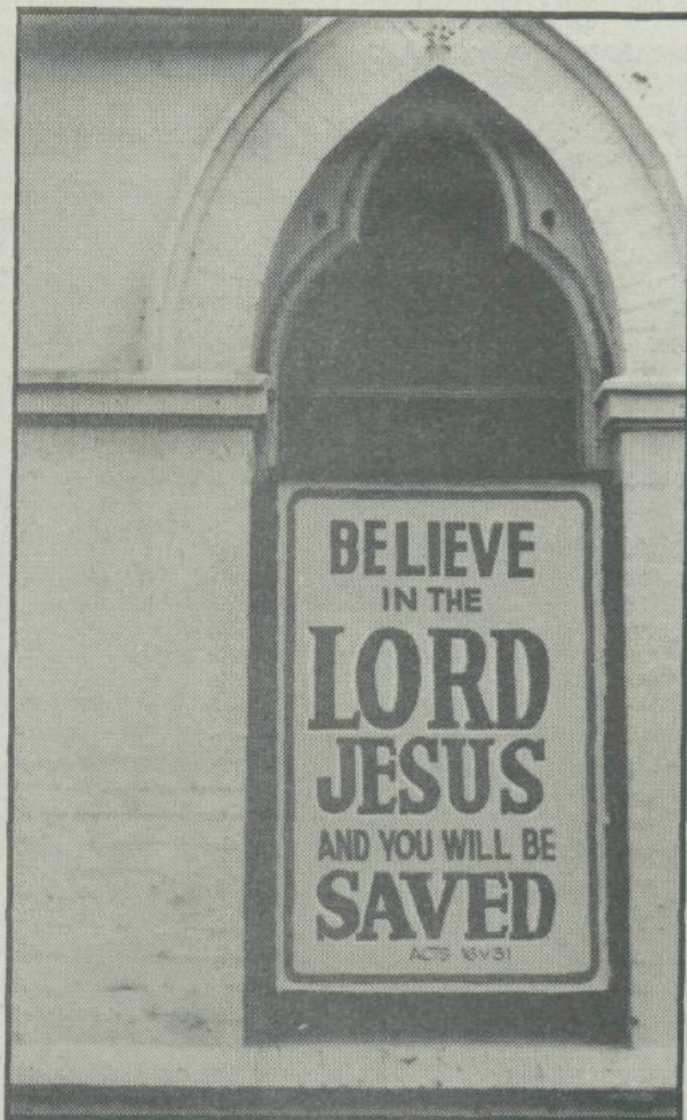

foto: Miha Dobrin

V dobrem mesecu se je tam odigralo kakšnih deset koncertov, kar je sicer O.K., vendar še zdaleč ni odrešilo Ljubljane koncertnega mrtvila. Najprej, kot so opazili

že Mladinini pisuni, prostor ne ustreza predstavi o koncertni dvorani, pa četudi so pod odrom izkopali bazen, ozvočenje pa obesili na strop, da bi pridobili več prostora.

Toda če to pomanjkljivost lahko pripišemo objektivnim silam, nikakor ne moremo mimo početja subjektivnih sil, ki odločajo v programu v klubu. Te se namreč obnašajo, kot bi bili koncerti nujno zlo in nekakšen dodatek muziki s plošč. Čeprav koncertov zaenkrat še niso uspeli prestaviti na popoldanske ure, se je tudi zaključni in verjetno najbolj reprezentativen koncert sezone, nastop Demolition Group, zaključil ob pol enih, torej v času, ko glavčina obiskovalcev šele prihaja. Ne preseneča torej, da se vse manj govori o rock klub in vse bolj o alter-disku. K 4 je sicer zaradi številnih komparativnih prednosti zjebal razne, »kao« alter večere v Palmi in Turistu, ampak ali smo se za to borili?

Drugače pa je zelo zabavno gledati, kako je delovanje tega kluba podobno naši državi: samoupravljanje + svetle tradicije + tržnogospodarstvo. Samoupravljanje simbolizira programski svet ali odbor ali kaj je že, ki mora skrbeti tako za ekonomsko upravičenost kot za ideološko čistost dogajanja v klubu. Ohranjanje svetlih tradicij alternative je vidno že v razdelitvi večerov posameznim interesentom – presenetljivo podobna je tisti v Šiški in očitno se za nekatero v pol desetletja ni nič spremenilo. Tržno gospodarstvo pomeni kajpak vlaganje zasebnega kapitala v klub. Da bo primerjava še prepričljivejša, so poskrbele alternativne zdrave sile, ki so nasprotovale vlaganju zasebnika, češ da bi to ogrozilo ideološko čistost kluba. Tako nekako je pred časom pisal ugleden alternativec (sedaj se mi zares ne ljubi brskati po starih Mladinah, da bi odkril njegovo ime). Bolje alternativno toplo pivo kot zasebni Jack Daniels!

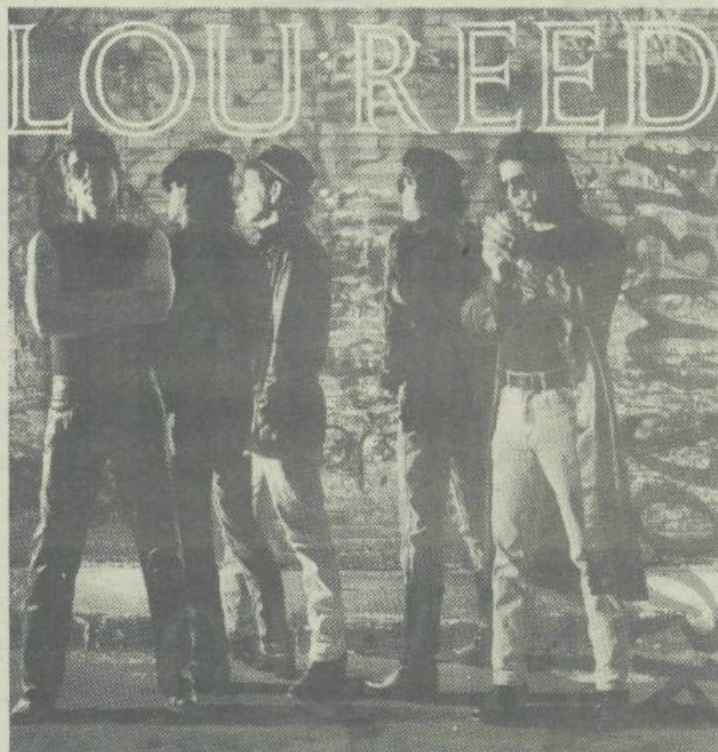
Problem je v tem, da nam država na opisani način nikakor noče funkcionirati. Je pa res, da ima K 4, za razliko od države, ki si sovražnike vse bolj nespretno zmišljuje, resnične zunanje sovraže, ki utegnejo povzročiti homogenizacijo vseh sil okoli kluba – neprijazni policisti pač ne patrolirajo tam okoli čisto po naključju.

Gary Gray

LOU REED

Koncert se je imel zgoditi v dvorani, ki je približno za tretjino večja od dvorane kina Union, arhitekturno pa ji je skoraj enaka. V povsem razprodani dvorani (vstopnice so dilerji pred koncertom prodajali tudi po trikratni ceni – 150 DEM) je dvatisoč tristo rokenrola željnih obiskovalcev dočakalo začetek koncerta le nekaj minut po napovedanem času. Prvi akordi skladbe *Romeo had Juliette* in primerno postavljena scena so nas v trenutku prestavili v mesto, čigar ime je tudi naslov zadnjega albuma te legende rokenrola. Modre luči so osvetljevale oder, ki je predstavljal eno izmed mnogih temačnih ulic njujorškega undergrounda, opremljenih z bolj ali manj uglednimi reklamnimi napismi. Reed in tri figure v mraku pred nami pa so nadaljevali s preigravanjem zadnje plošče in to so počeli res natančno: komade so preigravali v popolnoma enakem zaporedju, kot jih lahko slišimo na albumu. Po eni uri mešanice trdih rokenrolov in blagozvečenih balad so zapustili oder, potem ko so odigrali trinajst od štirinajstih skladb ameriškega vsakdana (izpustili so le komad *Good Evening Mr. Waldheim* – verjetno iz poslovnih razlogov zaradi bližine Avstrije). Nato so se po petnajstminutnem odmoru vrnili na povsem izpraznjen oder in nadaljevali z *I love you, Suzanne*, zatem pa odigrali še nekaj skladb z Reedovih solo albumov, posebej pa je iztopala priredba Sinatrove *Long Long Road*, ki jo je Reed odigral z basistom Wassermanom. Opusa *Velvet Underground*, skupine, v kateri je

Tribuna je časopis, ki izhaja po čudni logiki – veliki dogodek, načrtovan vsaka dva tedna, tu in tam prepredijo predstavniki in zagovorniki demokracije. Pa tudi če se to zgodi – govoriti o dogodku kot je *Lou Reed*, pa verjetno nikoli ni prepozno.

Lou Reed pričel to, kar počne še danes, pa se niso niti dotaknili. Po slabe pol ure so se potem na hitro poslovili in povsem nepričakovano zapustili oder, cela dvorana pa je bila skoraj v istem trenutku na nogah in to dobesedno, ker so nas pač na začetku koncerta vrli organizatorji posedli v udobne stole. Po nekaj minutah prave eksplozije ovacij so se Lou Reed in kompanija vrnili na oder ter že tako razgreto dvorano podžagali še z legendarno *Sweet Jane*, ki se je prelila v še bolj navdušujočo *Walk on the Wild Side*. Nato so zopet zapustili oder, pa se vrnili še enkrat ter odigrali še dve skladbi, *Vicious* in *Satellite of love*, s katero so zaključili koncert. In če se na koncu ustavimo še pri spremljevalni skupini, je treba povedati, da z njo Reed očitno ni imel preveč dela. Poiskal je le bobnarja, medtem ko sta kitarist Mike Rathke in odlični basist Rob Wasserman opravila enako delo kot na plošči. Nasploš so kot skupina delovali homogeno in uigrano, zvok, ki so ga proizvajali, pa je bil precej trd in rokerski, kar velja predvsem za drugi del koncerta. Ob zelo dobrem ozvočenju in lučeh, ki so že tako prijetno vzdusje še potencirali, je tako Lou Reed dokazal, da je eden izmed velikanih, ki lahko zgodovini rocka še zmeraj dodajo kaj zanimivega. To zanimivo seveda ni kaj revolucionarno novega, je rokenrol, ki je doživet in odigran neposredno in brez pretvarjanja (vsaj občutek je tak!). Za takega tudi plačam, če se ga kje še da dobiti – in Reed nam ga je vsekakor ponudil.

IGOR IVANIČ

DEMOKRACIJA

SDZ
Slovenska demokracija 1990

Moda potovanj je preplavila deželo na sončni strani Alp. NEpotovati pomeni biti zunaj nekega početja, biti drugačen od tistih, ki »so noter«, v tekmi za čimbolj nenavadno, čimdaljše potovanje. Otroci »otrok cvetja« ne sanjajo o peščenih plažah Indije, prašnih cestah Afganistana, modrem dimu in prenočevanju v spalni vreči pod zvezdami posejanim nebom. Medtem ko njihovi večno mladi starši razmišljajo o novem »Yugotu« in tednu dopusta v enem od sindikalnih domov na istrski obali, odraščajoči otroci privarčevane dinarje pretaplajo v DEUTSCHE MARK, ki so (zbrane v zadostni količini) prvi pogoj za uresničitev sanj o potovanju.

Če je za mladega Japonca potovanje obvezen del izobraževanja, za Romuna pa prepovedane sanje, predstavlja povprečnemu Jugoslovancu potovanje nepotrebno, čudško početje posameznika. Zato razen v Parizu in Amsterdamu zagotovo ne boste srečali nikogar z višnjevorednim potnim listom. Če pa že boste videli koga, ki odpira gavrilovičev mesni nárezak, potem je to kak' Gorenc – saj ne da bi mu bilo škoda denarja za hamburger v McDonaldsu, ampak odpira konzervo preprosto zato, ker doma ne dobi niti dolarja za uro trdega dela. Potuje pa kljub temu rad, četudi ga (ker je konzerve na klopci v parku) ljudje zaničljivo gledajo in preklinjajo njegove južnoslovanske prednike. Da pa Slovenci ostanejo zvesti svojim razvadam tudi na poti, se kaže tudi v tem, da so slovenski popotniki razdeljeni v več neformalnih skupin, ki pa za razliko od tistih v domovini niso vključene v SZDL. V grobem je delitev takšna:

A. EKSTREMISTI

Sem sodijo popotniki tipa Tomo Križnar. Potujejo brez denarja. Potovanja teh trajajo najmanj eno leto in navadno niso vnaprej časovno omejena. Področja, na katera se odpravljajo, so praviloma tista, ki jih obiskujejo le še trgovci z orožjem. Biti zaprt pomeni nekaj doživeti. Navadno svojih doživetij ne dokumentirajo, če pa že, potem počnejo to le v lastno veselje.

CHINA BLACK

ZADNJE URE VOŽNJE Z VLAKOM SI JE ŽELEL, DA BI DOŽIVEL KAJ USODNEGA, DA BI GA V ČASU, KI PRIHAJA, DOLETELO KAJ PRETRESLJIVEGA, KAJ RESNIČNO MOČNEGA, POMEMBNEGA, TRAGIČNEGA; DA BI GA KRONAL NEKAKŠEN VIŠEK, IZBRUH, LAHKO NESREČA, LAHKO SMRT, SAMO DA BI BILO NEKAJ DOKONČNEGA, KAJTI ČUTIL JE, DA NJEGOVEGA POTOVANJA NI KONEC, ČEPRAV SE BLIŽA DOMAČI ŽELEZNIŠKI POSTAJI...

(Mate Dolenc v knjigi ALELUJA KATMANDU)

B. PROFESIONALCI

Gre za ljudi, ki so praviloma izkušeni popotniki. Stari so od petindvajset do petintrideset let. Na potovanja se dobro pripravijo. Pred potovanji iščejo sponzorje, dogovorijo se z uredniki časopisov in radia za objavo njihovih potopisnih zgodb in medijsko najavo potovanja. Področja, kamor potujejo, so skrbno izbrana. Slovenski narod sprti spremlja dogajanje na njihovi poti in jih ob povratku sprejme kot heroje. Sledi kup predavanj v delovnih organizacijah (sponzorji) in v šolah. Najbolj odmevna so predavanja v Domu španskih borcev in Cankarjevem domu v Ljubljani. Oni so tisti, ki določajo, kam bodo ti iz skupine »C« potovali naslednje leto.

C. LJUBITELJI

Potujejo največkrat poleti, ker so vezani na čas dopusta, oziroma počitnic. Njihovi vzorniki so Andrej Strmecki, Zvone Šeruga in podobni. Pri izbiri smeri potovanja sledijo modnim trendom. Njihova potovanja trajajo od enega do treh mesecev. Bolj ali manj uspele diapozitive iz potovanj po vrnitvi radi kažejo sosedom in prijateljem.

D. NEIZKUŠENI ZAČETNIKI

O potovanjih ne vedo ničesar. Edina informacija so jim predavanja v Klubu Popotnik in pogovor s predstavnikom skupine »C«. Nekaj dni pred odhodom na pot obiščejo popotniško agencijo Erazem, da se oskrbijo z naslovi mladinskih hotelov, nekaj ur pred odhodom se v Mladem turistu včlanijo še v Počitniško zvezo Jugoslavije. Otorvorjeni z mnogo pretežkim uahrbnikom se v manjših skupinah (dve do pet oseb) odpravijo na nevarnosti polno pot. Cilj potovanja so znana evropska zbirališča mladih: Amsterdam, Pariz, Berlin ali pa celinska Grčija. Zelo popularna je Interail karta, ki omogoča poceni križarjenje po Evropi. Tovrstna potovanja so mnogim šola za kasnejša prava potovanja, so pa tudi taki, ki se odločijo, da bodo naslednje leto potovali le še v organiziranih grupah tipa Kompas.

Modnost popotništva je botrovala nastanku Kluba

POPOTNIK in kasneje Popotniške agencije ERAZEM. Pri prvem gre za uresničitev ideje o klubu, ki bi povezal popotnike in s tem omogočil boljši pretok informacij med njimi. ERAZEM, ki deluje v okviru UK ZSMS, pa predstavlja s svojo dejavnostjo dopolnitev tistega, česar klub ne pokriva. Prihodnost obeh je negotova in odvisna od sposobnosti vsakega od njiju, da se sproti prilagaja potrebam in dopolni sedaj dokaj ozko področje delovanja. Na policah naših knjigarn je mogoče videti vse več kvalitetnih knjig – vodičev, ki bodo lahko v veliki meri nasitili informacij lačne popotnike. S tem pa še ni rečeno, da za obstoj tovrstnih organizacij ne bo prostora. Nasprotno, šele na začetku poti smo. Potovanje z nahrbtnikom mora tudi pri nas postati sestavni del izobraževanja mladih in ena najkrajših poti do spoznanja, da smo v prvi vrsti vsi samo ljudje – prebivalci istega planeta, ki je lep tudi zato, ker smo si ljudje na njem tako različni.

Potnike na vlaku, ki sedem dni in noči vozi od postaje Krasnojarskaje v Moskvi do glavnega kolodvora v Pekingu, bi lahko razdelili na Slovence in ostale. Statistično gledano je vsak desetmilijonti človek, ki ga boste srečali na Kitajskem, Slovenec. V resnici jih boste srečali pa še mnogo več, saj ni naključje, da bodo vsi rinili v isti hotel – najcenejšega seveda. In vsak naslednji, ki ga boste videli, bo v vaši zavesti znižal vrednost pustolovščine, imenovane Kitajska. In ta vrednost bi padala z vsakim novim obiskovalcem te lepe dežele, če... Če se ne bi najprej uprli Tibetanci, nato pa še študenti in delavci in če ne bi komunisti z dejanji pokazali, da so še vedno samo komunisti (enaki kot povsod) in končno naredili red v svoji hiši. In tako je vrednost Kitajski spet zrasla. Ker je še vedno veliko nejasnosti, kako priti tja, navajam tu nekaj najnovejših podatkov...

Večina potnikov potuje na Kitajsko po transsibirski železniški progi. Karte za ta vlak se dobijo v večini evropskih držav, vendar so cene različne. Odvisne so od tečaja rublja proti tamkajšnji valuti. Najcenejša je karta vsekakor v Moskvi, vendar le za tiste, ki tam prebivajo in jo lahko plačajo v rubljih. Za vse ostale pa je še

vedno najcenejša možnost Budimpešta. Tam se giblje cena povratne karte od 150 do 1000 DEM, pač odvisno, v kateri agenciji jo kupiš. Za te najcenejše karte je treba poiskati eno od poslovalnic »EXPRESS« in imeti pri sebi potrjeno študentsko izkaznico »MSS«. Če imaš srečo, dobiš karto še isti dan.

Vlak Moskva-Peking pelje dvakrat tedensko. Enkrat pelje kitajski vlak (skozi Mongolijo), drugič pa ruski (skozi Mandžurijo). Ta druga pot je tisoč kilometrov daljša. Ko kupuješ karto, moraš vedeti, kdaj pelje kateri vlak in s katerim se boš peljal. Karta za tja velja dva meseca od dneva nakupa, za nazaj pa štiri mesece. Poseben in glavni problem pa so rezervacije, brez katerih je karta nekoristen list papirja.

Za 368 USD lahko pri KOMPASU na Titovi cesti v Ljubljani kupiš poratno karto. Doplačaš še 48 USD in v Moskvi te bo čakala črna limuzina, ki te bo prepeljala iz kijevske na krasnojarsko železniško postajo. Vmes se boš ustavil še v poslovalnici Inturista, kjer te bo čakala rezervacija, naročena pri Kompas v Ljubljani. Če pa nisi pripravljen plačati teh 368 USD, lahko kljub temu poskušaš dobiti rezervacijo brez karte na Kompas (karto kupi v Budimpešti). Cena rezervacije in transferja je za eno ali štiri osebe ista! Obstaja pa tudi varianta za pogumne, to je – iti v Moskvo brez rezervacije in tam poskušati... Rezervacija Budimpešta-Moskva se dobi v Budimpešti, vendar ne prej kot dva meseca pred odhodom vlaka! Enostavnejše poti do rezervacij na žalost ni!

Vsaj mesec dni pred odhodom je potrebno začeti z urejanjem viz za Kitajsko, Sovjetsko zvezo in če potuješ s kitajskim vlakom, tudi za Mongolijo. Pripravi si kup fotografij in nekaj malega denarja. Najboljše je, če skupina popotnikov določi prostovoljca, ki gre za kak dan v Beograd in tam ureja, kar je potrebnega. Tranzitno vizo za ZSSR je lažje dobiti v Zagrebu. Vsekakor pa je potrebno predhodno vedeti točen datum odhoda! Za povratek iz Kitajske je potrebno iskati vizo v Pekingu. Čakalna doba tam je približno teden dni.

Vse navedene podatke moraš jemati

z rezervo, saj se situacija iz dneva v dan spreminja. Vsak popotnik ima tudi glede tega svojo zgodbo. Obstaja tudi nekaj »bližnjic«, ki pa jih ne smem propagirati, saj bi tako izgubile svojo vrednost...

Na koncu pa še nekaj nasvetov:

1. KO TI NEKJE REČEJO »NE«, POMENI, DA MORAŠ POSKUSITI DRUGJE.
2. NE VERJEMI NOBENEMU URADNIKU – VZTRAJAJ PRI SVOJEM.
3. NIKOLI NE OBUPAJ, KER VEDNO OBSTAJA REŠITEV.
4. ČE NISI NITI POSKUSIL, NE REČI, DA NI MOŽNO.

Karli Erdlen

BUDIMPEŠTA

EXPRESS
SEMMELWEISZ ut. 4
tel.: 11 1430
(blizu Tanács krt.)

EXPRESS
BELOIANNISZ 10
(ob Donavi, blizu parlamenta)

PANONIA INTOURIST
JOZEEF KOURUTH 45
(tu je možno dobiti tudi rezervacijo, vendar stane povratna karta 1000 DEM!)

KELETI PU.
(vzhodna železniška postaja, tu se začne deset dni dolga pot)

BEOGRAD

AMBASADA MONGOLIJE
GENERALA VASIČA 5
tel.: 011 668 536
(Tri slike, veljaven potni list, datum prihoda v Mongolijo, nekaj denarja... Vizo je možno dobiti v enem dnevu.)

AMBASADA LR KITAJSKJE
KRALJA MILUTINA 6
tel.: 011 342 327
(Ena fotka, potrdilo o rezervaciji za vlak, veljaven potni list, in z nekaj sreče dobiš vizo takoj, drugače pa čakaš tri dni.)

radio GLAS ljubljane

STEREO * * * V ŽIVO
TUDI O VAŠIH PROBLEMIH
POKLIČITE NAS: 328-954, 328-944

Kako bi se predstavil?

Tomó: V indijski filozofiji je ena od vej ramaraharšijeve tehnike, ki bazira predvsem na vprašanju, kdo sem jaz. Nekateri porabijo vse svoje življenje zato, da bi našli odgovor na to vprašanje. Od tega zavisi vse tvoje obnašanje. Jaz zdaj imam eno predstavo o sebi, ki je družbeno pogojena – vsiljena. Jaz sem duh. Jaz sem se »tla znajdu« in se zdaj že celo življenje čudim, madona, kje sem in kaj tole sploh je. Sem duh, ki mu je bilo podarjeno življenje in se zavedam odgovornosti zaradi tega. To se pravi, da res živim, za razliko od mnogih, ki življenje ignorirajo na razne načine, z raznimi ekcesi alkohola, droge, lenobe..., ali pa jemljejo življenje preveč enostransko. Vzeti življenje je umetnost.

Misliš, da si našel pravo pot?

Tomó: Včasih se mi zdi, da je to prava pot, včasih pa, da bi moral živeti tako kot večina. Jaz sem hodil pet let v službo. To je bilo veliko lažje kot pa zdaj.

Ali si se čutil uniformiranega, ko si hodil v službo in živel tako kot večina?

Tomó: Ja, sploh v teh komunističnih sistemih te zelo tiščijo v to.

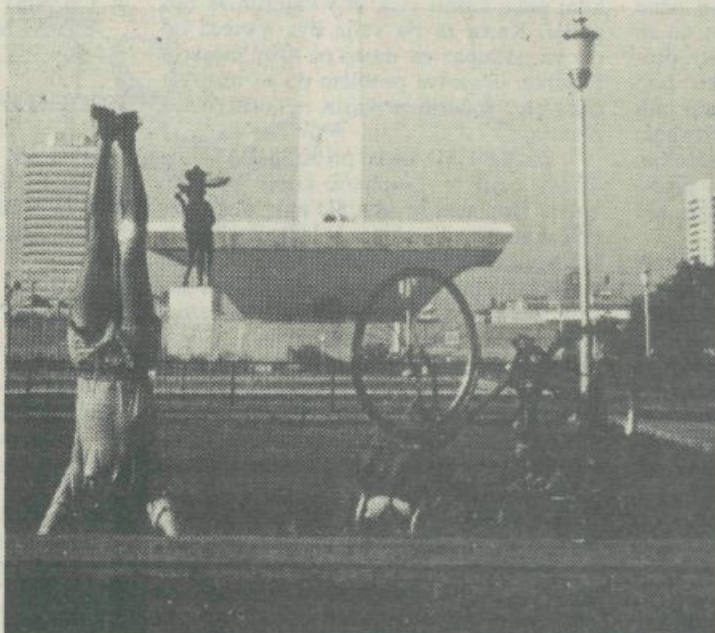
Kaj sploh pripelje človeka, da se odloči, odpotuje in ga enostavno ni...?

Tomó: In ga ni štiri leta. Težko je zadeti z nekaj besedami, sploh pa razumljivo povedati, brez natolčevanja. Jaz sem precej občutljiv. Odraščal sem v takih pogojih, moje okolje ni stimuliralo ne inovativnega in ne kreativnega življenja. Hoteli so, da bi živel tako, kot so si ideologi zamislili. To ni naravno, to je umetno. Jaz nisem v osnovi tak. Vsak je svojevrsten čut, svojevrsten del, vsak ima zase svojo pot. Tako pravijo kristjani. Bog ima za vsakega svojo pot. Jaz sem šel predvsem zaradi tega, zaradi občutljivosti, ... »Čutu sem, da tle nekej ne štima. Men je instinkt pravu, prmejš, to ni vse kar lahko od živlena dobiš, še preh, a veš, zaradi ene odgovornost do tega kozmusa, ki me je stvoru.« Jaz nisem mogel naprej. Tej družbi, da bi se žrtvoval, mislim, da ni odgovorno. Jaz sem bil takrat skoraj na tem, da bi začel »bombe metat

INTERVJU

BOG ALI NOREC?

TOMO KRIŽNAR – POPOTNIK

Tako so o Tomu razmišljali domačini, ki jih je srečeval na svojem romanju s kolesom proti Avstraliji.

tjale v skupščino, organizirat gverilske akcije... Poleg tega pa tudi v moji družini ni šlo. In potem sem rekel, bom pa sebi nekaj dal, potem sem pa kolo vzel, pa sem se odpeljal. Da bi pa to opravičil, da ne bi imel slabe vesti, sem si pa zmisllil, da grem delat kot prostovoljec k Združenim narodom.

Si se v teh štirih letih romana kaj spremenil? Ko si prišel nazaj, ali je bilo zate zopet vse isto, ti si bil pa le drug?

Tomó: Jaz mislim, da nisem prišel na isto. Zelo veliko se je spremenilo v teh štirih letih. Jaz se čutim veliko bolj svobodnega, ker sem se malo osvobodil. Takrat sem čutil, da moram trpeti za ves ta narod. Kakor Kristus. Moram se žrtvovati za njega. Zdaj menim, da ne. Kolektiv ima svoje težave, zaradi takega načina mišljenja, zaradi njihovih prepričanj. Oni se morajo matradi, da se bodo osvobodili, jaz pa tudi. Jaz sem se že morebit »mau prek začel matrat«. Na kolesu, a veš, imaš težke krize, sprašuješ se... Mučno je vse skupaj.

Ko srečuješ popotnike, so drugačni, bolj svobodni, kot smo mi... Kako so te sprejeli?

Tomó: Sem pa tja sem jih »obtožu«, da so neodgovorni, da so individualisti, da živijo samo zase in da to ni vredno življenja. Mlad človek bi moral nekaj prispevati temu svetu, ne pa, da sam za sebe uživa. Samo potem sem »pogruntal«, da sem jaz zaslužjen s to mislijo. Ni se treba dajati, če ne čutiš, da si take vrste človek in za to poklican.

Kaj meniš o Slovencih?

Tomó: Slovenci smo zelo zakompleksan narod. In ti?

Tomó: Moja duša je slovenska.

Na poti srečuješ ljudi, so s teboj, vendar vsa ta poznanstva so hitra, nepoglobljena... si pogrešal nekoga, ki bi bil s teboj?

Tomó: Brez skrbi, pa fejš. Samo jaz sem sposoben to takoj ignorirat in zatret, samo »vsak tolk cajta pa ven butne«. Tako lahko narediš tudi kakšno traparijo. Po svoje je fajn, da si stalno tujec s tujci. V bistvu si dajete samo najboljše. Imaš ljudi, ki živijo samo od lahkkih zvez. Preden gre odnos naprej, pobegnejo.

Kako pa so te sprejeli sami domačini na poti?

Tomó: Če greš s kolesom, so to ekshibicije, Ekstreme doživljaš. Ponekod te jemljejo kot idiota, ker njihove vrednote so, da bel človek mora priti z avtom. »Ali si nor, si od kod pobegnili?«, po drugi strani pa so govorili »ti s' bog!«. »A, z Evrope si pršū na kolesu, ja pol s' pa ziher bog.«

Si na svojem romanju ustavil tudi na Tibetu?

Tomó: V Tibetu nisem bil. Bil pa sem v Tibetanski vasi – v Dramasalu v Indiji, tam, kjer sedaj živi Dalaj-lama. Tam sem delal en mesec kot prostovoljec. Bil sem strežnik. Malo sem se spoznal z njihovo medicino. Čudeže delajo.

Kaj je Tibetancem v Dramasalu pomenil Dalajlama?

Tomó: Dalajlama je zanje živ bog. Oni verjamejo, da je reinkarnacija prvega prednika.

Ali ti verjameš v reinkarnacijo?

Tomó: Rad bi, ker je to tako čudovito verjeti. Samo, če zdaj gledam ta detajl življenja, kako naj bom prepričan, da bo še kaj, ali da sem že bil. S tem znanjem, ki ga imam jaz, ne najdem argumentov, da je to sploh mogoče.

Kam te je pot vodila iz Indije?

Tomó: Singapur, Malezija in na Tajsko. Tam sem ponovno delal kot prostovoljec s kampučjskimi begunci. Tam sem se znašel v zelo čudni situaciji. Od mene so pričala-

kovali, da bom delal reklamo za ameriški kapitalizem.

Torej Tajsko, deželo smehljaja, si doživel na drugačen način kot truma bogatih turistov, ki se prepustijo uživanju. Torej ti Tajci niso bili posebno simpatični. Kaj pa Tajke?

Tomó: Čuj, jaz sem bil menih, zato mi je pa potem ven butn'l', ko sem prišel v Avstralijo. Tam sem se pa v momentu zaljubil in dobil otroka. Če nimaš stikov z ženskim spolom, potem ali rataš Homeini, ali pa... Meni je to počilo v strašna čustva.

Ali si bil na vsej tej poti srečen?

Tomó: Kurac sem bil... ha, ha, ha, če bi me psihiatri vzeli v roke, potem bi rekli manično depresiven tip, en cajt blazno evforičen, en cajt blazno depresiven. Čeprav jaz nisem depresiven v patološkem smislu. Dejansko si v krizi. Po eni strani toliko dobivaš, po drugi pa toliko zgubljaš. Pogrešaš ljubezen, imaš svobodo, ki pa ni nič vredna brez ljubezni. Rad bi dajal, bil koristen, podpiral življenje, ... Ko potuješ, gledaš ceste, postaje, berače, turistične delavce, hotele... In imaš občutek, da je to čisto brez smisla. Zaradi tega sem jaz izbral drugačen način – rajžo. Na tak način bolj romaš kot potuješ. Romanje pa je v vseh religioznih opravilih iskanja boga, katerega vsi iščemo, vendar vsak na svoj način.

Tvoja pot se je končala v Avstraliji. Kako si doživel to celino?

Tomó: Mene so na Tajskem okradli, iz taborišča so me vrgli. Naprej ni več begun-

stva, ne moreš več kolesariti... Imel sem načrt iti na Papovo Gvinejo in čez Kitajsko kolesariti nazaj domov. Potem pa se je to zasukalo čisto drugače. Na Baliju sem hodil naokoli. Čisto nič me ni zanimal, dosti sem imel že svobode. In glej, potem jo pa zagledam. Prvič sem srečal žensko, ki se ni spreminjala v gospodično. Enkrat v življenju sem moral iti skozi preizkušnjo, kako je živeti z nekom, ki ti je podoben. Bilo je čudovito. Samo jaz sem imel tukaj določene obveznosti, jaz imam tukaj sina, bolne starše...

Kaj ti pomeni domovina?

Tomó: Folklor, to je domovina.

Razmišljaš kaj o vrnitvi v Avstralijo?

Tomó: Ja, seveda, saj imam tam hčerko. Najprej bo treba skrbeti za svoje otroke. Jaz bom za oba otroka skrbel, za moje starše in bližnje, vmes bom pa skušal čim več živeti svoje – TISTO KAR JAZ SEM, MORAM ŠE ODKRITI. VSE BOLJ PA VEM, ZAKAJ NISEM.

In kaj delaš trenutno?

Tomó: Knjigo zaključujem, pišem članke, jih pošiljam ven, da lahko preživim, ker s tem denarjem tukaj je nemogoče preživeti. Imel sem tudi nekaj predavanj...

In za konec Tomo, kakšen je tvoj splošen življenjski recept?

Tomó: Treba je poslušati govornico srca.

Spraševala, poslušala in si sline cedila:
MOJCA PETRIČ

GANNAN

AFGANISTAN
BANANISTAN

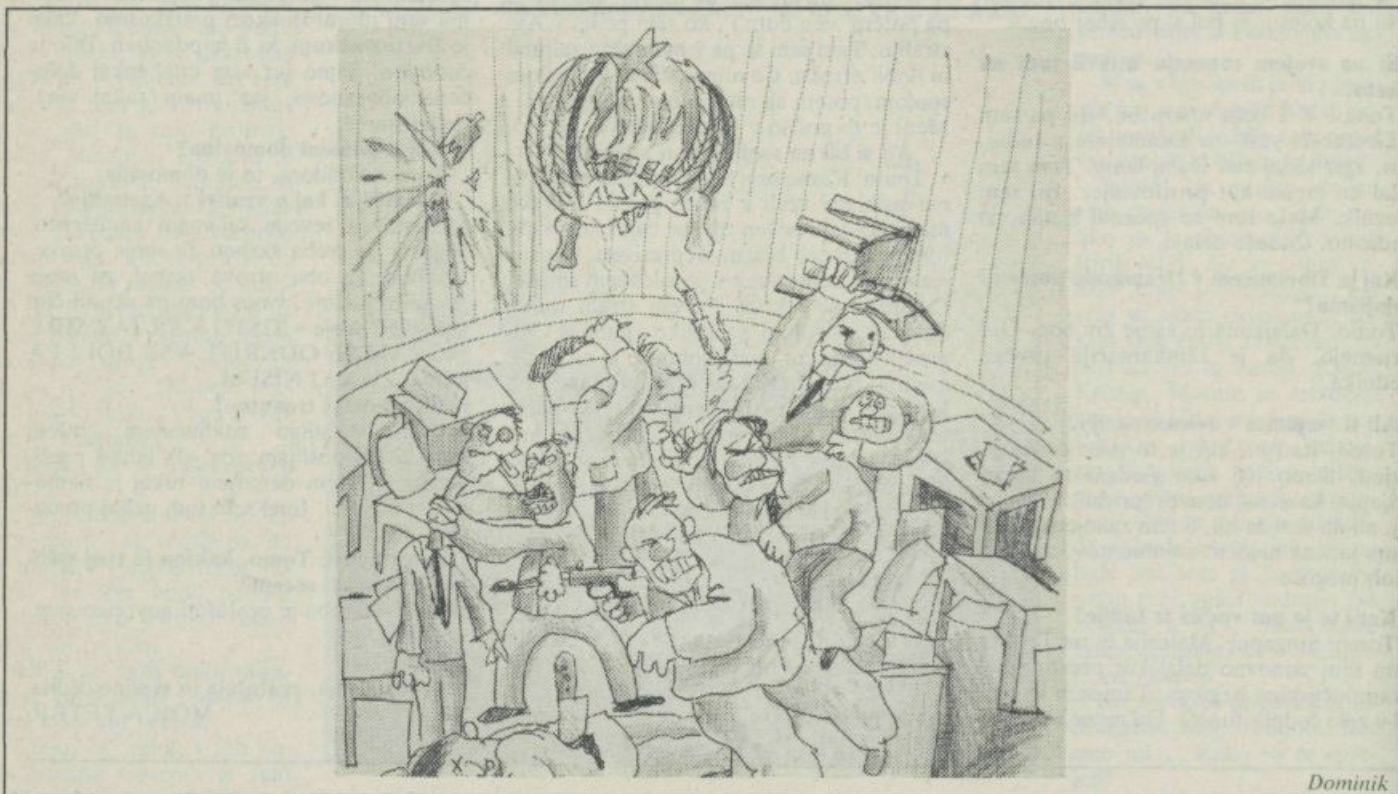
GANNAN

Afganistan. Afganistan... Meshhad... Perzija... eno od treh verskih središč sveta... kupola iz zlata... ko prihajaš in ko odhajaš, te še dolgo spremlja s svojim lomom žarkov. Meja nekje v puščavi, sonce, sonce, psi naredijo nekaj korakov in se zopet zleknejo, vročina, vročina vsepovsod. Herat, prvo mesto – vas v deželi, mošeja... ki se staplja z nebom, modro v modrem (Malevič, ali si se ti tu rodil?) Mister bakšiš... Mister, T-shirt is very cheap... Tovariš, morda potrebujete plašč. Pravi afganistanski kožuh. Mister, kupite hašiš. Ali kjerkoli na ulici, v restavraciji, v sobi... poleg tega pa vsepovsod nekdo prodaja nekaj... O jutro, s čajem in piškotom v roki te vsakdan ponovno pozdravlja... Bazar v vsaki vasi – mestu. Barve, ki te upijajo vase... zvoki, ki te zapeljujejo iz ritma v ritem, iz navdiha v navdih, iz kupčije v kupčijo... edini prostor, kjer je zmeraj prijetno hladno! Vendar tujec – pazi se, nekateri deli mesta so prepovedani. Da ne bi pozabil, nekateri deli so prepovedani! In Rusi – mnogo Rusov (Slovanov) je tam, predvsem ob meji s SZ. Pregnani iz dežele po vojni... po direktivah, če razumeš srbohrvaško, ura se lahko spremeni v dan... tako je to, če govoriš z bratom več stoletij starim. Kandahar – baje zelo nevarno mesto, govorilo se je, da so tri Francoze zaklali prejšnji teden (prišel – videl – odšel). Mazar-e-Sharif nepopisna lepota, raj, po vsej verjetnosti sta bila tu spočeta Adam in Eva. Bujna vegetacija, vse je bujno. (Perzija, Sirija, Afganistan, kjer je voda, tja pojdi, moj predragi popotnik!). Vse je v odtenkih zelene barve. Kako te vsrkava. In hašiš, mister, tudi ta je zelen. Mazari Šarif, kako prija na dušo, ob vsakem trenutku – kjerkoli – kadarkoli – Mazari Šarif is the best! (V sosednji sobi prebiva kakšen Amerikanec, ki ga učiš, kako se obleče T-shirt, Francozi, Francozi, vsaj tri Francoze rabiš, da ti nekaj povedo v angleščini, potem kakšen Škot ali Avstrijec z buteljko vina v roki... to vse je Afganistan, moj prekrasni turist).

BALKAN EXPRESS

UMOR V SKUPŠČINI

Dominik

Davno so bili pozabljeni časi, v katerih je **RADIČ**, vodja Hrvatov kot prosvetni minister iz govorniškega odra govoril o srbsko-hrvaškem sodelovanju. Zdelo se je nemogoče, da bi bil on, ki je sedaj najnepopustljiveje vodil opozicijo proti vladi in srbstvu, некоč v isti hiši izrekel besede:

»Hrvati morajo sodelovati v vseh državnih dejavnostih. To sodelovanje ni razumeti tako, da bi Hrvati prevzemali oblast, kajti sporazumevanje med Srbi in Hrvati ne pomeni niti delitve oblasti, niti delitve političnih območij, temveč delitev dela. Kralj preudarja vse z ozirom na korist ljudstva in države. Zanj je sporazumevanje ljudstvu in državi v korist. Zato morajo biti interesi strank podrejeni blaginji države. Strankarska politika ne sme biti ljudstvu vsiljena, temveč morajo stranke služiti ljudstvu.«

V navdušenju in ovacijah je takrat vse hrumelo okrog **RADIČA**. Postal je proslavljeno središče skupščine. Predvsem pa je postal ljubljenelec tiska, katerega zastopnike je v mnogih govorih vedno znova presenečal z nepričakovanimi, duhovitimi govorniškimi potezami.

Srd srbskih demokratov na **RADIČA** je bil razumljiv. Oni so naredili prve korake k zblizanju z **RADIČEM**. Oni so bili, ki so ga približali srbskemu ljudstvu.

Od vlade srbskih radikalcev in mladih

demokratov, v kateri je imel **PRIBIČEVIČ** vplivno mesto, je bil aretiran in obtožen veleizdaje. Kako so se takrat zanj borili demokrati.

Potem pa, potem je prišlo veliko razočaranje. **RADIČ** pride iz zapora in pred težkimi vrati svoje celice vstopi v službeni avto prosvetnega ministra. Vstopil je v vlado, katero je vodil **PAŠIČ**. Zapustil je prijatelje. **PAŠIČ** mu je žrtvoval **PRIBIČEVIČA**, ki je moral iz vladne klopi v levo stran doma. Demokratska stranka je **RADIČA** Srbom predstavila, **PAŠIČ**, radikalec, ga je pripeljal v vlado.

Opoj prve radosti nad sporazumom z **RADIČEM** pa ni dolgo trajal. **PAŠIČ** je hotel krmilo države držati trdno v rokah. **RADIČ** je hotel z njim deliti. **PAŠIČ** je hotel še nadalje, kot je bil v pedesetih letih svoje politične kariere navajen, vse probleme mlade države obravnavati za zaprtimi vrati. **PAŠIČ**, mož diskretne kabinete politike, navajen kot mističen avtokrat obvladati položaj s svojo veliko avtoriteto. **RADIČ**, v opoziciji proti vladi, državi in obliki države iskušen politik obvladovanja mas, neobzdrano sledeč svojim impulzom, eksploziven, neobvladan. **PAŠIČ**, Srb, ki je vedno smatral kraljevino Srbov, Hrvatov in Slovencev kot koncesijo Hrvatov in Slovencev, kajti njegov politični načrt je bila velika Srbija. **RADIČ**, ki je v skupni državi hotel uveljaviti individu-

alnost Hrvatov in mislil na hrvaško državnost. Ta dva se nista mogla razumeti, ko je šlo za dnevno politiko, za permanentno reševanje dnevnih vprašanj ki so izhajala iz še nenavajenega sožitja različnih narodov.

Tako je prišlo do zloma. **RADIČ** noče reševati mnenjskih razlik na tajnih sejah. Prenaša jih ljudstvu. Napada politiko vlade, kateri sam pripada, saj drugače ne vidi možnosti vpliva na spremembe v tej politiki.

Že po enem letu je koalicija razpadla. **RADIČ** je spet v opoziciji, tokrat ne v Zagrebu, temveč v Beogradu. Nadaljeval je boj v parlamentu. Tu je naletel na svoje stare nasprotnike. Na **PRIBIČEVIČA** katerega je некоč z vsemi sredstvi oblast preganjal.

Radikalna stranka je spet postavila vlado, vendar tokrat z demokrati katere je некоč **RADIČ** prezirljivo zapustil, z bosanskimi muslimani in slovensko ljudsko stranko dr. **KOROŠČA**. Na vrhu zdaj ni več **PAŠIČA**, ki je medtem svoje utrujene, pametne oči za vedno zatisnil.

Ta vlada je bila nedvoumno srbsko usmerjena. Hrvati z **RADIČEM** in Srbi iz Hrvaške s **PRIBIČEVIČEM**, so bili iz vladnih poslov izključeni. Vedno bolj daje vlada vtis srbskih in opozicija vtis hrvaških interesov. Še več. S Hrvati so tokrat tudi Srbi iz nekdanjih avstrijskih pokrajin.

Vlada obtožuje opozicijo separatizma in

destrukcije. Opozicija grmi proti velikosrbskim hegemonističnim apetitom vlade in večinskih strank. »Vi hočete raztrgati državo«, vpijejo gospodje iz ministrskih klopi opoziciji. »Vi boste z vašo korupcijo in vašim velikosrbskim šovinizmom razbili državo«, kličejo ti nazaj.

Prišlo je že do pretepov. RADIČ, s svojim čistim visokim glasom očita vladi ponarejanje volitev in naoljen bariton PRIBIČEVIČA mu pomaga, spremljan od hrupa leve. Napadajo se posamezni visoki uradniki in posamezni ministri. Kot nikoli poprej se borita nekdanja brezkompromisna nasprotnika RADIČ in PRIBIČEVIČ, ki sta v teh dneh sklenila čvrsto politično zvezo, z vsemi sredstvi parlamentarnega oporekanja proti vladi.

Na eni strani SRBI, na drugi PREČANI (z druge strani), kakor so se imenovali Hrvati, Slovenci, in Srbi iz pokrajin, zahodno in severno od Save in Donave, bivših srbskih mejnih rek.

Že so padle težke besede. Besede, ki se skoraj niso dale več popraviti. Besede, ki so vbrizgnile strup v vskipelo kri obeh skupin, ranljive, razjedajoče. Vedno znova je prihajalo do spopadov. Vedno znova je opozicija obsojala zastopnike vlade, da nameravajo z vsemi sredstvi, celo z izvenparlamentarno diktaturo uveljaviti hegemonijo velikosrbov.

»Mi ‚Srbi‘ smo žrtvovali več kot milijon naših najboljših sinov za svobodo te države, za vašo svobodo. Samo nam se lahko zahvalite, da ste danes svobodni!« je trdil z ogorčenimi besedami govornik večine.

»Zasužnjili ste nas, osvobodili smo se sami, dokler niste vi položili vaših rok na nas.« je prav tako ogorčeno odmevalo iz leve. »Gore srbskih kosti so značile meje te države.«

»Koliko stanejo vaše kosti? Plačali vam jih bomo, da tega ne bomo stalno poslušali.«

V dejanskem spopadu med levo in desno, je bila seja prekinjena. Teško so, boreče se, ločili ene od drugih. Pozneje se je govorilo, da so bili »potegnjeni« tudi revolverji.

Zaradi tega je bilo vzdušje, v katerem so se 26. junija 1928 poslanci različnih klubov napotili v sejno dvorano težko in razburjeno. Zaradi tega so kratki, sovraštva polni besedni boji, ki so se razvneli že v hodnikih in na stopnicah, pomenili le bliskanje pred nevihtno katastrofo.

V klubski sobi radikalne stranke je stal čokat, širok, bikast mož. Črni lasje so pokrivali njegovo oglato glavo. Pod gostimi obrvmi predirne, ostre črne oči. Z najmočnejšimi izrazi je pravkar grmel proti Hrvatom in RADIČU, obdan s strankarskimi prijatelji, ki so mu s klici odobraval. S kratkimi, odsekanimi gestami svojih velikih rdečih rok je podkrepljeval močno izrazne besede, katere je spuščal na svoje nasprotnike.

To je bil PUNIŠA RAČIČ, črnogorski Srb, nekdanji prostovoljec v času bojev proti turški vladavini v Makedoniji. Zaradi svoje odločne napadalnosti, katero je pri-

nesel iz gverilskega boja, je užival ugled, pravih prijateljev pa ni imel. Previhrav je bil in predivji. Kljub temu se je v zadnjih dneh okrog njega zbrala mala skupina, ki je v mračnih kotih skupščine in v majhnih kavarnicah šepetaje kovala načrte.

»Zato sem moral podati zahtevo, da predsedstvo skupščine odredi pregled RADIČA na njegovo prištevnost. Psihiater bo brez dvoma moral potrditi, da je nor.«

»Ali ne boš s tem na drugi strani povzročil preveč hude krvi?« je vpadel vmes nek previdnež.

»Kaj huda kri. Kot Srb se ne pustim žaliti. Zdaj je dovolj! RADIČA moramo utišati!«

Pismeni zahtevk RAČIČA je šel iz rok v roke. Lepo število podpisov je bilo že na njem. Kot prvi, malo okoren, PUNIŠE RAČIČA.

Izpadi STJEPANA RADIČA, je bilo zapisano, se ne morejo razlagati drugače kot z duševno neprištevnostjo. Zakon prepoveduje, da bi imeli neprištevni mandat v skupščini. Zato je predsedstvo obvezano ukrepati, da RADIČA pregleda psihiater. Od rezultata tega pregleda naj bo odvisno, ali mandat lahko obdrži.

»Mož je norec in ne gre več, da bi mu pustili njegove žalitve proti Srbom nezakaznovo kričati v dvorano« je zaključil RAČIČ in se obdan s svojimi prijatelji napotil v sejno dvorano.

Tu je bila dnevna debata že v teku. Čisto spredaj, v prvi klopi centra sta sedela RADIČ in PRIBIČEVIČ, poleg njiju RADIČEV nečak PAVLE RADIČ. Z naprej potisnjeno spodnjo čeljustjo pod široka, debeloustnata usta, sajasto črni lasje lepo urejeni in nazaj pokrtačeni, je PRIBIČEVIČ s svojimi stalno nemirnimi očmi krožil po ministrskih klopih.

V nervozni igri so njegovi dolgi prsti trkali na pokrov pulta. Poleg njega kratkovidne oči, z debelimi očalnimi stekli, tesno približane nekemu pisanju, ki je ležalo na pultu, je sedel STJEPAN RADIČ. Z okroglastobelomehkima rokama je čisto naprej nagnjen listal po papirjih in tu in tam izmenjal kakšno pripombo z nečakom, ki je velik in suh, s svojimi temnim, asketskim obrazom sedel poleg njega.

Spet je šlo za obtožbo vlade, ki jo je strankarski tovariš RADIČA, dr. PERNAR, razglašal iz govorniške tribune. Vedno bolj ognjevit je postajal govornik, vedno glasnejši so bili medklici.

Visoki glas STJEPANA RADIČA je prenašal ujedajoče, posmehljive pripombe k sedežem večine. Če se je boj medklicev posebno raznel, je tudi PRIBIČEVIČ skočil iz svoje klopi in z uperjenim prstom odgovarjal medklicem vladne koalicije.

Naenkrat oster medklic iz klopi desnice. Bil je RAČIČ, ki je prekinil govornika. PERNAR je pogledal izza papirja, ki ga je imel pred seboj. Spoznal je, odkod prihaja klic. Od RAČIČA, moža, ki je pobudnik zahteve po ugotavljanju prištevnosti njegove strankinega voditelja, od najbolj brezobzirnega vseh nasprotnikov.

»Ti pa molči.« je zaklical PERNAR na-

zaj.« ti si turškim begom ukradel njihove gozdove!«

V dvorani je nastal hrup. Nenadoma se je kot iz tal zrasel poleg PERNARJA na tribuni pojavil RAČIČ.

»Vzemi nazaj, kar si rekel.« je vpil RAČIČ PERNARJU v obraz.

»Nimam kaj nazaj jemati.« je prav tako glasno odgovoril. »Ti si gozdove ukradel.«

Naenkrat se je zgodilo tisto nepojmljivo, strašno. V RAČIČEVI roki se je znašla velika pištola, naperjena v PERNARJA.

Krik iz mnogih grl je pretresel dvorano. Eni so skočili na noge in se hoteli vreči na RAČIČA. RADIČ, ki je sedel neposredno pod tribuno, se je napol zravnal in gledal skozi svoja očala navzgor, da bi dogodke bolje videl. PAVLE RADIČ je že napravil korak proti RAČIČU. Toda prepozno. Strel se je že sprožil.

Ostro je počilo. Zdaj je RAČIČ svojo pištolo usmeril proti napadajočim. Po stari komitski navadi jo je naslonil na levo podlaket, da bi lahko bolje meril.

Še en strel in še eden in še eden. PAVLE RADIČ se je zgrudil neposredno pred RAČIČEM. Z visoko dvignjenimi rokama je DJURO BASARIČEK, eden najboljših članov Radičeve stranke, smrtno zadet padel preko njega. STJEPAN RADIČ se je z izstopajočimi, nerazumljivo odprtimi očmi zgrudil nazaj na klop z obema rokama pa je objemal svojo ranjeno telo.

V splošnem vrvežu, v neredu tulečih, zbeganih, nemočnih ljudskih poslancev, je RAČIČ za ministrskimi klopmi skozi neka stranska vrata izginil.

Popoldne se je prijavil notranjemu ministru KOROŠCU in zaprli so ga. Sodna obravnava ni prinesla jasnosti v vprašanje, ali je obstajala prava zarota ali ne. Razprava se je vodila pred srbskim sodiščem in končala z RAČIČEVO obsodbo. Sokrivci niso bili ugotovljeni. Zelo verjetno je, da je RAČIČ ravnal s polno namero. Najbrž je samo čakal na trenutek, ko bo svojo namero lahko uresničil. Zadnje zadržke je končno izbrisal nastop PERNARJA in mu dal pričakovani povod.

Okoliščina, da RAČIČ ni bil obsojen na smrt temveč samo na zaporno kazen, je dala na hrvaškem znova podlago trditvam o protihrvaški srbski solidarnosti.

Tako se je, komaj tri leta po prihodu STJEPANA RADIČA v Beograd, končalo obdobje srbsko-hrvaškega sodelovanja. Dežela je bila spet tam, kjer je bila pred 1. decembrom 1918. Prelita kri pa je bila med obema taboroma ovira med tu in preko, bolj globoka, kot sta Sava in Donava.

PREVOD KE

Prevod iz knjige: Danilo Gregorič – So endete Jugoslaven Wilhelm Goldmann Verlag in Leipzig 1943

Drittes Kapitel: Der Mord in der Skupschtina

PRIMADONE IZ PREDMESTJA

Halo, halo, halo, se slišimo.

Da, da, slišimo se.

Ponovno se oglašam iz derbija med FPHRI in NOPGTA*, se slišimo.

Slišimo se.

Da, da, žoga je na sredini igrišča pri igralcih FPHRI, ne, ne, ne žoga je že v kazenskem prostoru, da, da, vidim, nekakšna gneča je tam, da, da, ne, ne, ne, ki se širi, ne, ne, ki se dviga, da, da, ki prerašča igrišče, da, da, ne, ne, ne, da, da, da, ne, ne.

Se slišimo.

Kje je žoga? žoga, mreža, da, da, žoga, žoga je v mreži, gol, golllllll da, da ena proti nuli, da, da ena proti...

Dragi poslušalci in drage gledalke, obveščamo vas, da, nastopile so mednarodne težave – ne skrbite zaradi tega, saj nismo edina dežela, ki pozna ta tehnični problem. Hvala za razumevanje.

P. S. Nekaj tednov pozneje se je zgodilo, kakor so že ščinkovci napovedovali. Ustanovili so klub ljubiteljev, ki so trdili, da je gol bil avtogol in klub ljubiteljev, ki so trdili, da ni bil avtogol, temveč gol.

Če ne verjamete, se lahko prepričate na svoje lastne oči. Dokazno gradivo vam lahko natisnemo na majice, nogavice, sponke, razglednice... tako v barvni kakor v črno-beli tehniki.

Pišite nam!!!!

* Neuničljivo Organizem Prehitre Gosenicé Trepeče s Algami

MERKLIN DUŠAN – MICK

TUDI TO JE »PAMET«

foto: Miha Dobrin

Dragi gledalci in drage poslušalke, zadnjič letos se vam oglašamo iz doma »Iskra Delta Ježica«. Kot vidim, je tu že naš prvi sogovornik, tovariš »...«. Sezono smo začeli zelo spodbudno z osvojitvijo super pokala, ki ga v Sloveniji še ne cenijo preveč, vendar, prej ali slej bodo to odkrili pravi možje, medtem ko so navadni smrtniki to že spoznali. Tako tudi na mednarodni sceni v pokalu Liliane Ronchetti uspeh ni izostal, kot to že veste. Temu bi lahko sedaj rekli »da polfinale, to naša je zakletva.« Tako na mednarodni sceni kakor tudi v domačem prvenstvu, na samo eni tekmi, so se vsi naši upi izjalovili – podrli tako s podcenjevanjem nasprotnic... in sodnikov. Razlika bila je samo v našem glavnem mestu Beograd, kjer so bili sodnik, delegat in zapisničar kaznovani. »Samo ena tekma, pa toliko obrazov.« Za konec vam lahko povem, da raste med nami zelo perspektiven rod, tako so kadetkinje osvojile drugo mesto v državi, medtem ko za mladinke lahko povem samo to, da denarja ni bilo v pravem trenutku. Hvala! Poleg nas že sedi naš naslednji sogovornik, tovariš... »Jaz bi bil zelo kratek: uspeh, uspeh, potem, ko smo osvojili dva pokala: uspeh, uspeh – ni niti moralen niti finančen, tako je pač to. Ko se ozrem na letošnjo sezono, lahko povem, da je bila samo Polona Dornik v etru enkrat, enkrat, mediji, mediji, kje ste! Morda bi morali vsem našim ljubiteljem kupiti povečevalna kukala in slušne aparate, da bi se bolje videli in slišali v medijih! Hvala!«

P. S. Pionirke so tudi druge v državi!

MAGIC URŠIČ IN MERKLIN DUŠAN-MICK

Zamenjava

V resnici so v norišnico poslali pravo kraljico Elizabeth, medtem pa so na njeno mesto postavili Katherine Bowes-Lyon. Na žalost tega ne ve niti kraljica Elizabeth sama (torej Katherine Bowes-Lyon), ker je njeno visočanstvo Queen Mother, ki je živa še dandanes, dejstvo, da je norost udarila tako globoko v kraljevsko družino, spretno prikrila pred javnostjo.

21. aprila 1926 se je bodočemu kralju Georgu VI in Elizabeth Bowes-Lyon (sedanji kraljičini materi) rodil prvi otrok – hči Elizabeth. Ta hči bi morala postati zakonita kraljica Anglije. Kmalu po njenem rojstvu so opazili, da je težko mentalno prizadeta. To se je sicer zgodilo devet let, preden je George postal angleški kralj, a je bilo vseeno prenevarno, če bi se v javnosti razvedelo o dednih duševnih boleznih, ki se vlečejo skozi ves rod angleške kraljevske družine. Na srečo sedanje kraljičine matere pa sta njen brat John Bowes-Lyon in njegova žena Fenela ravno v tistem času pričakovala otroka. Približno dva meseca po Elizabethinem rojstvu se jima je res rodila hči (4. 7. 1926). Katherine Bowes-Lyon je bila normalen zdrav otrok in tudi starostna razlika je bila zanemarljiva.

Starši obeh otrok so tako v največji tajnosti deklici zamenjali: zdrava Katherine Bowes-Lyon je prevzela identiteto bodoče angleške kraljice, prava Elizabeth pa je odšla k svojemu stricu in teti in zamenjala Katherine. Skrivnost zamenjave je tako ostala znana le staršem obeh otrok in osebnim zdravnikom angleške kraljevske družine. Da se skrivnost ne bi po naključju izmuznila iz hiše, so obe deklici v njenih zgodnjih letih skrivali pred javnostjo, razlika deset tednov pa je kasneje postala neopazna.

S tem, ko je George postal kralj in je lažna Elizabeth postala tista, ki bi morala naslednja, za svojo mačeho, postati kraljica, je bilo še pomembnejše, da skrivnost ne pride na dan. Tako so leta 1941, ko je bila vojna v Angliji na višku, dekle, ki jo sedaj poznamo kot Katherine Bowes-Lyon skrivaj poslali

ENGLISH BREAKFAST

MISTERIJ ANGLEŠKE KRALJEVSKE DRUŽINE

Šestega aprila tega leta se je v Angliji razširila katastrofalna novica, da je sestrična sedanje kraljice Elizabete – Katherine Bowes-Lyon – že 46 let zaprta v norišnici. Duševna bolezen v kraljevski družini! Groza! Toda resnica je še hujša. Uboga ženska, za katero vsi mislijo, da je Katherine Bowes-Lyon, je v resnici Elizabeth, hčerka kralja Georga VI in Elizabeth Bowes-Lyon – prava angleška kraljica.

Dominik

v norišnico v Surrey, kjer je ostala vse do danes. Cikel misterije se je zaokrožil v popolnost, ko je angleška kraljevska družina zato, da ljudje ne bi opazili nenadnega izginotja, objavila, da je Katherine umrla leta 1961 v Burkes Perague.

Prekletstvo Windsorov

Na žalost pa Elizabeth ni bila ne prvi ne zadnji primer, ko je norost treščila prav v sredo britanske kraljevske

družine.

– Kraljičin umobolni stric Duke of Clarence je bil zelo nasilna oseba. Osumljen je bil tudi, da je on Jack Razparač, maniak, ki je v 19. stoletju moral prostitutke... Tudi on, najstarejši sin kralja Edvarda VII, je bil določen za prestolonaslednika vse dokler ni – precej ustrezno – umrl za pljučnico.

– Tudi neki drugi prednik, kralj George III, je bolehal za neko dedno boleznijo, ki je povzročala mentalne motnje.

Po tej poti je George III postal znan pod imenom MAD MONARCH.

– Zgodovina norosti v kraljevski družini pa ne pozna le starejših datumov. Nedolgo tega so princa Johna, bližnjega sorodnika kraljičine matere, poslali v Sandringham, da bi ga ločili od zdravih bratov in sester, ter ga skrili pred javnostjo. Resnice o njem verjetno ne bomo nikoli izvedeli, predpostavljamo pa lahko, da gre za nekaj podobnega kot v primeru Katherine Bowes-Lyon.

Kraljevski horor

Kakorkoli že, najbolj senzacionalna novica pa ostaja zaprta za zidovi Glamis Castla – doma kraljičine matere. Stvor je star več kot sto let in je v neposrednem sorodstvu s kraljičino materjo in ostalimi člani kraljevske družine. Rojena pošast že vse svoje življenje prebiva v skrivni sobi v gradu, le ponoči ga spustijo, da se sprehodi po grajski strehi. Fizično in mentalno prizadeti stvor so najpogosteje opisovali takole: masivno telo, pokrito z gosto črno dlako. Govorijo, da je zelo podoben jajcu na dveh tankih nožicah in z glavo globoko pogreznjeno med ramena. Skrivnost kraljevske pošasti je po naključju odkril klepar, medtem ko je popravljaj grajsko streho. Prestrašni možakar se je moral zavezati k molčečnosti, šele potem so ga izpustili – dodelili so mu penzijo in ga poslali v Avstralijo.

Princ Charles

Člani kraljevske družine se sedaj hudo bojijo tega, da se simptom norosti pojavlja tudi pri princu Charlesu. Opažajo namreč, da se često pogovarja z rastlinami, ukvarja se z okultizmom in sam blodi naokrog po puščavi Kalahari.

Govori se, da kraljičina mati ne bo nikoli dovolila svoji »hčerki«, da bi se odpovedala Charlesu zaradi njegove razvijajoče se blaznosti.

prevod iz angleške revije
CLASS WAR

Več kot sto let star stvor, ki se skriva v Glamis Castlu, je le eden izmed mnogih defektnih članov angleške kraljevske družine.

OJDIPOV KOMPLEKS

Ali se vam ne zdi, da je skrajni čas, res skrajni čas, da se zaveste gibanja po nekem robu, ko Mladina ostaja z veliko večino tekstov brezvezni in cenen tabloid, skozi katere žarčijo monopoli nekaterih ljudi na Mladini. Gre pa tudi za pravo mrhovinarško početje – brezobzirno krajo tujih tekstov. In seveda, gre za OJDIPOV KOMPLEKS, ko se razmerje Oče-sin vedno bolj pervertira skozi lik Očeta, ki z grozljivim posegom v prepovedano območje vedno znova poraja monstrozno spako...

Kolikor je Oče – Slavoj Žižek – pronicljiv analitik aktualnih dogajanj ter po večini piše dobre in koristne analize, toliko bolj se ga določeni sinovi – ljudje na Mladini – ne morejo otresti, ko Žižek forsira skozi njihove roke SVOJ edino zveličavni prav. Njegova kritika Demokracije.

Mladi uredniki Mladine se pravzaprav prav po pankrtsko obnašajo, z vsemi kompleksi, ki k temu spadajo. Saj Očetov okoli njih kar mrgoli. Poleg Žižka se včasih pojavi še Rastko Močnik, najbolj problematična pa sta predvsem Nikola Damjanič in Miha Kovač. Damjanič bi res lahko nehal – skrajni čas je že! – s svojimi permanentnimi in prav nič duhovitimi žaljivkami določenih oseb v svojem Rolanju po sceni (Rupla...). Res je, da ima nad sabo na Dnevniku v obliki Medena pravega zmaja, vendar to še ne pomeni, da svoje komplekse (Oj, Ojdip!) mora prazniti na tak način. Miha Kovač pa se ti s svojimi blodnjami, ki jih povzroča življenje v nekakšni topli gredi (oče-mati-sin), kar počasi smili, kar pa spet ne pomeni, da te njegove blodnje moramo prenašati na straneh Mladine. Gre za toplo gredo, ki je izoblikovala njegovo internacionalistično pozerstvo; pa misel, ki jo je zapisal pred tedni v Zlopamtilu o Ademu Demačiju, in zadnjič, češ da se na Slovenskem ni nič pisalo o Sircu oziroma Nagodetovem procesu. Res, da smo priča svojevrstnim paradoksom, ko se lahko Miloševiću zahvalimo, da je Sirc prvič po štiridesetih letih emigracije bil po-

vabljen v domovino, da je tu predaval, da je dal za beograjsko Dugo izredno kompleksen intervju, in povsem res je, da Slovenci, vsaj kar se Sircu tiče, z vsem svojim zaplankanim provincializmom in bojazljivostjo capljamo za Miloševićevim Beogradom (!), pa če si to priznamo ali ne. Vendar, če Miha Kovač že životari v neki topli gredi, naj, če že hoče pisati za javnost, tudi prelistava vso politično-kulturno publicistiko (Tribuna, Nova revija), ki pri nas izhaja. Tribuna je vendarle objavljala lansko leto nadaljevanko iz Sirčeve knjige Nesmisel in smisel (London, 1968).

Nekaj retoričnih. Zakaj je Bavčar (spet kakšen Oče, ali kaj?!) pred meseci paranoično manipuliral z nevednostjo bralcev Mladine o emigrantu Levstiku in njegovem domnevem sodelovanju s SDV? Kaj se tile nekdanji novolevičarji res ne morejo otresti boljševističnih metod produciranja nekakšnih fantastičnih konstruktov ter pohoda (kam?) preko trupel. In le kateri korenjak iz uredništva Mladine je bil tisti »Cene M. Grom«? Zakaj je Igor Mekina ukradel tekst o univerzi nekega mladega perspektivnega sodelavca Radia študent, medtem ko ga je le-ta sam ponudil Mladini za objavo? Zakaj ste skrajšali odlični intervju s Tinetom Velikonjo tako, da nima ne repa ne glave (kdo na uredništvu si je upal početi ta blazen poseg?); Na drugi strani pa ste objavili cele plahte brezveznega sranja: O Profilu (Botteri, odjebi s tem že vendar!), o poletni šoli seksa, Nezmahova Sisak in Toporišič, Luka Novak, pa Štefančičevo brezvezno zapravljajenje prostora (Štefančič, povej že kdaj kaj, za božjo voljo!) – vse to v 24. številki. V 23. številki pa o obrezovanju pizd v Srbiji, o poletni šoli seksa, najbolj brezveznen pa je vsekakor Žižkov tekst »3+2+1 iz ZDA« (če ne bi prebral, ne bi verjel!!!), pa Crnkovič.

Zavedajte se tudi, da z mrhovinarstvom – prevzemanjem tujih tekstov brez kakršne koli konzultacije z avtorjem – ne boste prišli nikamor. Predvsem Zavrl se naj tega enkrat že zave! Tudi Žerdin je zadnjič

izredno neprijetno presenetil s Toporiščem (da ne pozabim seveda).

S svojim početjem (predvsem Lesjakova prav mladostniška nepopustljivost do drugačnega mnenja, njegova neverjetna trma...) ste odbili ter potlačili celo vrsto mladih sodelavcev: Alenko Cotič, Jasno Jeram, poln kufer pa vas ima že tudi Borut Meško. Milharčič pa naj pri svojih letih res že premisli, ali se bo Mladina delila na terence (garače, laufarje) in na (komodne) komentatorje; pa tudi o svoji izjavi, da mu je že dovolj te nekrofilije na straneh Mladine. Res brezveznik, če ne more pretrpeti pluralističnega uredniškega koncepta in spoštuje samo svoje ideje. Dragi Ervin, saj so tvoji teksti in reportaže zelo zanimivi in koristni, ampak dopusti še druge pisce in tematike, da se izkričijo na straneh ne samo tvoje Mladine. Kaj je s feljtonom na straneh Mladine? Saj ste proti njemu kot hudič proti križu. Še Jovanko ste zablokirali... Feljtoni se berejo (celo najprej!) pa če nekdo na uredništvu še tako vztraja, da se ljudje »dolgoვენjenja« naveličajo... Češ, da so se Tasičevega Golega otoka naveličali... Dajte, no dajte!!!

Če sem že v začetku govoril o odnosu Oče-sin, ki je vzpostavljen v uredništvu Mladine, potem bi bilo dobro, da se tudi do RK ZSMS poskusite malo distancirati. Ne vem, če so mladi komsomolci (predvsem Golobič) neki garant pluralizma, saj zadnji čas gobcajo samo o kongresu ter prihodnjih volitvah. Da pa bi vsaj s prstom mignili ob blaznih obsodbah na čarovniškem procesu v Beogradu – za svoje sovrstnike – kje pa, še na kraj pameti jim ne pade! Da ne govorim o dvajsetminutni blamaži maja 1989 na Kongresnem trgu ter o takratni Školjčevi aroganci do drugih zvez...

Pa brez zamere! Hotel sem vam sporočiti le nekaj od tega, kar se v zadnjem času o vas med ljudmi šušlja!

Ljubljana, 4. 7. 1989

Jure Pretnar, Ljubljana

P. S. Vsekakor lahko ta tekst objavite!

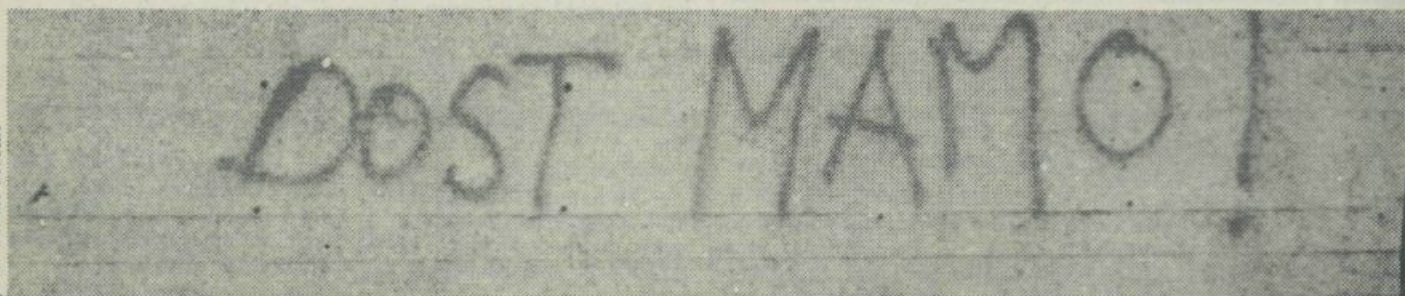
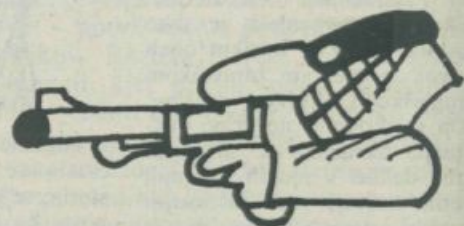

foto: Milan Mrčun

UNIVERZITETNI KOMITE ZKS
P R E D S E D S T V O
Komenskega 7, Ljubljana

Datum: 23.6.1989
Številka: 02/10

PREDSEDSTVO UK ZSMS
Kersnikova 4
61000 LJUBLJANA

Spoštovano predsedstvo,

Prepričani smo, da ste kot izdajatelj lista "Tribuna" tudi vi zaskrbljeni nad okoliščinami njenega izhajanja: nad nelegalnostjo uredništva in nad nekaterimi potezami onkraj dobrega okusa. Dosedanji razvoj dogodkov je zbudil hude polemične odmeve v javnosti, kar nikakor ni v prid ne univerzi ne študentski organizaciji.

Skrajno neurejene razmere so po našem mnenju tudi vzrok, da je lahko izšel v eni zadnjih številkih tudi tekst onstran meja okusa, ki se maskira kot poziv "antikomunistične zveze". Ne da bi se spuščali v razglabljanje, ali gre za izjalovljen poskus humorja, za pamflet ali za instrumentalizirano kukavičje jajce, za katero bodo "Tribuni" "zahvalni" (ali slovensko: hvaležni) kakšni naročniki, vas želimo spomniti, kar veste tudi sami, da je izraz "antikomunizem" v zgodovini in sedanjosti (npr. Argentina) obremenjen s takimi krvavimi konotacijami, da že zgolj njegova uporaba v pamfletu zoper ZK presega meje dobrega okusa.

Da bi med nami ne bilo nesporazuma: delo vsakogar, torej tudi ZK, je podvrženo javni kritiki. Te kritike ne želimo v ničemer omejevati. Želimo pa jo na terenu argumentov, konkretnosti in dokazljivosti. Z naše strani bomo storili vse, da se ne bo vrnil agitpropovsko-pamfletistični ton razvrednotovanja drugačne misli in prepričanja. Toda enako trdno pričakujemo od drugih udeležencev pluralnega procesa demokracije, da bodo pomagali graditi kulturo dialoga. Tu pripada po naravi stvari velika vloga pišoči študentski mladini. Zato vas prosimo, da s svojim vplivom izdajatelja omogočite tako vlogo "Tribune", za kar je seveda pogoj polna legalnost uredništva.

V prepričanju, da se zavzemamo za skupen cilj: avtonomijo duha in kulturo političnega diskurza, vas lepo pozdravljamo.

Predsedstvo UK ZKS

UNIVERZITETNA KONFERENCA
LJUBLJANA - Kersnikova 4

Prejeto dne: 26.6.89

Številka: 044-02